

Çatışmaların Çözümünde Kadınların Rolü'

DPI Yuvarlak Masa Toplantısı
Çırağan Palace Kempinski, İstanbul

19 Eylül 2012

Çatışmaların Çözümünde Kadınların Rolü'

DPI Yuvarlak Masa Toplantısı
Çırağan Palace Kempinski, İstanbul

19 Eylül 2012

Democratic
Progress
Institute

Eylül 2012

Demokratik Gelişim Enstitüsü
11 Guilford Street
Londra WC1N 1DH
Birleşik Krallık
tarafından yayınlanmıştır.

www.democraticprogress.org
info@democraticprogress.org
+44 (0)203 206 9939

İlk baskı 2012

ISBN: 978-1-905592-56-2

© DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü, 2012

DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve Galler’de kayıtlı bir vakıftır. Vakıf Kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108.

Bu yayının telif hakları saklıdır, ancak, eğitim amacıyla telif ödenmek-sizin ya da önceden izin alınmaksızın herhangi bir yöntemle çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür kopyalama için yayıncılardan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir.

İçindekileri

ÖNSÖZ	6
BİRİNCİ BÖLÜM	8
DPI Direktör Yardımcısı Catriona Vine tarafından yapılan Açılış Konuşması	9
DPI Uzmanlar Konseyi Üyesi Bejan Matur tarafından yapılan açılış Konuşması	14
Mazeretleri sebebiyle katılamayan davetlilerimizin gönderdiği mesajlar:	21
T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin tarafından Gönderilen Mesaj	22
T.C. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun eşi Doktor Sare Davutoğlu tarafından Gönderilen Mesaj	23
Antonia Potter Prentice, (Avrupa Barışın İnşaaı irtibat Bürosu) tarafından yapılan sunum	24
Prof: Monica McWilliams Ulster Üniversitesi Transitional Justice Institute (Geçiş Dönemi Adaleti Enstitüsü) tarafından yapılan sunum	48
Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik (Sabancı Üniversitesi Öğretim Görevlisi) tarafından yapılan sunum	64
Dr. Esra Çuhadar (Bilkent Üniversitesi Öğretim Görevlisi) tarafından yapılan sunum	75
İKİNCİ BÖLÜM : SORU – CEVAP VE TARTIŞMALAR...	90
Sonuç	150
Ekler	151
Türkiye'den Katılımcılar	151
Çevirmenler	154
Birleşik Krallık Katılımcıları	154

Önsöz

Bu rapor, Demokratik Gelişim Enstitüsünün (DPI), 19 Eylül 2012 tarihinde, çatışmaların çözülmesinde kadınların rolü konusunda, İstanbul'da düzenlediği yuvarlak masa tartışmalarının ayrıntılarını içermektedir. Çünkü kadınlar, yeryüzü barışının inşaaası ve demokratik reform süreçlerinin yürütülmesinin çok önemli paydaşlarından biri olmalarına rağmen, yerleşik toplumsal cinsiyet önyargıları nedeniyle, çoğu zaman bu süreçlerin dışında tutuluyorlar.

Umarız ki, yuvarlak masa toplantısında yaptığımız bu tartışmalar, cinsiyetçi önyargılarla mücadeleye ve çatışmaların çözümünde, kadınların rolünün ağırlığına ışık tutmada katkı olsun. Belirtelim ki, söz konusu yuvarlak masa toplantısı, bir süreden beri gerçekleştirdiğimiz ve sürdürmeyi arzu ettiğimiz, Türkiye'nin demokratikleşmesine ilişkin seminerlerinin bir devamıdır. Toplantımıza katılıp, güçlü bir diyalogun oluşmasına katkı sunan herkese teşekkür ediyoruz.

Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI), farklı tarafları biraraya getirip, aykırı bilgilerin, fikir, kaygı ve önerilerin harmanlaşarak paylaşıldığı bir atmosfer oluşturmayı amaçlamaktadır. Enstitünün yürüttüğü çalışmalar, sorunlar konusunda, hem merkezi siyaset, hem de yerel düzlemde demokratik bir çözümün odaklaşacağı, kilit özellikteki anlaşmazlıklarda konsensüs (ortak nokta) sağlamaya imkan verecek, çoğulcu bir siyasal zeminin geliştirilmesini destekler niteliktedir.

Çalışmalarımız kapsamında, güçlü bir kamusal tartışmanın gelişmesi için, uzmanlık bilgilerin paylaşımı yanısıra, pratik

çalışma çerçeveleri de sunmaktayız. Aynı zamanda, uluslararası anlamda barış ve demokrasinin gelişimini teşvik etme konusu üzerinde yoğunlaşmaktayız. DPI, bu çerçeve dahilinde barış ve demokrasinin ilerletilmesi hakkında yapısal ve toplumsal diyalogun oluşumuna katkı sunmakta, öte yandan barış ile demokrasinin sağlam zeminde inşası için, mevcut tartışmaları genişletip, yeni tartışma alanları da açmaktadır.

DPI bu amaçla, farklı tarafların biraraya gelip, bilgi, kaygı ile önerilerini samimi bir ortamda sergileyerek, demokrasinin inşasını ve farklı zeminlerde güçlendirilmesini teşvik etmektedir. DPI'nın bu sürece dair amacı, ortak önceliklerin tespiti ve bunu takiben, yaratıcı yaklaşımların sergilenmesi yoluyla, demokratik çözümün sağlanmasında etki ve katkıda bulunmaktır. DPI aynı zamanda, projeler aracılığıyla akademisyenler, sivil toplum örgütleri ve karar alma mekanizmalarındaki kesimler arasında işbirliğini güçlendirip, bu yöndeki çabaları desteklemeyi amaçlamaktadır.

Benzer sorunların yaşandığı ülke örneklerini incelemeye dayalı olarak, gerçekleştirilen Karşılaştırmalı Çalışma Gezileri, bu örneklerdeki hataların tekrar edilip sürdürülmemesi için etkili bir araç olarak görülmektedir. Barış ve demokrasinin inşasında, karşılaştırmalı analiz modelini, Enstitümüzün amaçlarının gerçekleşmesinde merkezi bir çalışma olarak görmekteyiz.

Bu raporun hazırlanmasındaki katkılarından dolayı Stephanie Guthridge'e teşekkür borçlu olduğumuzu belirtmek istiyoruz.

Kerim Yıldız

Direktör DPI

Eylül 2012

DPI Yuvarlak Masa Toplantısı: 'Çatışmaların Çözümünde Kadınların Rolü' 19 Eylül 2012 Çırağan Palace Kempinski, İstanbul

DPI Yuvarlak Masa Toplantısı Katılımcıları bir arada: *Verda Özer, Nur Kırmızıdağ, Eleanor Johnson, Neslihan Özgüneş, Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik, Sibel Eraslan, Sıdıka Çetin, Tuba Çandar, Can Zeynep Sungur, Prof. Dr. Hidayet Şefkatli Tuksal, Kezban Hatemi, Catriona Vine, Dr. Esra Çubadar, Işın Elçin, Melek Ulagay Taylan, Prof. Monica McWilliams, Deniz Cenk Demir, Gülten Kaya, Nebahat Akkoç, Ayla Akat, Feray Salman, Zeynep Tanbay, Adalet Ağaoğlu, Antonia Potter Prentice, Kerim Yıldız, Rakel Dink, Mehveş Ervin, Özlem Gürses, Filiz Bedirhanoğlu, Gülseren Onanç, Bejan Matur, Ayşe Böhürler, Isabelle Dumont, Prof. Dr. Binnaz Toprak, Yeter Akın, Kibriye Evren*

Dr. Esra Çubadar, Dr. Ayşe Betül Çelik, Prof. Monica McWilliams, Antonia Potter Prentice, Feray Salman, Bejan Matur, Catriona Vine

BİRİNCİ BÖLÜM

DPI Direktör Yardımcısı Catriona Vine¹ tarafından yapılan Açılış Konuşması

Herkese Günaydın!

Adım Catriona Vine. Demokratik Gelişim Enstitüsünde Direktör Yardımcısı olarak görev yapmaktayım. Öncelikle hepimize hoşgeldiniz demek istiyor, Çatışmaların Çözümünde Kadınların Rolü konulu toplantımıza katıldığınız için teşekkür etmek istiyorum.

Toplumsal cinsiyet sorunları bizim çalışmalarımızın merkezinde yer almaktadır. Bazılarınız DPI çalışmalarını yakından biliyorsunuz. Ancak bilmeyenleriniz için, kısa bir önbilgi vermek istiyorum. DPI çatışmaların barışçıl yollardan çözümü için, var olan zemini geliştirmek amacı çerçevesinde kurulmuştur. Çalışmalarımız ile barış ve demokrasinin ilerletilmesi hakkında yapısal, toplumsal diyalogun oluşumuna katkı sunmayı, öte yandan barış ve demokrasinin sağlam zeminde inşası için mevcut tartışmaları genişletip, yeni tartışma alanları da açmayı hedeflemekteyiz.

---

1 İngiltere'nin en prestijli üniversitelerinden biri olan London School of Economics and Political Science'da Uluslararası Hukuk alanında yaptığı Hukuk yüksek lisansını takiben, 2002 yılında İngiltere ve Galler Barosu'na kaydolmuştur. Hem Birleşik Krallıkta, hemde uluslararası alanda Ceza Hukuku, Kamu Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku alanlarında çalışmıştır. Ceza Hukuku ve Uluslararası İnsan Hakları Hukuku alanlarında öğretim görevlisi olarak çalışmış, çeşitli sivil toplum kuruluşları, hükümet ve hükümetlerarası kurumlarda faaliyet yürütmüştür. Uluslararası insan hakları üzerine yayınlanmış üç ayrı yayında ortak yazarlık yapmış, Uluslararası İnsan hakları standartlarının uygulanmasına dair pek çok raporun yazımına katkıda bulunmuştur.

Farklı tarafların biraraya gelip, demokrasinin inşası, farklı zeminlerde güçlendirilmesi hakkında bilgi, kaygı ve önerileri samimi bir katılımcılık ortamında tartışmayı teşvik etmekteyiz.

Ayrıca, Türkiye programımız çerçevesinde araştırma ve değerlendirme çalışmaları yaparken, seminer, yuvarlak masa toplantısı ve brifingler de düzenlemekteyiz. Aynı zamanda, projeler aracılığıyla akademisyenler, sivil toplum örgütleri ve karar alma mekanizmalarındaki kesimler arasında işbirliğini güçlendirip, bu yöndeki çabaları desteklemeyi amaçlamaktayız.

Karşılaştırmalı çalışmaların önemine inanıyoruz. Çünkü bu çalışmalar, Türkiyede devam eden çatışmanın, barışla sonuçlanacak bir çözüme kavuşmasıyla ilgili olabilecek diğer örneklerin analizine imkan yaratmaktadır. Türkiye programımız çerçevesinde, İngiltere, Kuzey İrlanda, İskoçya ve Galler dahil olmak üzere Birleşik Krallığın farklı bölgelerine ve İrlanda Cumhuriyetine karşılaştırmalı çalışma gezileri düzenledik. Bu çalışma gezilerine katılanlar, adem-i merkezietçi sistemler, kültür ve dil hakları sorunları, anayasal meseleler, çatışmaların çözümü ile ilgili konular hakkında üretilen çözümlerin sonuçlarını, uygulama metodlarını görme ve birinci ağızdan dinleme imkanı bulmuşlardır. Önümüzdeki dönemde Güney Afrika, Avrupa'nın farklı bölgeleri, Asya ve Güney Amerika'ya da benzer çalışma gezileri düzenlemek amacındayız. Ancak, akılda tutulması gereken, (her ne kadar bu çalışmalar bazı metod ve çözümler için fikir verse de) bu örneklerin farklı durumlara, ya da ülkelere uygulanmasının mümkün olmadığı ihtimalidir. Çünkü

her çatışmanın, kendine özgü sebep ve boyutları vardır.

Catriona Vine

Bugün düzenlediğimiz bu yuvarlak masa toplantısına dönersek, Birleşmiş Milletler eski Genel Sekreteri Kofi Annan, çatışmaların çözümü barış yapma, barışın inşası, barışın korunması ve yeniden yapılanma süreçlerinin tüm aşamalarında kadınların sundukları katkıların artık daha fazla gözden kaçırılmayacağını veya azımsanamayacağını ifade etmiştir. O nedenle, sürdürülebilir bir barışın kadın ve erkeklerin eşit katılımı olmadan sağlanamayacağı açıktır. Hem kadın, hem de anne olarak, bu ifadenin mantıklı ve doğru olduğunu biliriz. Ama aynı zamanda, bunu pratikte gerçekleştirmenin ne kadar zor olduğunu da biliriz.

Kadının, barışı inşadaki çabalarını ön plana çıkarmak, sadece bunu yapmak doğru olduğu için değil, çatışma yaşayan her

toplumun, kendi kadınlarının gücüne olan ihtiyacı sebebiyle desteklenmelidir. Çünkü, çatışmaların en korkunç olduğu dönemlerde, kendi ailelerini ve toplumlarını birarada tutan yegane cins, kadınlardır. Yaşanan kaos ve zorla göç ettirme olayları sırasında, hayati dengeyi sağlayanlar da onlardır. Bu sebeple, çatışmanın çözülmesine yönelme yöntemlerine geçildiği zaman, kadınların yaptığı bütün katkıların kabul edilmesi gerekir.

Toplumsal cinsiyet açısından bir değerlendirme yapıldığında, çatışmanın çözülmesi ve barışın inşasının anlamı, sistem ile çatışmayı oluşturan güç dinamiklerinin değiştirilmesi demektir. O nedenle, sürekli bir barışın sağlanması için, vatandaşlar olarak kadınların ve toplumun bütün katmanlarının katılımı gereklidir. Kadınların, çatışma süreçlerinin önlenip, barışa evrilerek çözülmesine katılması, bir seçenek olarak değil, aksine barışı inşa etmek için, gerekli bir harç olarak görülmelidir.

Çatışma sürecinde acı, ızdırap, korku, kayıp, nefret, çaresizlik, öfke, üzüntü gibi hisler kadınlar ve erkekler tarafından ortak olarak hissedilirler. Ancak, kadınların bu hislerin ötesine geçip, içlerindeki acı ve nefreti geride bırakarak, hem kendi aileleri hem de toplumları için yeni, aynı zamanda güvenli bir gelecek kurma konusunda ileriye bakmada, daha kapasiteli, hatta yetenekli oldukları gerçektir.

Çatışmaların çözülmesi ve barışın inşası süreçlerine dair başarılı, ya da başarısız örneklere bakarak, cinsiyetlerin oynadıkları rolleri tespit etmek, geçmişte yapılan hatalardan gerekli dersleri

çıkartıp, tekrarlanmalarını önlemekle mümkündür. Bu olgudan yola çıkarak, sizlere dağıttığımız dosyanın içerisinde, DPI tarafından hazırlanan ve bir taslak halinde bulunan Kadınların Barışın İnşaası ve Demokratik Reform Sürecine Katılımı başlıklı çalışma, bu konuya dair karşılaştırmalı çalışmaları içermekte.

Emine Eroğlu, Zeynep Tanbay, Rakel Dink

Umuyorum ki, bugün yapacağımız toplantı, Türkiyede devam eden çatışmanın çözümünde, kadınların oynayabileceği role ilişkin giderek artan tartışmalara bir katkı sunacaktır.

Şimdi sözü, Bejan Matur'a vermek istiyorum. Kendisini, tanıtmama gerek yoktur diye düşünüyorum. Kendisi aynı zamanda DPI Uzmanlar Konseyi üyesidir ve Türkiye Programı çerçevesinde düzenlediğimiz, aralarında karşılaştırmalı çalışma ziyaretleride olan bütün faaliyetlerimize katılmaktadır. Şimdi kendisi toplantı konumuz ile ilgili görüşlerini ifade edecektir. Çok teşekkürler.

DPI Uzmanlar Konseyi Üyesi, Yazar ve şair Bejan Matur² tarafından yapılan açılış Konuşması

Barişin inşasında kadınların rolü konulu bugünkü toplantımızın katılımcıları arasında akademisyenler, gazeteciler, siyasetçiler ve diğer mesleklerden insanlar var. Hepinize yuvarlak masa toplantımıza hoşgeldiniz demek istiyorum. Bu etkinliğe, çok sayıda değerli ismi davet ettik . Yüksek orandaki katılımın, bizi mutlu ettiğini ve cesaretlendirdiğini ifade etmek isterim.

Bugün, içinde bulunduğumuz durumun tarihsel ve sosyal gerçeğini konuşmayı , bunun bizi gelecekte nereye taşıyacağını tartışmayı amaçlıyoruz. Bunun yanısıra, üzüntülerini belirterek, bugünkü toplantımıza katılmayan sayın Dr. Sare Davutoğlu³ ve sayın Fatma Şahin⁴ tarafından gönderilen mesajları da sizlerle paylaşacağım.

Bugünkü toplantı için, bir yazılı konuşma hazırlamıştım. Ancak sabah uyandığımda fikrimi değiştirdim. Goethe'nin sevdiğim bir sözü vardır: *'Eğer diğer insanların kalbine dokunmak isterseniz, kendi kalbinizi kullanın'* der. Bugün, bu sözler aklımın bir köşesinde olacak şekilde, sizlere hitap etmek istiyorum.

İnsanların her gün, başka insanlar öldüğü için, acı çektiklerini

---

2 Türkiye'nin önde gelen şair ve yazarlarından biridir. 2012 yılının başına kadar Zaman gazetesinde yazdığı düzenli köşe yazılarında Kürt siyaseti, Ermeni sorunu, gündelik siyaset, azınlık sorunları, cezaevi yazıları ve kadın sorunu gibi konuları işlemiştir. Yapıtları 17 değişik dile çevrilen Matur çok sayıda edebiyat ödülü sahibidir. Diyarbakır Kültür ve Sanat Vakfı Kurucu Başkanlığı görevinde bulunmuştur.

3 Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun eşi

4 Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı

görüyoruz. Bugün burada, bu masanın etrafındaki herkesin kendine dair bir acısı vardır. Hepimiz yaşananlara tanık oluyor, bunlara karşı hislerimizi ve düşüncelerimizi elimizden geldiği kadar ifade etmeye çalışsakta, çoğu kez sesimizi duyurmak mümkün olmuyor. Umarım bu toplantı, kadınların seslerini kullanmalarına imkan sağlar.

İçinden geldiğim Kürt toplumunda, bu seminer konusuna uygun bir gelenek vardır. Eğer, erkekler arasında bir kavga var ise ya da bir şiddet baş göstermiş ise, kadının yapması gereken tek şey , başındaki yazmayı (tülbent, örtü) çıkarıp yere atmasıdır. Çünkü o yazma kadının ve toplumun onurunu temsil etmektedir.

Ben bugün, bu masanın etrafında toplanan kadınların, sözleriyle toplumumuzun onurunu temsil ettiğine inanıyorum. Bazen, biz kadınların çatışmalara bakan üçüncü bir gözümüz olur. Herkesin görmediğini işte bu üçüncü göz sayesinde, farklı perspektiflerden görebiliriz. İşte tamda bu sebeple, toplumun farklı kesimlerinden insanlar olarak bugün bir aradayız. Burada fikir ve görüşlerinizi paylaşmanızı rica ediyorum. Böyle yaparsak, ortak bir dil yakalayacağımızı, devam eden çatışmalara farklı bir açıdan bakma imkanı bulacağımızı umut ediyorum.

Türkiye Cumhuriyetinin tartışmasız en büyük problemi Kürt Sorunudur. Bu, 100 yıldan fazladır farklı boyutlarda devam eden bir çatışmadır. Çözülmesi zor olan bir çatışma olduğu için, hükümetler sorunla uğraşırken, çeşitli sıkıntılara düşmektedirler. Kürt sorununun en büyük dezavantajının, çok

boyutlu olması ve farklı dinamiklerin, değişik güç kesimleri tarafından kontrol edilmesi olduğunu düşünüyorum. Ortada güçlü bir hükümet olsa bile, bu sadece sorunun çözümünün bir boyutudur. Bu başarısızlık bizi, bu sorun neden çözülmedi gibi büyük bir soru ile karşı karşıya bırakmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca, gelmiş geçmiş bütün hükümetlerin gündeminde Kürt Sorunu yer almıştır. Hükümetlerin sorunu çözmek için, arzularını ifade ettiklerini de biliyoruz. Ancak çatışmanın çözülmesi noktasına gelindiğinde, niyetin çatışmayı çözmek olmadığı, bunun aslında hükümetin gündeminde öncelikler listesinde olmadığını görüyoruz. Bu durum, farklı siyasi kökenlerden gelen bütün hükümetler için geçerlidir. Bütün hükümetler birşey yapmaları gerektiğinin bilincinde, ancak yürüttükleri faaliyetler nedeniyle, çatışmalar daha da derinleşmiş ve çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. O nedenle, ödememiz gerekenden fazla bir bedel ödedik.

*Gülten Kaya, Kezban Hatemi, Can Zeynep Sungur, Tuba Çandar,
British Ambassador David Reddaway*

Kürt sorununu çözebilmek için, öncelikle sorunu tanımlamak ve tarif etmek gerekir. Her ne kadar dürüst ve iyi niyetli olursak olalım, bunu yapmadan en iyi çözümü bulmamız mümkün olmayacaktır. Bana göre, günümüz hükümeti (AKP iktidarı) ne tam olarak sorunun ne olduğunu biliyor ne de doğru tanımlayabiliyor.

Ancak ne olursa olsun, bu tür sorunlar karşısında suçlayacak insan arayamazsınız. Eğer ararsanız, bir bütün olarak sorunu unutmuş olursunuz. Bu çatışmayı kimin başlattığını bilmediğimiz için, parmakla birilerini göstererek şu suçludur demek, nafile bir çabadır. Dahada ötesi böyle yaparsak çözüm için bir ilerlemede sağlayamayız. Bu tutum, sadece karşı tarafında kendi kayıplarından bahsetmesine sebep olacaktır. Türkiyede, şimdi içinde bulunduğumuz nokta budur. Eğer buradan ötesine geçemezsek, nafile yolda yürümeye devam edeceğiz demektir. Peki neleri değiştirmemiz lazım? Anayasal değişiklikler, eşit haklar sorunu, dil hakları gibi konularının da olduğu, uzun bir liste var önümüzde. Bu hakların Kürt halkına verilmesi gerekir ve bunun sorumluluğuda hükümet partisindedir.

Ancak, kısmen ifade ettiğim gibi bizler Türkiyede, bir çemberin etrafında dönüp duruyoruz ve bu halkanın dışına çıkamıyoruz. Hükümet partisinin sabit bir pozisyonu var. Hükümet, Kürt tarafının silah kullanmaktan vazgeçmediği sürece, tutumlarında bir değişiklik yapılamayacağını ifade etmektedir. Ancak, bu yaklaşım çözüm bulmamıza yardımcı olmuyor. Çözüm için, öncelikle hükümetin bir çözüm gündemi olması gerekir. Çünkü,

somut ve belirgin gündemle çözüme varılır.

Türkiye’de, insanlar artık yoruldu. Sürekli olarak bir çözüm aramak ve şiddetin sona ereceğini ummak bizi yordu. Sürekli olarak çatışmadan bahsediyoruz. Ancak, çatışmayı sonlandıracak bir sonuç elde edemiyoruz ve bu bizi yoruyor. Yıllardır aynı çatışmadan bahsediyor, bir uzlaşma arıyoruz. Elbette uzlaşma zaman alır ancak bana göre daha fazla şey yapmalıyız. Eğer çözümün ne olduğu görülüyorsa ve erişilebilecek mesafedeyseniz, o zaman sorumlu pozisyonda bulunan insanların sürekli konuşmak yerine gerekli adımları atması gerekir. Ancak bunun sağlanabilmesi için hükümetin siyasi bir irade ortaya koyması ve medya karşısında tek bir mesaj vermesi gerekir. Eğer silahların susturulmasından bahsederseniz konsensüs sağlanması çok zor olur. Çünkü neredeyse tümü yaralanmış olan toplumu, her iki taraftan acılar yaşamış insanları buna ikna etmeniz zorlaşacaktır. Bu acı ile yüzleşilmesi, insanların öfkelerinden boşalması ve hayata devam etmesi gerekir. Türkiye’deki kamuoyunda, belirgin oranda olumsuz söylemin mevcut olduğunu tespit edelim, ama bunun yanısıra bir diğer avantaj, insanların çözüme açık olmasıdır. Ben bu avantajı siyasi anlamda bir barış sürecine evirebileceğimize inanıyorum. Hükümetin dinamik bir siyasal süreç başlatabilmesi için, kendi tabanına, kendi toplumuna güvenmesi gerekir.

Ancak her şeye rağmen, hükümetin bazı handikapları olduğuna inanıyorum. Eğer hükümet, bu handikapları diğer siyasi partiler ve toplumla paylaşırsa işimizin daha kolaylaşacağını düşünüyorum. Paylaşım, onur sorunu yapılacak bir durum da değildir. Eğer

böyle düşünürseniz, çözümden uzaklaşır çatışmaya yaklaşırsınız. Bugün bu odada olan insanlar olarak, hepimizin pek çok acısı olduğunu biliyorum. Çünkü tarihin ortasında yaşıyoruz. Ancak umutlarımızı koruyoruz ve bunun için yeteri kadar sebebimiz var. Bu yüzden içimizdeki acıyla yüzleşmeli, onu ardımızda bırakıp çözüm aramamız gerekir.

Şimdi size Ayın Büyüttüğü Oğullar kitabımdan aynı isimli şiiri okumak istiyorum.

Bejan Matur Yuvarlak Masa Toplantısı katılımcılarına hitap ederken

Ayın Büyüttüğü Oğullar

*Bize kanlı bir uykunun, bir kardeşlik sabahı başlatacağı müjdelenmedi.
Cinayetten dönen kardeşiniz, gölgesini gizlediği duvarların ötesini görür.
Ellerini yıkar ve sizi dünyada bir söz olarak bırakır.
Sessiz bir törenle iç geçirme arasında duran yerde gömdüm onları.
Ölü oğulla, kurban hepsi.
Sanki onlara, kurban oluşlarını hatırlatmak için var yeryüzü.
Yüzleşiyoruz.
Sızlanmaya başlayan bir çırpınmada "yeter" diyorum.
"gidin ve öldürmeyin"
ağzımda kesik bir gülü,. kâbus olmalı.
Bir cinayetten dönen kardeşim korkutuyor beni.
Kanlar içinde uyanıyorum, terliyim.
Aç gözlerini. Tırnaklarını acıyan yerlerine bastır.
Biri var mı göğsümü mendiliyle silecek.
Kardeşim bir cinayetten dönüyor. Karanlık dehlizlerden.
Siyah paltosu,
ve gözleriyle,
ona benzemeyeceğim.
Gece ayaklarımız okşandı ve büyük dağları geçeceğimiz söylendi.
Karlarla bekletilmiş büyük dağları geçtik.
Bahçede ilk gün keskin bir çizgiyle yan yana duran üç yıldızı gördük.
Mutlak. Yol açıcı.
"Bakmak istiyorum ayaklarına" dedi eğilen bir ses.
Onlara, bir daha görüşmeyebiliriz demedim.
Hepimiz biliyorduk.*

*O dağ oğullarını yedi.
Ve onları bir sese kapattı.
Kolu yok kiminin.
Kimi kör.
Kardeşlik eski bir masalın bilgisinde kaldı.
Kardeşlik acımaydı.*

Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum. Sözlerimin başında bahsettiğim gibi şimdi, sizlere gelen mesajları okumak istiyorum:

Mazeretleri sebebiyle katılamayan davetlilerimizin gönderdiği mesajlar:

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin tarafından Gönderilen Mesaj

Sayın Bejan Matur , Sayın Catriona Vine

19.09.2012

19 Eylül Çarşamba günü İstanbul'da gerçekleştirilecek olan ülkemizin ve dünyanın Siyaset, İş dünyası ve medya gibi alanlarından değerli katılımcıların yer alacağı yuvarlak masa toplantısına, geçirmiş olduğum ortopedik ameliyat sebebiyle katılamayacağımı üzüntüyle belirtir, toplantının verimli geçmesini dilerim.

Fatma Şahin

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı

T.C. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun eşi Doktor Sare Davutoğlu tarafından Gönderilen Mesaj

20-28 Eylül tarihleri arasında New York'ta yapılacak olan BM 67. Genel Kurul Toplantıları için Amerika'da olmamız dolayısıyla, Demokratik Gelişim Enstitüsü'nün İstanbul'da düzenlediği 'Çatışmaların Çözümlerinde Kadının Rolü' konulu yuvarlak masa toplantısına katılamamaktan büyük üzüntü duyduğumu ifade etmek isterim.

Günümüzde 'sorun', 'mesele', 'ayrımcılık', 'eşitsizlik' ve 'şiddet' gibi mağduriyetlerle yan yana gelmeksizin kullanımına neredeyse rastlamadığımız kadının, 'çatışma çözümlerinde ki rolü' şeklinde pozitif bir içerikle gündeme gelmeye başlaması, hızlı toplumsal dönüşümlerde kadınların katkısının önemini ortaya koymaktadır.

Bakış açılarımızdaki sözkonusu değişim, kadınları 'sorun' ve 'problem' alanı olarak tanımlamaktan çıkararak, 'olumlu yönde değişimin kaynağı ve motoru' olarak tanımlamaya bizleri zorlamaktadır.

Sorunlara yaklaşımımız birbirinden ne kadar farklı olsa da çözüm konusunda aynı samimiyet çizgisinde birleşmek en çok ihtiyaç duyduğumuz noktalardan biridir.

Bu yuvarlak masa toplantılarının böylesi bir değişime olumlu katkılar yapacağını inandığımı belirtir, gerek Türkiye gerekse dünyadaki toplumsal problemlerin çözümünde kadınların katılım ve rollerinin artmasını bütün samimiyetimle dilerim.

Doktor Sare Davutoğlu

T.C. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun eşi

Moderator – Feray Salman⁵

Feray Salman

Herkes'e Günaydın. Bugün burada olduğum ve toplantıya başkanlık ettiğim için çok sevinçli olduğumu, ifade etmek istiyorum. Adım Feray Salman. Demokratik Değişim Enstitüsü tarafından düzenlenen bu yuvarlak masa toplantısına hoşgeldiniz.

Bugünkü toplantımızın ilk konuşmacısı İnsani Kalkınma ve Barışın İnşası konularında uzman olan Sayın Antonia Potter Prentice. Kendisi 17 yıllık iş kariyeri sırasında, aralarında Oxfam GB, EPLO ve Médecins du Monde olan çok çeşitli kurumlarda çalışmıştır. Antonia, bizimle çatışmaların çözümünde toplumsal cinsiyet rollerinin önemi, çatışmaların çözümünde kadın ve toplumsal cinsiyet perspektifinin önemi, bunun neden önemli olduğu, ama aynı zamanda neden zorlu bir durum olduğu ve şu ana kadar hangi oranda başarı elde edildiği üzerine görüşlerini paylaşacaktır. Şimdi sözü kendisine bırakmak istiyorum.

---

⁵ İnsan Hakları Ortak Platformu Genel Koordinatörü

Antonia Potter Prentice,⁶ (Avrupa Barışın İnşaaı irtibat Bürosu) tarafından yapılan sunum: Barış Sürecinde Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Perspektifi: Neden Önemlidir, Niçin Zorludur, şu ana kadar hangi oranda başarı elde edilmiştir.

Antonia Potter Prentice

Hem Feray'a, hemde bu sıcak karşılama için sizlere teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca bu harikulade ülkeye ilk kez geldiğim

içinde, mahçubiyetimi ifade etmek isterim. Bu toplantı odasının hemen dışında, boğazın muhteşem manzarası var.

6 İnsani kalkınma, barış yapma, barışın inşaaı gibi alanlarda önemli bir bölümü sivil toplum örgütleri olmak üzere 17 yıllık bir mesleki çalışma kariyerine sahiptir. Bu meslek kariyeri sırasında yönetici ve lider pozisyonlarında da bulunmuştur. Özellikle kadınların güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet konuları üzerine yoğunlaşmıştır. İngiltere'nin prestijli üniversiteleri Oxford ve London School of Economics'te aldığı üniversite ve yükseköğretim eğitimleri sonrası Afganistan, Kamboçya, Doğu Timor, İsviçre (Cenevre), Hindistan, ABD (New York) ve Endonezya gibi ülkelerde aralarında Save the Children, Concern Worldwide, The Centre for Humanitarian Dialogue, Oxfam GB ve Médecins du Monde olan hükümet dışı kuruluşlarda çalışmıştır. Halen European Peacebuilding Liaison Office isimli kuruluşta Toplumsal Cinsiyet ve Barışın İnşaaı Programı sorumlusu olarak çalışmaktadır.

Bu ilginç konu üzerine görüşlerimi ifade ettikten sonra, sizlerin görüşlerini de dinlemeyi sabırsızlıkla bekleyeceğimi ifade etmek istiyorum. Sağ tarafımda konuşma yapacak diğer değerli arkadaşların olduğunu aklımda tutarak, bana ayrılan zamanı doğru kullanıp, görüşlerimi ifade edeceğim. Konuşmama bizim toplumsal cinsiyet, barış ve güvenlik gündemi dediğimiz konunun evrensel boyutta bir resmini çıkarmakla başlayacağım.

Eminim, diğer konuşmacılar size kendi tecrübelerinden bahsedeceklerdir. Ve yine eminimki, hepiniz farklı örneklere dayalı konular konusunda, birbirimizden birşeyler öğrenmemize imkan sağlayan soru ve cevap bölümünü de sabırsızlıkla bekliyorsunuz. Bu sıcak karşılama için tekrar teşekkür etmek istiyorum.

Konuşmama kadın, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet gibi tartışmalı kavramlarla başlamak istiyorum. Hem kadın, hem de toplumsal cinsiyet kavramlarına vurgu yapıyorum. Çünkü, bu konu hala insanları üzmemekte ya da kafalarını karıştırmaktadır. Bu sebepten, konu hakkında açıklayıcı olmaya çalışmak faydalı olacaktır. Buradaki toplantıya katılanların büyük bir çoğunluğunun kadın olduğunu görüyorum. Bu konuya ilişkin olarak, şimdiye kadar yaptığım bütün konuşmalarda, dinleyici çoğunluğunu kadınlar oluşturuyordu. Ancak, şimdi aramızda erkekleri de görmek, beni oldukça mutlu etti.

Öncelikle soruya yanıt bulunması için, izninizle kısa bir özet yapayım:

Bir kişinin cinsiyeti, o kişinin anatomik yapısı tarafından belirlenir. Toplumsal cinsiyet, bu cinsiyet üzerine inşa edilir ve cinsiyetler ile toplumlar arasındaki ilişkiyi idare eder.

Benim, hücre toplumu ismini verdiğim toplumsal cinsiyet, barış ve güvenlik toplumlarında her iki kavramı birlikte kullanmayı tercih ettiğimiz görülüyor. Kadınlardan ve onların çatışmadan daha fazla etkilendiğinden bahsederken, aynı zamanda, onların çatışmanın çözülmesi ve yeni toplumun kurulması sürecinin dışında bırakıldığından bahsediyoruz. Toplumsal cinsiyet kavramını ise kadın ve erkeklerin (kız ve oğlanlar dahil) aynı olayı (hem savaş hemde barış zamanlarında) farklı algılayıp, tecrübe ettiklerini hatırlatmak için kullanmaktayız. Bu sebepten dolayı, kadınlar ve erkeklerin, bütün toplumun iyi bir gelecek elde etmek için, ne tür ihtiyaçları olduğuna dair, farklı fikirler sahiptir. İşte bu toplumdan insanlar olarak, ki buna ben ve DPI dahildir, her iki tarafa da aynı oranda kulak verilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Bugüne kadar yaşanmış olan çatışmalar arasında, sadece toplumsal cinsiyet temeline dayalı olan bir çatışma yaşanmamıştır. Ancak bütün çatışmaların, toplumsal cinsiyet yanı vardır. Aynen etnik ve dini kimlik gibi sebeplerin yanısıra, su, toprak, yeraltı kaynaklarına ve siyasal güce sahip olmak gibi sebepler olduğu gibi.

Çatışma, bir toplumu hem kötü, hemde iyi yönlerden sarsar. Ancak, iyi ya da kötü bir etkinin ortak bir bileşeni vardır ki, o da kadınların içinde buldukları muhafazakar yapı veya özel

alanlardan alıp, başka bir alana taşınmasıdır. Çünkü, kadınlar, çatışma ortamında, ya savaşçı, ya savaşçıları destekleyen insanlar, ya da evde, ekonomik yaşamda, siyaset alanında birer aktördürler.

Savaş ve çatışmanın bitmesi, statükonun geri dönmesi anlamına gelmez. Kadının, çatışma sonrası dönemde bu rolleri devam ettirmek istemesi, barışı nasıl tehdit edebilir ki? ben tam aksinin olacağını öneriyorum.

Uluslararası Kurallar

Bu gözlemlerin dışında, bugün dünyada kadın eşitliği ve güçlendirilmesini esas alan, güçlü uluslararası hukuk organları, kurallar mevcut olduğundan bahsetmek istiyorum. Bunlar arasında, 1970 tarihli Kadınlara Karşı her türden Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve 1995 tarihli Hareket için Pekin Platformu veya diğer adıyla, Milenyum Kalkınma Hedefleri 3'ü sayabiliriz. Bu sözleşmelerin yanısıra, kadın hakları, barış ve güvenliğinin korunması yönündeki düzenlemeler ile Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1325 numaralı ünlü kararını saymak gerekir.

Güvenlik Konseyinin kararı, bu konular hakkında, belli kuralların belirlenmesinde oldukça belirleyici olmuştur. Bu sebeple, konuşmamın bir kaç dakikasını buna ayırmak isterim. Çünkü aranızda, bu konuyu derinlemesine bilmeyenler olabilir.

BM Güvenlik Konseyinin 1325 sayılı kararı, uluslararası barış ve güvenlik sorunu hakkındadır. Uzun süre ihmal edilmiş olan

bir gerçeği, yani kadınlar ve erkeklerin (kızlar ve oğlanlar dahil) , ister savaşı olsun, ister olmasın, savaş ve çatışmalarda farklı tecrübelerle sahip olduklarını kabul ederken, silahlı çatışmaların durdurulması için, ne tür önlemler alınması gerektiğini, sonrasındaki sorunların üstesinden nasıl gelinip, çatışmaların yeniden başlamamanın önüne geçilenileceğini içermektedir.

Karar, kadınların çözüm ve çatışmanın önlenmesi sürecine eşit haklarla katılmasını kabul eder. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin (belli kültürlerde cinsiyetler arası ilişkiler) çatışma sırasında ve sonrasında değişebileceğini de kabul eder. Cinsel şiddetin, bir savaş aracı olarak kullanıldığını gözden kaçırmamak gerektiğini, bu gibi olayların soruşturulup, sorumluların cezalandırılması, barış süreçlerinin toplumlarda cins eşitliği sağlanması için, özel bir fırsat olabileceğini ifade eder. Diğer kararlardan çok farklı olan ve BM Güvenlik Konseyi tarafından oybirliği ile kabul edilen bu kararın yazılmasında, kadın hakları üzerine çalışan sivil toplum örgütlerinin çalışmaları önemli rol oynamıştır. Sınırın diğer tarafında, yani Suriye’de yaşanan duruma karşı Güvenlik Konseyinin oybirliği ile bir karar alamayacağı açıktır. Halbuki oybirliği ile karar alınması çok önemlidir.

BM Genel Sekreterinin, her yıl gelişmeler ve kararlarına ilişkin olarak, Güvenlik Konseyine rapor vermesine rağmen, bu karar üye ülkelere resmi bir sorumluluk getirmemektedir. Kararların, üye ülkeler düzeyinde uygulaması için, hükümetlere düşen, kararın uygulanması için ne tür hedefleri ve önceliklerinin olduğunu belirtmeleridir. Üye ülkelerin kaynaklarının nelerden

ibaret olduğu, ne kadar bir zaman süreci içinde uygulanıp, nasıl bir değerlendirme sürecinden geçirileceğini içeren bir Ulusal hareket planı hazırlamaları gerekmektedir.

Şu ana kadar 22 tanesi Avrupa ülkelerinden olmak üzere toplam 37 plan hazırlanmıştır. Türkiye'nin sunmuş olduğu bir plan yoktur.

Umut ederim, daha sonra bu bahsettiğim kural ve kararların Türkiye'deki söylem ve gerçekleri hangi oranda değiştirdiğini, bu kural ve kararların Türkiye'nin gündemindeki barış ve güvenlik sorunlarını çözme konusunda ne kadar yardımcı olabildiğini konuşma imkanımız olur.

Nihayetinde Türkiye, CEDAW Sözleşmesini imzalamıştır. Umarım gelecekte parlamentodaki kadın temsil oranında (Türkiye % 14.2 temsil oranı ile Şili ile birlikte 91. Sırayı paylaşmaktadır. Ruanda ise % 56 ile listenin başındadır) bir artış gözlemlenir.

*Yılmaz Ensaroğlu, Kibriye Evren, Ayla Akat, Filiz Bedirhanoglu,
Nebahat Akkoç, Emel Kurma, Gülseren Onanç, Melek Ulagay Taylan,
Yeter Akın*

Barışın inşasında neden Kadın ve Toplumsal Cinsiyet?

Kadınların, Barışın inşaa sürecine katılımı ve yine süreçte toplumsal cinsiyetçi yaklaşım hesabının önemini, bir kaç temel sebeple açıklamaya çalışacağım. Ayrıca, bu alanda diğer bölgelerde yaşanan zorlukların neler olduğuna dair, fikirlerimi sizlerle paylaşacağım. Ki bu örnekler, Türkiye ve bölge ile alakalı olabilir. Bu zorlukların üstesinden nasıl gelinebileceğine dair önerilerimi, ayrıca paylaşacağım.

Peki kadınların barış ve güvenlik ile ilgili sorunların çözüm sürecine katılımı neden önemlidir? Hemen söyleyeyim: Bunun birinci yanıtı, eşitlik fikridir.

Çünkü, kadınlar toplum nüfusunun yarısını oluşturmaktadırlar. O halde, onları etkileyen bir duruma ilişkin kararlar ve planlara eşit olarak katılmalıdırlar. Ayrıca, kadınların savaştan en orantısız şekilde etkilendikleri, ayrıca kamusal hayatta olması gerekenden çok daha az oranda temsil edildikleri (hem kalkınmış ve barış içindeki ülkelerde, hemde savaştan yeni çıkmış ülkelerde tablo birbirine çok yakındır) gerçektir. Bu acı gerçek gözden uzak tutulmamalıdır. Örneğin, Türkiye’de, kadınların parlamentodaki temsil oranı yüzde 14 iken, çok ilginç ama daha yeni savaştan çıkmış Ruanda gibi bir ülkede, bu oran % 56’dır.

Yapılan bir araştırma, barış anlaşmalarının % 50’sinin, daha sonra bu ya da şu şekilde bozulduğunu, kapsayıcı barış süreçlerinin başarı şansının daha fazla olduğu ve toplumda daha çok güven oluşturduğunu göstermektedir. Kadınların bu süreçler dışında kalması, bu durumda kapsayıcılık sorununun işaretidir.

Oysa, kadınların kalıcı barış ve güvenliğe yaptıkları katkının deneysel kanıtları mevcuttur. BM Güvenlik Konseyinin, 2000 yılında 1325 numaralı kararı kabul etmesinden buyana, yapılan çalışmalarda, kadınların sürece katılmalarının ne kadar önemli olduğunun bir diğer kanıtıdır. Kadınların barış süreçlerine dahil olmalarının kayıt altına alınmış belirgin değer katkıları, şöyle sıralanmaktadır:

1. Barış süreci üzerine ister savaşçı olsun, ister olmasın farklı perspektiflerin irtibatlandırılması.

Örnek vermek gerekirse: El Salvador’lu eski kadın savaşçıların

1992-93 yılları arasında, hem kendi, hem de toplumun ihtiyaçları gözönüne alarak silahsızlanma, terhis ve yeniden entegrasyon programını –DDR- gözden geçirmeleri, Sri Lanka'da 2002 yılında kurulan Toplumsal Cinsiyet alt komitesi kararı gereğince kadınların, 2011 tarihinden itibaren Mindanao Think Tank Projesine katılımları.

2. Barış Süreçlerine Katılımcılığı Arttırması:

(2003 yılında Afganistan'da Loya Jirga, Özbekler gibi azınlık gruplardan kadınlarında sürece dahil edilmesini desteklemeseydi belkide onlar bu sürece dahil edilmeyebilirlerdi).

3. Daha geniş bir temsile dayalı olan, etki yaratabilecek ve gelecekteki toplumu etkileyecek daha mesuliyetli bir ortam yaratacağı için, sürecin meşruluğunu arttırır. (Örneklesek: 2006 yılında imzalanan Darfur anlaşmasına kadar varan süreci oluşturan görüşmeler ile 1994-96 yılları arasında BM ve bir grup dost tarafından arabuluculuğu yapılan görüşmelere bir kadın grubunda dahil olmuştur.)

4. Taraflar ve etnik gruplar arasında, etkili bir barışın sağlanmasındaki yetenekleri: (Örnek, 1996 yılında kurulan Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonudur. Bu ekibin iki üyesi, 1998 yılında imzalanan Hayırlı Cuma anlaşması ile sonuçlanan barış müzakerelerine katılmışlardır. Bir diğeri ise 2002 yılında Somali'de kurulan Six Clan isimli gruptur)

5. Kadınların partiler üstü yaklaşım ile barışın sağlanmasının,

- gücün paylaşımından daha ayrıcalıklı olduğunu gösterme yeteneği: (Buna örnek olarak Tunus, Mısır ve Libya gibi ülkelerde 2011 yılında yaşanan Arap Baharı sürecinde, kadınların faaliyetleri gösterilebilir). Bu çok genel bir ifade gibi gelebilir ancak nihayetinde gerçekliği ispat edilmiştir.
6. Muhafazakar kültürel yapı sebebiyle, birbiri ile irtibatlı olmayan toplumun farklı kesimleri arasında bağ, iletişim kurma yeteneği: (Devam eden çatışma sürecinde Afganistan ve Irak'ta yaşananlar örnek olarak gösterilebilir).
  7. İçeride dönük, bölgesel ve diğer hatlar: (1.5 , 2, 3) üzerinden sürdürülen arabuluculuklar yoluyla zorluklar geçiren sürecin sürdürülüp desteklenmesi (Buna örnek olarak 2011 yılında Mano Nehri Kadın Barış Ağı ile Fildişi Sahilleri'ndeki çatışmanın tarafları arasında ki gayri resmi irtibatlanma gösterilebilir).
  8. Toplum içinde, halk tabanında ve ulusal zeminde örgütlenme ve harekete geçebilme yeteneği :(2008 yılında Kenya'da yaşananlar örnektir).
  9. Barış görüşmelerinin devam etmesi için müzakereciler, toplum ve aile üyeleri üzerinde etkili bir baskı oluşturma yeteneği: (2003 yılında, Liberya'da yaşananlar ile 2002 yılında Kongo Demokratik Cumhuriyetinde oluşturulan Kongolular Arası Diyalog komitesi örnekleri). Ayrıca ateşkesin sağlanması, silahların bırakılması ve barışın inşası sürecine katılım (Buna örnek olarak 2009 yılında Kuzeydoğu

Hindistan'ın Nagaland bölgesi örnek verilebilir).

10. Hem kişisel ilişkilerde, hem de kimliğe dayalı kurumlar kanalıyla, anne, kız ve eş gibi kimlikleri kullanarak olaylara etki yapabilme yetenekleri: Kuzeydoğu Hindistan'ın Manipur bölgesinde 2004 yılından bu yana ateşkes sürecini gözlemleyen Meira Paibis Manipuri Anaları grubu iyi bir örnektir. Ayrıca, 1997 yılından buyana Arjantin'de, geçmişte yaşanan insan hakları ihlallerinin tamir edilmesi için talepte bulunan Plaza de Mayo annelerini de ekleyebiliriz.
11. Barış anlaşması metinleri ile anayasal metinlerin toplumsal cinsiyet esasını gözetmesi için, fikir ve dil konusunda önermede bulunmaları: (Örnek olarak: 2009 yılında Kıbrıs'ta yaşananlar, Darfur için 2006 yılında imzalanan Abuja Anlaşması, 2006 yılında Juba'da gerçekleştirilen Uganda barış görüşmelerinde kadın örgütlerinin faaliyetlerinin rolü)

İşte bu yetenekleri ve kapasiteleri sebebiyle, kadınlar süreci bozan (ancak bu elbette ihtimal dahilindedir) bir karakter olarak görülmezler. Bu açıdan, kadınların sürece dahil olması ve barış yapımcılarının olumlu sonuç almaları konusunda, daha etkili araç ve taktikler sunma yoluyla sürece katkıda bulunacakları açıktır.

Bu katkı, elbette onların çatışan taraflar üzerinde, ne kadar etkisi olduğuna da bağlıdır.

Çünkü Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin aldığı karar, uluslararası bürokrasiyi ilerletmiş olsa bile, bu yerel zeminde yaşananlara fazla bir etkide bulunmamıştır.

Engel ve Zorluklar

Kadınların ve toplumsal cinsiyet yaklaşımının barış süreçlerine dahil edilmesi kolaydır. Çünkü, uluslararası kurallar çerçevesinde yapılan düzenlemeler, kullanılan dilde değişim ve bürokratik yenilenmeler, önemli gelişmelerdir. Ancak bütün bunların, reel toplumsal etkilerini bilmiyoruz. Mesela, biz hala hükümetlerin, silahlı gruplar, hatta sivil toplum kuruluşlarının, kadınların barış sürecine katma konusundaki görüşlerini bilememekteyiz. Bunun yanısıra, toplumların yerleşik kültürü ve dini faktörleri de, karmaşayı derinleştirmektedir.

Kadınların dünyada müzakereci (% 10'un altında), arabulucu (yok derecesinde) ve barış anlaşması imzacısı (% 3'ün altında) olduğu oranları gösteren istatistiklere baktığımızda, rollerinin bir anlamda önemsiz kaldığını görüyoruz. Çatışma sonrası süreçlerde oluşturulan hakikat ve uzlaşma komisyonları, zararları tazmin komisyonu, seçim ve anayasal reform ile ilgili kurumlaşmalarda, kadınların rolü genelde ya konulan kotaya ya da aktivist faaliyetlerinin başarısına bağlı olarak belirlenmektedir.

Örneğin, Mısır'daki Arap Baharı ayaklanmalarında kadınların rolü genel olarak bütün kesimler tarafından kabul edilirken, 2011 yılında kurulan Anayasa Taslak Komitesinde, hiçbir kadın üye bulunmamaktaydı. 2011 yılının Aralık ayında Bonn'da yapılan İkinci Afganistan Konferansında sivil toplum delegasyonunda tek bir kadın yer alırken, hükümet delegasyonunun % 33'ünü kadınlar oluşturmaktaydı. Ancak, bu delegasyon üyesi kadınlar, tartışmaya anlamlı bir katkı sunma imkanına sahip değildi.

Kadınlar, Taliban örgütü ile kapalı kapılar ardında başlatılacak görüşmeler sonrasında, oluşacak Afganistan'da kadın hakları alanında elde edilen kazanımların ortadan kalkabileceğine dair kaygılarını ifade etmişlerdir. Ancak barışın inşası ve uzlaşmanın toplumsal zemindeki (barışın inşası sürecinin ikinci ve üçüncü aşaması olarak ifade edilir) karşılığına baktığımızda, kadınların son derece aktif olduğunu görürüz.

Görünen o ki, dünyanın çeşitli yerlerinde, hem uluslararası, hem de ulusal boyutta, hala kadınların barış sürecine katılımlarına karşı bir direniş gözlemlenmektedir. Yine, toplum düzeyindeki barış çalışmalarının resmi ve üst düzey diyalog girişimleriyle ilişkilendirilmesinde, zorluklar yaşanmaktadır.

Kültür, bu alanda yaygın olarak kullanılan bir bahanedir. Afganistan ve Yemen gibi ülkelerde, kadınların sürdürdüğü yapıcı faaliyetlere bakıldığı zaman (2011 yılı Nobel Barış ödülü Yemenli Tawakkol Karman ile Ellen Johnson Sirleaf ve Leyman Gbowee isimli Liberyyalılara verildiğini akılda tutmak gerekir) bu bahanenin etkisinin, gittikçe azaldığı görülmektedir. Burada yapılması gereken, kültürün bir engel olarak kabul edilmesi değil, aksine herhangi bir kültürden kadınların karar verme süreçlerine nasıl katılabilecekleridir.

Batının belirlediği bir gündemi uygulamak istemenin, (Bunun en açık örneği Afganistandır ancak Arap baharı döneminde de bu yaşanmıştır) işleri dahada zorlaştıracığına dair ciddi bir kaygı vardır. Kadınlar, bu gibi faaliyetlerde yurtsever olurken, aynı zamanda kadınları güçlendirmeyi ön plana aldıkları için,

kendilerini güç bir durumda bulabilirler. Burada, yapılması gereken temel şey, ülkedeki farklı kesimlerden kadınlarını dinlemek, sorunlarına nasıl daha etkili biçimde yaklaşılacağına dair öneriler almaktır.

Ulusal düzeydeki çalışmalar sırasında, kadınların önemli pozisyonlarda bulunmaları hakkında çalışan kadın örgütleri ve onların ağları (barış ve güvenlik konuları üzerine direkt çalışmasalar dahi) bulmakta zorlanılacağını sanmıyorum. Ancak, barışın inşası çalışmalarında yer alanların, yerel düzeyde önde gelen kadın grupları ile irtibatlanması, onları dinleyip sürece dahil etmesi, hem yerel, hem de ulusal düzeyde uygun taktiklerin neler olduğunu tespit etmek açısından önemlidir.

Verda Özer, Sibel Eraslan and Prof. Dr. Binnaz Toprak

İlerleme Sağlamak için Fikirler

Hem kadınların temsil oranının arttırılması, hem de barış ve güvenlik ile ilgili sorunlara toplumsal cinsiyet yaklaşımının yansıtılabilmesi için, uygulanabilecek taktik ve stratejilerden bazı örnekler vermek istiyorum.

Başkalarınca Örnek Alınmak:

Barış sürecine katılmak isteyen kadınların, kendilerini pratikte göstermesi gerekir. Salim, 2006 yılında imzalanan Darfur Barış Anlaşmasına varan görüşmeler için, bunu yapmıştır. Bu örnek, bize neyin mümkün olup olmadığını, uluslararası kurallara bağlılığın gerçek olduğunu ve bu kuralların, halk içinde çalışma yürüten kadınlara kendi savlarını ortaya koyma konusunda güven verdiğini göstermektedir.

BM Milletler Genel Sekreteri, 2011 yılının Kasım ayında kendi delegasyonu ile Libya'yı ziyaret ettiğinde, Ulusal Geçiş Konseyi ile görüşmüştür. O zaman, Ulusal Geçiş Konseyinin sadece bir tane kadın üye vardı. BM Genel Sekreteri, Konsey Başkanı Mustafa Abdil Jalil'e, konseyde kadın üye sayısının az olduğunu uygun bir dille ifade etmiştir. Jalil buna karşılık olarak, Libya'nın daha iyisini yapabileceğini söylerken şaka yoluyla, Genel Sekretere kendi delegasyonunda ise hiç kadın bulunmadığını hatırlatmıştır.

Kadınları ve Kadın gruplarını belli rollere yerleştirmek için Uluslararası bağışçılar, yeniden yapılanma konferansları ve ihtiyaç değerlendirmesi çalışması benzeri fırsatları kullanmak:

Bu yaklaşım sayesinde, dış dünya ile irtibatlanarak çalışmalara destek alınabileceği gibi, dış dünya üzerinde etkide bulunma imkanı da yaratılacaktır. Ancak, dış desteğin güvenliği tehlikeye atmaması, iç gündemi bloke etmemesine dikkat etmek gerekir. Buna dair iyi bir örnek vermek gerekirse, 2011 yılının Aralık ayında Washington'da Katılımcı Güvenlik için Enstitü (Institute for Inclusive Security) ve BM Kadın Örgütü tarafından Güney Sudan Konferansı bünyesinde ortaklaşa düzenlenen Toplumsal Cinsiyet Sempozyomudur. Bu sempozyomun önerileri daha sonra, direk olarak konferansa bildirilmiştir.

Barış mekanizmaları için, bu alanda hem ülke ve konu tecrübesi olan, aynı zamanda Toplumsal Cinsiyet alanında uzman olan isimlerin göreve getirilip yetkilendirilmesi:

Barış yapma ve barışı koruma delegasyonlarında toplumsal cinsiyet alanında uzman bir danışmanın (ideal olan bir yerel, bir de uluslararası uzmanın bulunmasıdır) bulunması, artık sıklıkla rastlanan bir durumdur. Bu uzmanların DDR (Silahsızlanma, Terhis ve Yeniden Entegrasyon), seçimlerde gözlemcilik gibi alanlarda bilgi sahibi olmaları gerekir. Ayrıca bu delegasyonlara çatışma ile bu çatışmalarda yer alan güçlerin analizi, aktörleri ve yaşanan sorunların haritasının çıkarılması için yardımcı olmalı, onlara toplumsal cinsiyet yaklaşımı yönünden bir analiz

yapabilmelidir. Aynı zamanda yerel kadın grupları ile irtibatlanma için imkanlar sağlamalı, sorunlara karşılık seçenekler ortaya koymalı ve devam eden sürecin takibi için yardım etmelidirler. Bu uzmanların delegasyon başkanlarına mümkün olduğu kadar yakın olmaları ve ilgili bölgede kullanılan temel dili biliyor olmaları gerekir.

Arabulucu ekibe çatışma analizinin bir parçası olarak Toplumsal Cinsiyet Analizi yapmak:

Bu analiz sayesinde çatışma üzerine çıkarılmış olan haritaya bir derinlik ve boyut katılmaktadır. Ayrıca bu analiz sayesinde kültürel ve siyasal çerçevenin daha derinden anlaşılmasını sağlama imkanı olabilir.

Bir Davayı Savunmak ve Diplomatik Baskı Uygulamak:

Bu türden bir baskının, hükümet kurumları, çatışma ile ilişkili hakikat ve adalet komisyonları gibi belli organlar üzerine kurulması, bu organlarda daha fazla kadının görevlere alınması, kendilerine yetkinin yanında, sorumluluk verilmesi de talep edilmelidir (Buna en iyi örnek Doğu Timor Hakikat ve Uzlaşma Komisyonunun bütün faaliyetlerinde kadınların bütün aşamalara katılması olarak verilebilir). Bölgesel örgütler ve yerel sivil toplum kuruluşları kanalıyla yapılacak bir davanın savunulması faaliyeti ile birlikte arabulucular ve ekibine oldukça etkili, kabul edilebilir bir baskı yapılabilir.

Başarılı yerel kişi yada kişilerin tespit edilmesi:

Bu kişilerin kültürel emperyalizm savından uzak bulunan, heterojen grupları tek ve yapıcı bir platformda toplama gücü olan (örneğin Graça Machel'in 2008'de Kenya'da oynadığı rol) kişiler olması gerekir.

Bütün kadınların birbiriyle aynı olmadığını farkında olmak:

Konsültasyon yaparken ve ilişkiler yaratmaya çalışırken, insanlar arasındaki muhtemel farklılıkların (kırsal/şehirli, toplumsal sınıf, din ve etnik köken) ayırında olmak gerekir. Kadınlar siyasal olarak örgütlenselerde içinden geldikleri koşullar, ilgileri ve ilişkilerine bağlı olarak farklı görüşlere sahip olabilirler. Eğer birden fazla kimlikleri varsa, zaman zaman bunlardan birini diğerlerine tercih edebilirler. (bazen dini kimlikleri veya siyasi kimlikleri cinsiyet kimliklerinden daha önemli olabilir. Ancak erkeklere oranla cinsiyet kimliklerine karşı daha fazla hassasiyet gösterebilirler çünkü bu kimlikleri sebebiyle marjinalleştirilmiş olabilirler).

Aynı kültürel ve dini kökenlerden gelen kadın örgütleri arasındaki ilişkiden faydalanmak:

Kadınların barış sürecine katılımını sağlamak, cinsiyet kavramını süreçle içselleştirmek, daha etkili stratejiler bulup, bu alandaki kapasiteyi, tecübeleri geliştirirken, aynı zamanda batının kurguladığı gündem etrafındaki birlikte çalışma suçlamalarını

kendinizden uzak tutmak için, bu yolu kullanabilirsiniz. Bir örnek vermem gerekirse, İnsani Gelişim Merkezi, Filipinlerde bulunan Gaston Z. Ortigas Barış Enstitüsünden Karen Tanada'yı, (ki kendisi Filipinlerin Ulusal Hareket Planının hazırlanması sürecine yakından katılmıştır) Endonozya'nın 1325 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı gereğince, hazırlayacağı Ulusal Hareket Planı taslağı üzerinde çalışan gruba danışmanlık yapmak üzere, onlarla buluşturmuştur. Endonozya'lılar bu çalışmayı oldukça yararlı bulmuşlardır.

Kadın Örgütleri dahil olmak üzere Sivil Toplum Kuruluşlarıyla Kurumsal düzeyde Konsültasyon:

BM Genel Sekreteri, ulusal ölçekteki resmi kurumları bunu yapmaya zorlamak için, üst düzey yöneticilerden kendisine, bu konuda rapor verilmesini talep etmektedir. Bu uygulama, barış misyonları sırasında da uygulanmaktadır. Eğer bu konuda bir açılım yapılmamış ise bu çalışma arabuluculuk süreçleri ve görüşmelere paralel olarakta yürütülebilir.

Kadın örgütleri ile barış süreciyle ilişkili olduğunu düşündükleri bütün konulara dair konsültasyon yapıldığından emin olmak:

Geleneksel olarak, sadece kadınlarla ilgili olduğu düşünülen konular ile sınırlı kalmayın. Gündemin, kadınlar tarafından belirlmesine olanak sağlayın.

Gerekli Becerilerin elde edilmesi için her aşamada eğitim imkanının artırılması:

Arabulucu üçüncü taraflar ve çatışmaların etkilediği ülkelerde, kadınlar hakkında hem kurumsal, hem de kurumsal olmayan eğitim çalışmalarında bir artışın olduğu gözlemlenmektedir. BM Kadın Örgütü, bu tür eğitimleri yakın dönemde, Batı Afrika ve Kırgızistan'da gerçekleştirmiştir. İnsani Gelişim Merkezi'nin, Darfur konusundaki müzakereleri sırasında tecrübe edildiği üzere, çözüm konusunda halkta varolan farkındalığın yanı sıra, BM Kadın Örgütü ve diğer kurumların yaptığı eğitim çalışmaları da önemli bir katkıdır. The Institute for Inclusive Security (Katılımcı Güvenlik için Enstitü) ve Kvinna Till Kvinna gibi kurumlar, daha sonra yerel kurumların da sürdürebileceği bu tür eğitim çalışmaları yapmaktadırlar. BM ve AB'nin son 10 yıl içinde yaptığı çalışmalardan biride Kadın, Barış ve Güvenlik üzerine eğitim çalışmaları geliştirip, bunları kurumsal düzeyde uygulamak olmuştur ancak önemli olan bu eğitim çalışmalarının ülke düzeyine çıkartılmasıdır. Bunun yanı sıra hükümet ve ona karşı silah kullanan silahlı gruplar gibi ana çatışma güçlerine eğitim çalışması verilmesi geliştirilmesi gereken bir diğer alandır.

Kadınların Güvenliğinin sağlanması ve Pratik ihtiyaçlarının giderilmesinden emin olunuz:

Pratik ihtiyaçların barış ile ilişkili etkinliklere mani olmaması gerekir (Ulaşımın programlanması veya bunun için kaynak sağlanması, uygun konaklama ve diğer imkanların düzenlenmesi,

bağımlı durumda bulunan çocuk ve yaşlılara gerekli bakımın sağlanması). Bu konuda, verilecek en önemli örneklerden biri, 2006 yılında Darfur görüşmelerine katılan kadınlara Kanada hükümetinin verdiği mali destektir.

Kendi gücünüz oranında kadınların müzakere sürecine ve diğer kilit organlara katılımı sağlamak için Teşvikte bulunmak:

Basit gibi ama, buna, kadınlar için, müzakere masası etrafına fazladan sandalyelerin yerleştirilmesi de dahildir. Ayrıca uluslararası meşruiyet önemlidir. Sürece bağlılarıyla katkıda bulunanların, bu koşulları yerine getirmeleri için, daha önce öngörülen şartların aynen uygulanması şarttır.

Uygulamanın sınırlandırılmış bir zamanda (Kota benzeri) gerçekleştirilmesini önermek:

Başka bir yerde denenen, çatışma sonrasında kota, seçimlerde, kısa veya uzun vadeli atamalarda da yapılabilir. (Ruanda'da ki milletvekillerinin % 56'sı kadınlardan oluşmaktadır. Güney Afrika'daki oranda % 44'tür ve bu onları dünya listesinin 5. sırasında tutmaktadır. ABD % 17 oranı ile 69. sırada yer alırken, Brezilya % 8.6 ile 109. sıradadır). Bu rakamlara bakıldığında zaman, gelecekteki muhtemel arabulucu ve müzakerecilerin çatışma sonrası dönemde parlamenter olarak görev yapan kadınlar arasından çıkacağı görülmektedir.

Kadınların sürece dahil olması için anlamlı bir destek içeren geçici önlemlerin alınması:

Kadınları kapıya doğru itmek yeterli olmaz. Önemli olan, kadınlar diğer tarafta iken, onları etkili bir şekilde desteklemektir. Kota uygulamasının, ahlaki olup olmadığına dair bir tartışmanın da, kesin bir kazananı çıkmaz. Ancak, kota uygulamasının, kadınları, daha önce bulunmaları gereken alanlara taşımada, etkili bir yol olduğu görülmüştür. Kota uygulamasının olduğu yerlerde, buna uygun eğitim ve diğer desteklerin sunulması gerekir ki, onların sürece anlamlı bir şekilde katılmaları sağlanmış olsun. Bu sayede, kadınların oyun kurallarını anlaması, entellektüel kaynaklardan (bilgi, ilişkiler) yararlanması sağlanabildiği gibi, oynadıkları rollerden dolayı güvenliklerinde tehlikeye girmemesi temin edilebilir.

Yayınların desteklenmesi ve katkı sunulması, bilgi ile analizlerin basılıp dağıtılması:

Bu analizin yapılması için, kadınların barış sürecine katılımasının yanısıra, barışın elde edilmesi ve inşa sürecinin bütün aşamalarına katılımları gerekir. Bu analiz için gösterilen çabanın, sadece ilgi alanlarına ya da özelde kadınlara ilişkin değil, barış yapım sürecinin bütün yönlerine ilişkin olması gerekir. Yapılış şekli ile sadece uluslararası alanda değil, ulusal ölçekte de kullanışlı olabilmelidir (belgelerin ilgili dillere çevrilmesi çok önemlidir). Süreçte görev alan üst düzey bireylerin paylaştığı anekdotlar, aynı zamanda bilgi ve tecrübe paylaşımına denk geldiği için çok güçlü bir etki yaratabilir.

Kadınların müzakere odasına girmesinin zor olduğu durumlarda onların sesi ve görüşlerinin duyurulması için farklı mekanizmaların devreye sokulması:

Bunu sağlamak için, konsültasyon sürecinde görüşleri alınabilir veya onların yaklaşımlarını gösteren raporlar hazırlanabilir. Pek çok çatışma durumunda kadınlar, kendi barış masalarını kurarlar (Şu anda Filipinlerde ki Mindanao'da uygulanmaktadır) veya barış sürecinin önceliklerinin neler olması gerektiğini gösteren bilgi notu/gündem/öneriler geliştirebilirler. (Burundi, Solomon Adaları, Uganda ve 2011 yılının Aralık ayında yapılan Libya One Voice (Libya tek Ses) Konferansı gibi).

Sonuç

Bu sunum ile, size bir dizi fikir ve öneri sundum. Sözlerime burada son vermek istiyorum. Monica'nın tecrübelerini dinledikten sonra, sizin kendi tecrübe ve kavramlarınız ışığında umarım canlı bir tartışma yapabiliriz. Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Feray Salman: Antonia'ya bu kapsamlı konuşması için teşekkür ediyoruz. Şimdi günün ikinci konuşmacısına söz vereceğim. Prof. Monica McWilliams 'Masadaki Kadın' konusu üzerine konuşacak. Bizimle, Kuzey İrlanda'da yapılan çok partili görüşmeler sırasındaki tecrübeleri ile bu süreçten çıkarılan derslerden bahsedecektir.

Monica McWilliams Ulster Üniversitesinde görev yapmaktadır ve şu anda Transitional Justice Institute (Geçiş Dönemi Adaleti Enstitüsü) ve Women's Rights Commission (Kadın Hakları Komisyonu)'nda çalışmaktadır. Çatışmaların Çözülmesi konusunda birinci derecede tecrübe sahibi olan Monica, ayrıca Kuzey İrlanda Haklar Sözleşmesi üzerine çalışmıştır.

Prof: Monica McWilliams⁷ Ulster Üniversitesi Transitional Justice Institute (Geçiş Dönemi Adaleti Enstitüsü) : Masada ki Kadın : Kuzey İrlanda'da yapılan çok partili görüşmelerden çıkarılan dersler

Monica McWilliams

7 Ulster Üniversitesi bünyesinde faaliyet yürüten Transitional Justice Institute (Geçiş Dönemi Adaleti Enstitüsü)'nün Kadın Çalışmaları bölümünde Profesör olarak görev yapmaktadır. 2005–2011 yılları arasında Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonunda (Northern Ireland Human Rights Commission) üst düzey komisyon üyesi olarak görev almanın yanı sıra , Kuzey İrlanda Haklar Beyannamesi (Bill of Rights for Northern Ireland) üzerine danışmanlık yapmıştır. 1996 yılında kurulan Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu (Northern Ireland Women's Coalition) isimli partinin ortak kurucularından biridir. 1998 yılında imzalanan Hayırlı Cuma Anlaşması (Good Friday) ile sonuçlanan Partilerarası Barış Müzakereleri görüşmelerinde yer almıştır. 1998–2003 yılları arasında Kuzey İrlanda Yasama Meclisinde (Northern Ireland Legislative Assembly) milletvekili olarak görev yapmış, 1996–98 yılları arasında Diyalog ve Anlamak için Kuzey İrlanda Forumunda (Northern Ireland Forum for Dialogue and Understanding) üye olarak görev almıştır. Akademik çalışmalarında aile içi şiddet, insan güvenliği ve barış süreçlerinde kadınların rolü konuları üzerine yoğunlaşmaktadır.

Çok teşekkür ediyorum. Burada bulunduğum için çok memnun olduğumu ifade etmek isterim. DPI'ya beni davet ettiği için ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Bu, benim buraya ilk gelişim. Bundan yıllar önce Amerika Birleşik Devletlerinde üniversitede okurken Türkiyeli bir adama aşık oldum. O da bana aşıktı. Şimdi kendisi Ankara'da yaşıyor ve umut ederim bir gün tekrar kendisini görme şansım olur. Kendisi ailem ile tanışmak için İrlanda'ya geldi. Ama ben daha önce hiç Türkiye'ye gelmedim. Bu açıdan, bu benim ilk ziyaretim. Bundan bahsetmemin sebebi, benim ondan çok şey öğrenmiş olmam. Gençken tarihinizden, yaşadığınız çatışmalı ortamdan sıklıkla bahsedersiniz. Bizim ülkemiz de çatışmalıydı. 1974 yılında, Üniversite'de okurken o zamanki erkek arkadaşım öldürüldü. Ben de bu olaydan sonra Kuzey İrlanda'yı terk ettim. Burs alıp Amerika'ya gitmeye ve eğitimime orada devam etmeye, geleceğimi bunun üzerinden kurmaya karar verdim. Tanıştığım bu Türkiyeli genç adamda benimle aynı üniversitede okuyordu. O Türkiye üzerine ben ise İrlanda üzerine referanslar veriyorduk. Kendisinden, ülkeniz, Türkiye tarihi ve Kürtler ile Türkler arasındaki çatımaaya dair çok şey öğrendim. Bunu söylememin sebebi bizim aslında birbirimizden fazlasıyla öğrenebileceğimiz şeyler gerçeğidir.

Kuzey İrlanda'daki çatışmalar başladığında ben 15 yaşındaydım. 44 yaşına geldiğimde ise müzakere masasının etrafına oturan ve barış anlaşmasını imzalayan isimlerden biri haline gelmişim. Peki, bir zamanlar Kuzey İrlandalı bir çiftçinin kızıyken, nasıl barış anlaşmasının imzacılarından biri haline gelmişim? Bir zamanlar, 35 yıldan fazla süren bu çatışmanın içinde ayakta

kalmaya çalışırken, nasıl oldu da, onun ortadan kalması için çaba gösteren ve bugün bu çatışmanın bir değişime uğramasında rol alan insanlardan biri haline geldim?.

Bana göre, yaşanan diğer çatışmalardan önemli oranda dersler çıkarabiliriz. Bu sonuca varmamı sağlayan, biz Kuzey İrlanda barışı için masadayken, Nelson Mandela'nın bizi ülkesine davet edip, onların Güney Afrika'da yaşadığı tecrübeyi görmemizi istemesi oldu diyebilirim. Konuştukları çok etkileyiciydi. Bize, 'Elbette bizim size anlatacağımız tecrübeleri dinleyeceksiniz, ama biz, size Kuzey İrlanda'da tam olarak ne yapmanız gerektiğini söyleyemeyiz. Eve döndüğünüzde, yapacağınız en iyi şey , bizim çatışma tecrübemizden ve müzakere sürecimizden ne öğrendiğinizi düşünmek ve kendiniz için dersler çıkarmaktır' dedi. 1997 yılında yaşanan bu 3 gün, benim hayatımızdaki en sarsıcı günlerdi, diyebilirim. Çünkü, delegasyonumuzdaki insanlar, birbirinden nefret ediyor, aynı odada bulunmuyorlardı. Öyleki, iki ayrı odada oturuyorduk. Bu yüzden, Başkan Mandela aynı konuşmayı iki kez yapmak zorunda kalmıştı. İki ayrı erkekler tuvaleti vardı, çünkü. Tek tuvalet yüzünden, tatsız bir olay yaşandı. Başkan Mandela, bunun üzerine bize, "Apartheid rejimi neredeyse Güney Afrika'ya tekrar geri döndü" diye espri yaptı. Bunu duyduğumda, çok utandım. Bundan tam bir yıl sonra anlaşmayı imzaladık. Sanırım Güney Afrika'da duyduklarımızdan sonra, herkes eve döndüğünde, "aynı şeyden iki tanenin olduğu bir hayat mı yaşamak istiyoruz gerçekten?" diye düşünmeye başladı. "Biz insanlar, bir tarafın, diğer tarafın haklarını kabul etmediği bir yerde mi yaşamak istiyoruz?" demeye başladılar.

Birbirimizin acılarına, incinmelerine, yaşadıkları yıkıma yabancı mı kalacaktık? Yoksa, bunun tam aksini yapıp, nasıl bir arada yaşarız fikri üzerine bir uzlaşma zemini ve anlaşmamı arayacaktık?

Peki kadınlar, bu sürecin neresindeydi?

Emine Eroğlu, Ayşe Böhürler, Zeynep Tanbay, Rakel Dink, Sıdıka Çetin, Şerife Gül Arıman, Gülten Kaya, Kezban Hatemi, Can Zeynep Sungur, Tuba Çandar, British Ambassador David Reddaway

1990'lı yılların başına geldiğimizde, eninde sonunda Kuzey İrlanda için, barış görüşmelerine başlayacağımızı biliyorduk. Barışı ve barış anlaşmasını konuşmaya başladığınızda, üç şeye ihtiyaç olduğunu düşünüyordum. Bunlar:

1. Birinci aşama: Kesinlikle kapsayıcı olan bir süreç inşa etmeniz gerekir. Pek çok insan katılımılığı, düşmanların, savaşıların, paramiliterler ya da ordunun, savaş baronlarının ve elit siyasi kesimlerin süreçte yer almasıyla ilişkilendirmekte, kadınların, erkeklerin yer alması gerektiğini akıllarından bile geçirmiyorlardı. Başkan Mandela'nın, bize delegasyonlarda kadın ve erkeklerin eşit oranda olmasının önemli olduğundan bahsettiğini hatırlıyorum. Masadaki her erkeğe karşılık,

bir de kadın olmalıydı. Bizim durumumuzda, bu mevcut değildi. 1994 yılında Britanya ve İrlanda hükümetleri ateşkes ilanını duyurduklarında, biz bir grup kadın olarak, bugüne kadar ateş hattında olduğumuzu, 20 seneden fazla bir süredir iki toplum arasında gidip geldiğimizi, birbirimizle konuştuğumuzu, aile içi şiddete karşı mücadele ettiğimizi, tecavüz ve cinsel tacize karşı merkezler kurduğumuzu, toplumlarımızda gençlerimize yönelik yaşanan her türlü ihlale karşı sesimizi çıkardığımızın farkına vardık. O zaman dedik ki, “bizim de bu müzakere masasına taşıyabileceğimiz şeyler var. Eğer, çatışmaya çözüm bulunacak, değişim yaratılacak ise, bunun için bizim, hepimizin davranışlarını değiştirmesi gerekiyordu. Düşmanların arasındaki, kadınlar ile erkekler arasındaki davranışların değişmesi şarttı. Bizim toplumumuz, dinine çok bağlı, muhafazakar bir toplumdur. Çoğu kez bana, “senin bu masada ne işin var, evine git, çocuk yap” denildiği olmuştur. Ben de onlara, “benim bebeklerim de, beynim de var ve elimden geldiğince bu masada kalıp, katkı yapmak istiyorum” diyordum. Bizi marjinalleştirmek istiyor, aşağılanmaya alışmamızı arzuluyorlardı. Çünkü, onlara göre bizim geleneksel bir rolümüz vardı. Kafalardaki o rol tanımına göre biz kadınlar, müzakereci olamazdık. Ancak biz, bunlara kulak asmadık. Örgütlendik, kadınlar koalisyonu olarak seçimlere katıldık. Çatışmanın iki tarafından kadınları biraraya getirmeyi becerdik ve o masaya oturduk. İşte birinci aşama buydu. Birinci aşama, biraraya gelen sivil toplum örgütlerinin birbirleriyle ilişkilerinin ne olduğunu anlamak

açısından önemlidir. Mesela, “bir etkiniz var mıdır?” diye sorulabilir. “Eğer, bu ülkede barış müzakereleri olsa, ya da ülkenin geleceği ile ilgili bir tartışma olsa, anayasa konuşulsa, idare sitemi tartışılrsa, kimlik, dil hakkında görüşmeler olsa, o masada olur musunuz? O masa ile bir bağınız varmı?” Biz bunların hepsini tartıştık ve her ikisini de yapmaya karar verdik. Yani, bir yandan masadaki kesimlerle ilişkilendirirken, aynı zamanda kendimiz de masada olmaya karar verdik. Çatışmaların çözümünde, birinci aşama masaya geçmektir, çünkü.

2. İkinci Aşama: “Peki masaya oturduğunuzda ne yaparsınız?” diyebilirsiniz? Bizim bir gündemimiz vardı. Eşitlik, insan hakları ve katılımcılığa dayalı çok basit bir gündemdi bu. Önerilerden ziyade prensiplerdi, bunlar. Bu üç prensibin farklı kesimlerden gelen kadınlar için, birleştirici olacağını düşünüyorduk. Siyasetten gelen kadın, siyasetle ilişkisi olmayan kadın, kırsal bölge kadını, akademisyen kadın, sendikacı kadın, evdeki kadın bu prensipler etrafında biraraya gelebilirdi. Birbirinden farklı özellikleri olan, protestan ve katolik diye ayrı gruplara ait olan bu kadınlar arasında, bir aidiyet hissi yaratmanın ne kadar zor olduğunu hayal edebilirsiniz diye düşünüyorum. Biz masaya barış için çalışabiliriz gündemi ile geldik. Henüz, Taliban örgütü ortada yokken, bizim o zaman savaş baronları diye adlandırdığımız, işte bu savaş baronları ile konuşuyorduk. Hükümet ile konuşabileceğimize, cezaevlerine gidebileceğimize, gidilmesi gereken her neresi varsa orada olabileceğimize, kendimizi

tehlike içine dahi atabileceğimize karar vermiştik bir kere. Katılımcılık anlamında taleplerimiz bunlardı. Eşitlik anlamında taleplerimizi ise, bir kaç öneri aracılığıyla ilettik ve son anlaşmada kadınların rolü ve haklarının kabul edilmesini talep ettik. Bu önerileri nasıl hazırladığımıza dair, size daha sonra daha geniş bilgi verebilirim. Bunu yapabilmemiz için, kapasite gelişimine gitmeniz ve gerekli eğitim hazırlıklarını yapmanız gerekir. Kadınlar arabuluculuktan ziyade, daha çok kolaylaştırıcılık yaparlar ki bu, aslında arabuluculuğa göre daha zordur. Ama bunun yanısıra siz, aynı zamanda müzakerecisiniz de. Bir parti başkanı olarak benim, özellikle çok dikkatli olmam gerekiyordu. Çünkü, benim ne arabulucu, ne de kolaylaştırıcı rollerinin içine düşmemem gerekiyordu. Ben bir müzakereciydim. Müzakere üzerine eğitim aldım. Nasıl müzakere yapılacağını öğrendim. Bunun yanısıra, diğer taraftaki siyasi liderlerin önemli bir bölümünün, müzakere kavramını dahi bilmediklerini farkettilim. İrlanda ve Britanya hükümetleri ise, nasıl müzakere yapmaları gerektiğini biliyorlardı. Eminim bugün aramızda bulunan Britanya Büyükelçisi bunu teyit eder. Bu kesimler hükümet oldukları için, müzakere konusunda hem kaynakları, hemde tecrübeleri vardır. Ancak siyasi aktörlerin önemli bir bölümü, müzakere yapmayı bilmiyordu. Çünkü, genellikle diğer tarafın talepleri üzerinde pazarlık yapmaktan ziyade, kendi taleplerini kabul ettirme esası etrafında hareket ederler. Biz 2 yıl boyunca sabah, akşam müzakerelerde bulunduk. O dönemde, iki tane küçük yaşta çocuğum vardı. Bunun yanısıra, düzenli bir işim vardı.

Bir şekilde, önceliklerimin neler olduğuna karar vermem gerekiyordu. Akşamları birbirimizin evinde buluşurduk. O zamanki müzakerelere başkanlık yapan kişi, bizim müzakerelere diğer kesimlerden daha hazırlıklı olduğumuzu, daha etkili davrandığımızı söyledi. Bunun sebebi, işte bizim sürekli olarak görüşmemiz ve sorunlara kaynak olan meseleler üzerine konuşmamızdı. Bu konuşmalardan elde ettiğimiz sonuçları, daha sonra çözüm olarak taraflara sunduk. İki de taktığımız vardı. Birincisi, bizim ne istediğimiz, ikincisi de bu istediğimizin sonuç anlaşmasında olması için nasıl ısrar etmemiz gerektiği idi. İstedeceğimizi elde ettik. İşte az önce Antonia'nın bahsettiği, kadınların müzakere masasına ne getirdiğini gösteren önemli bir örnektir bu. Eğer kadın koalisyonu müzakere masasında olmasaydı, anlaşmada önemli eksiklikler olurdu. Uzlaşma üzerine çok az şey, kurbanların durumuna dair ise hiçbirşey yer almayabilirdi anlaşmada. Anlaşmanın uzlaşma ile ilgili bölümünü, entegre bir toplum yaratılması için gerekli ihtiyaçlar ve paylaşımcı toplumsal eğitime olan gereksinimi içeren bölümleri biz yazdık diyebilirim. Gelecek ile ilgili planlama açısından karma konutlaşma ve genç insanlara sunulabilecek kaynaklar hakkında olan kısımları da yazdık. Ortak parlamento ve ortak koalisyon hükümetine dayalı idari düzenlemenin yanısıra, bir sivil forum oluşturulmasını önerdik. Sivil forum, bu oda büyüklüğünde bir yerde toplanan sivil toplum örgütü üyelerinden oluşuyordu. Tecrübe açısından, ciddi katkılarda bulunuyordu. Silahların teslim edilmesi üzerine

yapılan tartışmalarda da yer aldık. Biz o masada, silahların siyaset yaşamının dışına çıkmasını isterken, aynı zamanda, masada kolumu da güçlü bir şekilde gösterir, bunun insan ve kadın vücuduna zarar verebileceğini göstermeye çalıştım. Toplumun, şiddeti kabul eden yaklaşımından, değişimi kabul eden yaklaşıma geçmesi için, neler yapılması gerektiği hakkında, uzun süre düşündük.

3. Üçüncü Aşama: En nihayetinde anlaşmayı imzaladık ve masadan kalktık. İşte ondan sonra asıl zor iş yani uygulama süreci başladı.

*Prof. Dr. Binnaz Toprak, Özlem Gürses, Prof. Dr. Mesut Yeğen,
Şirin Payzın*

Öncelikle, örgütlenmeniz gerekiyor. İkinci olarak, ne istediğinize karar verip ve eğer kendi kanalınızla bunu masaya taşıyamıyorsanız o zaman bunu sağlama imkanı olan diğer taraflara ne sunmanız gerektiğine karar vermelisiniz. Üçüncüsü ise uygulanması için, zorlayıcı olunuz. Çünkü, bir barış anlaşmasının dilekeler listesi, veya bir rüya olmaması, işleyişe konulması gerekir. Garip olan şey, benim Kuzey İrlanda'da, uygulanmasının güç olacağını düşündüğüm durumların, pratikte en kolay uygulananlar olduğunu görmektir. Polis sistemini değiştirdik. Şimdilerde bu değişikliğin, çatışmaların çözümü ve değişimi için, model teşkil ettiği ifade edilmektedir. Ceza adaleti sisteminde, refoma gittik. Ayrıca, yeni idare ve hükümet sistemi oluşturduk.

Zorluk yaşanan konular ise uygulamasında, gerçekten zorluk yaşanmayacağı düşünülen alanlardı. Örneğin, anlaşmada yer alan ve kadınları ilgilendiren iki hak hala uygulanmamıştır. Kuzey İrlanda İnsan Hakları Komisyonu başkanlığı görevinde bulunurken, hazırladığım Haklar Sözleşmesi, toplumsal cinsiyet ile ilişkili maddeler içermekteydi. Bunlar hala uygulanmamıştır.

Yakından biliyorum. Çünkü, bana sıklıkla, "bu hakların (kadın hakları) çatışmaların son bulmasıyla ile ne alakası var?" şeklinde sorular soruyor, çatışmaların Katoliklerle Protestanlar arasında yaşandığını, kadınlar ile erkekler arasında çatışma olmadığını söylüyorlar. Sanki Kürtler ile Türkler kadınlar ve erkeklerden oluşmuyorlarmış gibi!

Bu anlaşmayı uygulamak için bize söz verenleri, toplumun

değişimi denilen kavramın, aynı zamanda kadınlara nasıl davranılması gerektiğinin değiştirilmesi olduğuna ikna etmek için, epey zorlandık.

Sözlerimi bağlamak istiyorum. Size anlatabileceğim daha fazla şeyler vardı ama, Antonia onlardan bahsetti. Örneğin, kadınların tek başına köklü değişimler yapamayacağı durumlarda, güçlü isimlere ihtiyacımızın olması gibi.

Bizim açımızdan bakıldığında, o güçlü kişilik Britanya hükümetinin kabinesinde görev yapan Mo Mowlam idi. İrlanda ve Amerika Birleşik Devletleri hükümetlerinde de güçlü isimler vardı. Hillary Clinton beni ciddi anlamda desteklerken, çoğu zaman Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonunun rolünden bahsetmektedir. Onun için, güçlü bireyler erkek de, kadın da olabilir. Sizin yapmanız gereken bu insanları bulmaktır.

Kadınların masada yer alması için, öğrendiğim farklı yöntem ve araçlar da var. Zaman zaman, bunları kullanmaktayım. Bu yöntem ve araçlar arasında etkin olanlardan biri, kadınların hükümet ile irtibatlarını sürdürmesi ve siyasi liderlere, gerçekten toplumsal değişim gerçekleştirmek istiyorlarsa, kadın etkinliğinin artırılması gerektiğini sürekli olarak hatırlatmaları olarak sayabilirim. Herhangi bir çatışma, ya da savaşın sona ermesinden sonra sorunların yaşanması muhtemeldir. Ancak kadınların etkin olmaya devam etmeleri gerekir. Biz Kuzey İrlanda'da ki barış sürecine bağlıyız ve etkinliğimizi devam ettiriyoruz. Kadın haklarının, insan hakları olarak kabul edilmesi için, ciddi şekilde çalışmaya devam ediyoruz. Çok teşekkür ediyorum.

Feray Salman: Şimdi, ilk bölüm konuşmacılarımızın söylediklerine dair, soru ve cevap bölümünü açmak istiyorum.

Katılımcı: Sayın Prof. McWilliams, ifade ettikleriniz oldukça ilginçti ve dinlemekten büyük bir zevk aldım. Siyasal güç paylaşımı ve buna ilişkin düzenlemeler ile ilgili bir kısa soru sormak istiyorum. Bunun kolaylıkla uygulandığını söylediniz. Benzeri bir durum, savaştan önce Lübnan'da uygulanmaya çalışıldı. Ancak başarılı olmadı. Aynı şey, 1973 yılındaki bölünmeye kadar, Kıbrıs'ta da denendi. Nedir bu siyasal gücün paylaşımı düzenlemeleri? Ayrıca, bazı uygulamaların beklenenden daha iyi olduğundan bahsettiniz. Bu nasıl oldu? Sizdeki siyasal güç paylaşımı düzenlemesi, nasıl bir şeydi? Teşekkürler.

Feray salman: Bir soru daha alalım, daha sonrada yanıtlaması için konuşmacılarımıza söz vereceğim.

Katılımcı: Monica'ya, kapsamlı ve etkileyici konuşma için özellikle teşekkür etmek istiyorum. Benim sorum, mevcut durumumuzda, biz bu tür bir kadın koalisyonunu, nasıl oluşturabiliriz? Bu koalisyonun kurulup, gelişerek masada önemli bir güç olması mümkün müdür? Çatışman tarafların farklı, kadın gruplarının farklı gündemleri vardır. Bunları masada konuşabilirler. Kuzey İrlanda örneğinde görüyoruz ki, bu barış sürecine bir katkı sunmuştur. Ancak bu, bizim için zorlu bir durumdur. Çünkü, iki taraftan kadınları, nasıl bir araya getirip, bir koalisyonu kuracağız? Kendi gözlemimle ifade etmek isterim: Tarafların, kendi partilerine ihanet etmeden müzakere masasına gelmeleri

nasıl mümkün olacaktır?

Antonia'nın konuşması hakkında bir yorumda bulunmak istiyorum. Kenya örneğini verdiniz. Orada, bölünmüş bir yapı olduğundan bahsettiniz. Sadece orada değil, burada da bu bölünmüşlük var. Kürtler ve Türklerin arasında farklı bölünmeler var. İleride bu konuya eğilmenizin ilginç olacağını düşünüyorum.

Feray Salman: Şimdi yanıtlaması için konuşmacılara söz veriyorum

Prof. Monica McWilliams: Bizim siyasi sistemimiz oldukça karmaşıktır. Özetlemek bile, beş dakikadan fazla bir süre alır. Ancak, elimden geldiğince karmaşıklığı kısaca ifade etmeye çalışacağım: Bizim siyasal sistemimiz, çoğunluk veya azınlık tarafından idareye imkan vermemektedir. Kota sistemi gibi düşünün. Her parti seçimdeki başarısına göre aday göstermekte ve bu orana göre kabinede sandalye sahibi olunmaktadır. Bir kaç yıl öncesine kadar, barış anlaşmasına karşı çıkan bir parti, kabinedeki sandalyelerini kullanmadığı gibi, anlaşmaya da katkı sunmuyordu. Bunun sebebini ise, diğer partinin silahlarını elden bırakmadığı şeklinde ifade ediliyordu.

Bunu söylememin sebebi, gerçekten birşeyler yapmanın, zaman aldığı gerçeğidir. Düzenlemeleri kullanmak yoluyla, anlaşmayı dengeye oturtmak 13 sene sürmüştür. Eğer, bugün biri çıkıp, “düzenleme sonsuza kadar böyle mi gidecek?” diye sorsa, belki de cevap, “hayır bir süre sonra değişir” şeklinde olacaktır.

Ancak, şu anda bu üzerinde uzlaşmış ve çatışmanın kesimleri

tarafından kabul edilmiş düzenleme budur. Bu sistemin her partiye kota ve ona göre kabinede sandalye veren en iyi sistem ve önemli olduğunu söylüyorum. Ancak, aynı kişilere bu müspet durumun kadınlar için de uygulanmasını istediğimde, aldığım yanıt 'bu konuda böyle bir düzenleme yapamayız, çünkü ayrımcılık olur' diyorlar. Yani kota sistemi altında, bu kabine sandalyelerine sahip olan partiler, kadınlar içinde bir kota uygulanması gerektiğini kabul etmiyorlar.

Lübnan'ı yakından biliyorum. Çünkü, o ülke üzerine çalıştım. Orada, işleyecek bir ortaklık düzenlemesi yapmak çok zordu. Elde ettiğimiz önemli sonuçlardan birisi de, kadın koalisyonu sayesinde, kadınların önemli bazı görevlere kadınların gelmesidir. Bu görevlerdeki bazı kadınlar, bana siyasi partiler üzerine baskı kuran kadın grupları olmasaydı, bu görevlere getirilmelerinin mümkün olmadığını ifade etmişlerdir.

Kadın koalisyonunun nasıl kurulması gerektiğine gelince: Sorunun cevabını bulacak olanlar sizlersiniz. Türkiye içinde, bunu nasıl yaratabileceğinizi ben size söyleyemem. Ama bizim örneğimizde, aynen şu an buradaki gibi bir masanın etrafında toplanmış grup benzeri, güçlü bir kadın ağımız vardı. O ağdaki kadınlar olarak, siyasi partilere yazı yazıp, müzakere masasına kaç kadın göndereceklerini sorduk. Mektuplarımıza yanıt alamadık. Sonra, biz bir koalisyon oluşturup, siyasi parti halini alacağız dedik. Ama, aramızdaki bazı kadınların, bağlı buldukları siyasi partilerde kalmalarına izin verdik. Onların, kolaylığımız içinde de yer alabileceklerini söyledik. Bunun yanısıra, daha önce

hiçbir siyasi partide bulunmamış kadınları da aramıza aldık. Bu kadınların pek çoğu, kadın koalisyonunda olduklarından kimseye bahsetmemişlerdi. Garip bir siyasi partiydik yani. O kadar gariptik ki, seçilmek de istemiyorduk! Sanırım seçimlere girip, seçilmemeyi umut eden tek siyasi parti bizdik. Bunu yapmamızın, yani seçime girmemizin sebebi, siyasi partilere katılımcılığın önemini ve belirginliğini göstermekti. Ama seçildiğimizde, neredeyse sevinçten ölecektim. Çünkü, bir siyasi parti içinde olacağımızı farkettim. Sonrasında, bir çok kadın ve feminist beni eleştirerek, şu ana kadar elde ettiğimiz herşeyi riske attığımızı, o masanın etrafında yozlaşmış insanların arasına katılacağımı, Britanya ve İrlanda hükümetlerinin cebinden çıkaracağı biri olacağımı, paramiliterler ile konuşarak elimi kana bulaştıracığımı söylediler. Bize söylenenlere karşı yanıtımız, “biz bu söylenenlere rağmen, ayakta kalırız, biz yaptıklarımıza inanıyoruz” oldu.

En zor olan şey, kendimizi sürekli olarak bir arada tutmaktı. Ancak, işin en iyi yönü de buydu. Çünkü, kendi aramızdaki anlaşmazlıkların üstesinden gelebilirsek, gelecek üzerine çalışma imkanı bulabilirdik. Bir bu taraf ile, bir diğer taraf ile sabah, akşam mücadele ederek, farklılıklar üzerinden bir anlaşma zemini bulmak, anlamaya varmak demektir. Önerebileceğimiz bir şey üzerinde anlaşana kadar, denemelerde bulunuyor, sonra öneriyi masaya taşıyorduk. Bazen önerilerimiz dikkate alınırken, bazen bize daha sonrasını beklememiz gerektiği söyleniyordu. Masada kimse bir diğeri ile konuşmadığı ve bunun önemli bir şey olduğuna inandığı için, tasavvur, yaratıcılık, merak ihtiyacı vardı. Eğer

ömrüm boyunca, bir diğer kişi ile konuşmayacak isem, onunla nasıl müzakere edeceğim peki? Konuşma konusunda kimse ile problemimiz olmadığını, bu kesimler ile konuşarak sorunun ne olduğunu algılayacağımızı ve onun üzerinden çalışmaya başlayacağımızı söyledik. Britanya ve İrlanda hükümetleri, o zaman bizim rolümüzü takdir ettiler. Umarım, bundan sonrada ederler. Çünkü, bazı şeyler tarihin kaydından çabuk silinirler. Britanya ve İrlanda hükümetleri bizim toplumların içinden getirdiğimiz bilgiler ile masanın etrafında bulunan, ama sürekli konuşarak engel çıkaran diğer siyasi partiler karşısında, oldukça memnun kalıyorlardı. Biz, hem hükümetler, hem siyasi partilerle bilgi paylaşıyor, her akşam, her hafta kendi aramızda tartışmalar yürütüyorduk.

Feray Salman: Belki hatırlarsınız, bir süre önce Türkiye’de de, Kadının Barış Platformu kurulmuştu. Ancak, devam etmesi mümkün olmadı. Umarım bu tür bir inisiyatif tekrar oluşturma imkanımız olur. Şimdi sözü, üçüncü konuşmacımıza vermek istiyorum. Kendisi toplumsal cinsiyet, şiddet ve çatışma hakkında konuşacaktır. Dr. Ayşe Betül Çelik, Sabancı Üniversitesinde öğretim görevlisidir. Siyasal bilimler ve çatışmaların çözümü üzerine uzmandır. Etnik topluluklar arası çatışmaların çözümü, zorunlu göç üzerine yoğunlukla çalışan Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik, vatandaşlığın, zorunlu göç üzerinden nasıl yapılandırıldığı hakkında yapıtlar hazırlamıştır. Uzlaşma ve diyalog konusu üzerindeki çalışmaları ise devam etmektedir. Şimdi sözü kendisine vermek istiyorum. Çok teşekkürler.

Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik⁸ (Sabancı Üniversitesi Öğretim Görevlisi) : Toplumsal Cinsiyet, şiddet ve Çatışma Çözümü

Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik

Konuşmama başlarken, bu kadar çok sayıda katılımcıyı birarada gördüğüm için sevinçli olduğumu belirtmek, Demokratik Gelişim Enstitüsünün daveti için de teşekkür etmek istiyorum.

---

8 2002 yılında Binghamton Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünden doktora derecesini almıştır. Halen Sabancı Üniversitesi'nde siyaset bilimi ve uyuşmazlık çözümü alanlarında doçent olarak ders vermekte olan Çelik, doktora tezini İstanbul'daki hemşebri ve Kürt dernekleri üzerine yazmıştır. Etnisite, Kürt sorunu, zorunlu göç, sivil toplum, toplumsal mutabakat ve yerel arabuluculuk üzerine bilimsel dergilerde yazıları bulunmaktadır. Ayrıca 'Zorunlu Göçle Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın Yeniden İnşası' kitabının yazarlarından. Çelik, Sabancı Üniversitesi Mor Sertifika Programı dahilinde lise öğretmenlerine toplumsal cinsiyet eğitimleri vermektedir.

Bugün burada, Türkiye'ye ilişkin olarak konuşacağım. Konuşmamın başında söyleyeceklerim, sizlere biraz tartışmalı gelebilir. Ancak, beni sonuna kadar dinlemenizi rica ediyorum.

Neden Kadınlar barış sürecine dahil olmalıdır? sorusunu içeren konu önemlidir. Bu, siyasal bilimler alanında, birbirinden farklı tartışmalara da konu olmuştur. Ayrıca, bazı insanlar, kadınların daha uzlaşmacı, daha barışçı bir yapıda olduklarını söylemektedirler. 1990'lı yıllarda ortaya çıkan bir akım, bu tür kategorileştirmeyi sorgulamaya başlamıştır. Yeni akım böyle, ancak yeni barış süreçleri, kadınların bütün olarak barışçı olmadıklarını ortaya koymuştur.

Ben de, bu görüş yanlısıyım. Ancak ne türden değerler ve ruhsal yapıların, kadınları bu tür roller almaya zorladığını dikkate almak da önemlidir. Ben hem bunu, hem de çatışmaların çözümü hakkında, farklı perspektiflerin yaptığı katkıyı tartışmak istiyorum.

Çocukken, Türkiye'de bize söylenen bir şarkıyı hatırlıyorum. Sözleri şöyleydi:

Küçük Ayşe, Küçük Ayşe, ne yapıyorsun bana söyle!

Bebeğime bakıyorum, ona ninni söylüyorum!

Küçük asker, Küçük asker ne yapıyorsun bana söyle!

Tüfeğime bakıyorum, ben askere gidiyorum!

Bizim kültürümüz bu işte. Erkeklerle askeri görevler verilirken, kadınlara daha gevşek, daha barışçıl roller ön görülmekte, onların anne olması gerektiği söylenmektedir.

Biz, askeri bir toplumda yaşıyoruz. Bunun en önemli örneği, futboldur. Tanıl Bora, toplumsal araştırmalarında, Futbol'un ulus oluşumunda çok önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Ayrıca, futbol üzerinden ayrımcılık yeniden üretilmektedir.

Askeri toplumun ideolojik boyuttaki yansıması, futbol maçlarındaki polis sayısına bakılarak rahatlıkla görülebilir. Futbol örneğine bakıldığında, bu tür ataerkil bir toplumda, erkeklere kadınlar üzerinde, hatta diğer erkekler üzerinde baskın olmaları gerektiği fikrinin aşılandığı, hatta öğretildiği görülmektedir.

Bu söylediklerim, bugünkü tartışmamızla yakından ilişkilidir. Çünkü çatışmaların çözümü sürecinde, kadınların, nasıl erkek egemen toplumsal yaklaşım ve alışkanlıklarının üstesinden gelebileceğini dikkate almak gerekir. Kadınların sürece katılması bile, tek başına bu gerçeği, yani tacizci ve şiddet içeren davranışları ortadan kaldırmaya yetmez.

Örneğin, geçen yıl kadınların da izlediği bir futbol maçında, sözlü tacizler yaşanmıştır. Maçı izleyenler, futbolculara küfür etmeye devam etmişlerdir. Çünkü bu tür bir taciz ve şiddet futbol maçı için normal karşılanmaktadır.

Milliyetçilik, militarizm ve savaş toplumsal cinsiyet durumu ile ilintilidir. Bu sebeple, şiddet ve savaşın etkilerini ortadan

kaldırmak için, toplumsal cinsiyetçi bir perspektifin olması çok önemlidir.

Üzerinde durulacak ikinci nokta, kadına yönelik şiddet ve etnik ayrımcılıktır. İçişleri Bakanlığının verdiği rakamlara göre, ülkemizde kadına yönelik şiddette giderek artış gözlenmektedir. Son yedi yıl içerisinde, kadına yönelik şiddette 14 kat artış yaşanmıştır.

Türkiye’de, şiddetin bu kadar normal karşılandığı bir ortamda, kadınların barışçıl ruh halinden, nasıl bahsedebiliriz?

Kadınlar konusunda, sorunlu olan bir başka alan ve bununla bağlantılı olarak işlenen namus cinayetleridir. Geçmişte, hayata dair bu tür ihlallerin, toplumun bir kesimi tarafından yapıldığı söylenirdi. Ancak, 2008 yılında yapılan bir araştırma sırasında, kadınları dövmenin haklı olup olmadığına dair sorulara verilen cevaplar, bu durumun yaygın ve aslında bölgesel ya da etnik kimliğin kültürüne dayanmadığını göstermiştir.

Hayatlarında, en az bir kez koca şiddeti, ya da tacizine maruz kalmış kadınlar üzerine yapılan bir çalışmada, bu oranının Türklerin yoğun olarak yaşadığı batı’da % 35, Kürt bölgesi olan doğu’da ise % 40 olduğunu göstermiştir. Rakamlar, bölgeler arasında fark olmadığını göstermektedir. Rakamlar, aynı zamanda bize, savaşın şiddeti arttırdığını, ancak sadece tek bir etnik grubunun şiddetten sorumlu tutulamayacağını göstermektedir.

Bir sonraki konuya geçmeden önce, son bir yorumda bulunmak istiyorum. Çatışmanın hakim olduğu bir ortamda yaşıyoruz. Bu ortamda kadınların ve erkeklerin çatışmaya dair görüşleri arasında farklılık olup olmadığı önemli bir konudur. Medya'ya yansıyan kadınlara yönelik şiddete gösterilen tepkiler gözönüne getirildiğinde, bu biraz daha önemlidir. Araştırma kurumu KONDA ile ortaklaşa, 2008 yılında Kürt sorununun nasıl çözülebileceğine dair kadın ve erkeklerin görüşlerini aldığımız bir çalışma yaptık. Araştırma sonucunda, kadınların ve erkeklerin görüşleri arasında ciddi bir fark olmadığını, paralel düşündüklerini tespit ettik. Bu araştırmanın, 2003 yılında Norveç'te yapılan ve Irak savaşına karşı kadınlar ile erkeklerin görüşlerinin alındığı çalışmayla kıyaslanması gerekir. Norveç'te yapılan araştırma sonucunda kadınlar ile erkeklerin görüşleri arasında büyük bir fark olduğu görülmüş, kadınların erkeklere göre savaşa daha fazla karşı oldukları tespit edilmiştir. Bizim yaptığımız araştırmalar batı demokrasilerinde kadın ve erkekler, savaşın desteklenmesi konusunda birbirinden farklı görüşlere sahip olduklarını göstermektedir.

Şiddetin normal görülmesi, erkeklerin daha fazla şiddet eğilimi göstermesi, aklımıza bunun için ne tür bir kurumsal destek aldıklarını sorusunu getirmektedir. Prof. Ümit Cizre, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) adına güvenlik sektörü hakkında bir araştırma çalışması yapmıştır. Bu araştırma ve benzer şekilde uluslararası alanda yapılmış 25 kadar diğer çalışmalar bize, kadınlar çatışmalar çözümü komisyonlarında yer bulamadıklarını, yeteri oranda temsil edilmediklerini

göstermektedir. Bu tür komisyonlarda, kadınların çok nadiren başkanlık, raportörlük ve genel sekreterlik gibi görevleri ifa etmeleri gerçeği de dikkat çekicidir.

Kezban Hatemi, Can Zeynep Sungur, Tuba Çandar, British Ambassador David Reddaway, Dr. Esra Çubadar, Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik, Prof. Monica McWilliams, Antonia Potter Prentice, Feray Salman, Isabelle Dumont, Bejan Matur, Catriona Vine, Yılmaz Ensaroğlu, Belkıs Kılıçkaya, Ayla Akat, Kibriye Evren, Filiz Bedirhanoglu, Nebahat Akkoç

Dikkat çekici bir diğer konu, Türkiye parlamento komisyonlarındaki kadın ve erkek milletvekili dağılım oranıdır.

Örneğin, Anayasal uzlaşma komisyonunda bir kadın üye yer almaktadır. Buna karşılık, anayasa ihtisas komisyonunda 6 kadın üye bulunmaktadır. Bu rakam, komisyon üyelerinin % 23'üne tekabil etmektedir. Anayasa uzlaşma komisyonundaki tek bir kadın üyeye karşılık, yüzde 23'lük oran elbette iyi bir sonuçtur. Turizm ve ulaşım komisyonunda 5 kadın üye, gençlik ve spor komisyonunda 5 kadın üye, sağlık, aile ve sosyal işler komisyonunda 6 kadın üye bulunmaktadır.

Bu rakamlar, toplumsal cinsiyet rollerinin değişmez hallerini göstermektedir. Parlamento komisyonlarında görev alan kadın milletvekili sayısı 26'dır. Bu da toplam komisyon üye sayısının yüzde 23'üne denk gelmektedir. Kadın üyeler ile erkek üyeler arasında eşitliğe dayalı bir dengenin sağlanmasına dair açık ortadadır.

Bu yıl milli savunma komisyonuna 3 kadın üye dahil olmuş ve bu yüzdellik oran azda olsa artmıştır.

Türkiye'de ki bir diğer sorun, karar verme organları ve mekanizmalarının erkeklerin kontrolünde olmasıdır. Bu tabloyu ortaya çıkaran bazı yapısal, kültürel ve geleneksel değerlerden bahsettim. Kadınların karar organlarında ki oranlarını değiştirmek için ne yapabiliriz?

Avrupa'da yapılan bazı araştırmalar, yerleşik fikirlerin aksine üst düzey kadın yöneticilerin riskli durumları daha iyi idare ettiklerini göstermektedir. Kadınlar, erkeklere oranla daha bağımsız düşündükleri gibi değişimde daha fazla açıktırlar. Bu açıdan kadınların yönetim organlarında ki temsil oranları batı demokrasisinin elde ettiği ilerleme için önemli bir göstergedir.

Savaş ve çatışma ile ilgili bir diğer konu, kadınların nasıl bir çerçeveye oturduğudur. Antonia bu konuya değindiği için, ayrıntılara girmeyeceğim.

Ancak, dünyanın her yanında, savaş ve çatışmalar hakkında konuşulduğunda, akla ilk gelen kadınların kurban olduğudur.

Kadınlar, savaşçı, barış aktivist oldukları hallerde bile, yaşanan durumun kurbanı olabiliyorlar. Kadınlar ayrıca, zorunlu göçten dolayı yaşanan sorunların merkezine de yerleşmektedirler.

Kürt kadınlarının pekçoğu, Türkçe bilmedikleri için evde konuşulan dil ile sokakta konuşulan dilin farkından dolayı farklılıklar yaşamaktadırlar. Bu sebepten dolayı, erkeklere bağımlı kalmakta, evdeki ataerkil yapı daha da güçlenmektedir.

2010 yılında yapılan bir çalışma, savaşın ve zorunlu göçün kadınlar üzerine farklı etkiler yarattığını, sistem tarafından Kürt halkı üzerinde sürdürülen baskı ve ayrımcılığın, kadına yönelik savaş suçları ile derinleştiği ve ağırlaştığını göstermektedir. Kürt kadınları ve cezaevlerinde bulunan binlerce erkek, yaşanan savaştan dolayı travma geçirmektedir.

Barışa dair gözlemlediğimiz diğer bir sorun, söylem meselesidir.

Mesela, bu konuda 'Analar Ağlamasın' ifadesi kullanılır. Elbette bu doğru bir söylemdir. Ancak, bu söylemin olası sonuçları nelerdir? Bulgular Türkler ile Kürtler birbiri ile savaşırken, ataerkil değerleri yeniden üretip, güçlendiklerini göstermektedir. Kadınlar annelik görevlerine hapsedilmektedirler. Kadınlar, her zaman doğrudan şiddete maruz kalmasalar bile, ağlayanlardır. Şiddetin sonucundan, en fazla üzüntü yaşayan onlardır.

Şimdi biraz kadın insiyatiflerinden bahsetmek istiyorum:

Kadın insiyatiflerinin bir kısmı, barış yapım sürecine dahil edilmelidir. BM Güvenlik Konseyinin aldığı 1325 sayılı karar

sonrasında kadınlar, savaşın kurbanı olarak gören yaklaşım, onları, barış yapım alanının bir ortağı olarak görmek şeklinde değişmiştir. Kadın olmak, kadınların sahip olduğu kimliklerden sadece biridir. Yapı olarak, barışçıl olmaları ile ilişkili olan bazı davranışlar, kimliklerine katkı yapmaktadır. Ancak kadınların, sahip oldukları doğal yapı nedeniyle, birden fazla kimliğe sahip oldukları, akılda tutulmalıdır. Bu açıdan, toplumsal cinsiyet kuralları, onların biyolojik olarak kadın olduklarından, daha önemli hale getirmektedir.

Peki, barışın inşasında kadınların rolü neden Önemlidir?

Bunun üç sebebi var: İlk neden, kadınların, erkeklere kıyasla savaşı daha farklı tecrübe etmeleridir. Doğru bir sonuç elde etmek için, farklılıkları dikkate almak gerekir. Az önce zorunlu göç ile alakalı olarak, kadınların dil bilmedikleri için yaşadıkları sorundan bahsettim. Mesela, barınma ve benzeri ihtiyaç projelerini, dikkate almak gerekir. Yoksulluğun kadınlaşması bir diğer sorundur.

Kadınları, barış süreçlerinin bazı önemli noktalarında görevlendirerek, otomatik bir barış çözüm üretemezsiniz. Kadınların seslerini duyurulabilmesi için, kurumsal bir süreç ve yapıya ihtiyaç vardır. Süreçler hakkında karar verme mekanizmaların da, mutlaka kadın örgütleri ile irtibatlı olması gerekir.

Peki bu durum, feminist yaklaşıma ne tür değişimler getirebilir? Hem feminizm, hemde değişime dayalı arabuluculuk gibi

ortak değerlere vurgu yaparlar. En önemlisi, değişime dayalı arabuluculuk dinlemeyi öğrenirken, aynı zamanda hiyerarşiyi de feminist yaklaşımla sorgular. Kuzey İrlanda, Bosna, Kıbrıs ve Filistin örneklerine bakıldığı zaman, kadın örgütlerinin birleştirici bir rolünün olduğu, bütünlükçü bir barış sürecine yol açtıkları görülmektedir. Bu durumda, kadınların çatışmanın farklı kesimlerinden gelmesi daha önemlidir. Bu gruplar aktif hale gelebilirlerse, farklı yaklaşımların sürece dahil edilmesi, sonuca katkı verecektir. Örneğin akıl adamlar gibi gruplar da önemlidir. Akıl adamlar, tartışma grubundan ziyade, ön açııcıdır. Bu gruplar, medya sayesinde, akıl adamlar İnsiyatifi halini almıştır.

Peki kadınların bu tür süreçlere katılımı ne olabilir?

Bazı teorisyenler, çatışmaların çözüm süreçlerinde kadınlar ile erkekler arasındaki farkların neler olabileceğini, uzun uzadıya tartışmışlardır. Bu tartışmalara göre, kadınlar, sorunun ilişki boyutlarına dayanarak, öneriler yapıyor, erkekler ise somut verilere dayalı önermelerde bulunuyorlardı. Ancak her iki tutum da, arabuluculuk ve müzakere anlamında önemlidir. Bana göre karma platformlar daha önemlidir. Çünkü, farklı tecrübelerin birleştirilmesi demektir ki bu, süreç daha zenginleştirilebilir.

Kadınların barışı nasıl tarif ettiklerine dair araştırmalar yapılmıştır. Kadınlar barışı, kendilerinin ve nüfus genelinin kabul ettiği uzun bir süreçli talep olarak tariff etmişlerdir. Kadınların, sıklıkla hayal ettiği bir dünyaya işaret eden bu tür bir sürece, yapısal barış denilmektedir. Bir diğer önemli nokta, çatışma

sonrası süreçte erkekler ile kadınlar arasındaki ilişkiye dairdir. Barış, yine bu anlamda da tanımlanmıştır. Buna tanıma göre, uzun süreli bir barışın sağlanması için, aile içi şiddetin ortadan kalkması bir diğer önemli noktadır. Son olarak, her bir barış sürecine, bütünsel bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunu ifade etmek istiyorum. Çok teşekkür ediyorum.

Feray Salman: Bir sonraki konuşmacımız, Bilkent Üniversitesi Öğretim Görevlisi Sayın Dr. Esra Çuhadar. Çuhadar, çatışmaların çözümü ve arabuluculuk süreçleri ile ilgili konular üzerine uzmandır. Arabuluculuk ve diplomasi üzerine çok sayıda yapıta imza atmıştı. Şu anda Cinsiyete dayalı şiddet ve kadının toplumdaki yeri üzerine çalışmaktadır. Sevgili Esra şimdi söz senin. Çok teşekkürler.

Dr. Esra Çuhadar⁹ (Bilkent Üniversitesi Öğretim Görevlisi)

Dr. Esra Çuhadar

Uzun yıllardır, çatışmaları çözme metodları üzerine çalışmalar yürütmekteyim. Yakın bir zamana kadar, Filistinli ve İsraili bir grup erkeğin katıldığı çalışmada görev aldım. Geçen temmuz ayında, sadece kadınların katıldığı ve çatışmaların çözüm yollarını inceleyen pilot özellikte bir projeye katıldım. Bu sebeple, bugün

9 Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapan Dr. Esra Çuhadar, doktorasını 2004'te Syracuse Üniversitesi'nden almış, aynı üniversitede öğretim üyeliği de yapmıştır. Temel uzmanlık alanları Uluslararası uyumsuzlukların çözümü, gayriresmi diplomasi ve uluslararası siyasette karar süreçleridir. Arabuluculuk uzlaşma ve diplomasi konularında çok sayıda yazılı esere sahiptir.

bu proje üzerine konuşmak, projenin neden sadece kadınları içerdiğini, sonuçlarının ne olduğunu, yaklaşımımızın olumlu ve olumsuz yanlarını konuşmak istiyorum.

Projemiz Kürtler veya Türkler hakkında değildi. ABD'nin Denver bölgesinde yaşayan Müslüman ve Hristiyan toplumlar arasında yaşanan sorunlara ilişkin bir projeydi. Proje kapsamında, bu toplumların temsilcileri ve dini kesimlerin sözcüleriyle irtibatlandık. Bunların hepsi kadındı. Ben de, Müslüman kökenli bir kadın olarak bu projede çalışmaya başladım. Daha sonra kolaylaştırıcı olmak için, davet edildim ve nihayet projenin ortak araştırmacısı oldum. Bu insiyatif, dinler arasında karşılıklı anlayışı geliştirmek amacıyla kurulmuştu. Bizim hedefimiz ise mevcut toplumsal zemindeki çatışmalı duruma yanıt olabilecek, bir çalışma atölyesi düzenlemek, teolojik bir tartışmadan ziyade, gelecekte uygulanacak politikalara etki yapmaktı.

Biz bunları yaparken, Tennessee eyaletinde, devletin belirlediği kurallara bütünüyle uygun bir cami inşa edildi. Ancak bazı radikal Hristiyan gruplar, bu caminin açılışını engellemeye çalıştı. Benzer bir sorun, Texas'ta ki bazı radikal gruplar ilede yaşanıyordu. Bu olaylardan kaynaklı olarak ulusal medyada oldukça fazla haber ve farklı grupların yayınladığı bildirimler çıkmaya başladı. Bu gruplardan biri, kendi bölgelerinde Şeriat yasalarının uygulanmasını istemediklerini, caminin anayasal olarak serbest bir bölgede olamayacağını ifade ediyordu. İşte bu bildirimlerin yayınladığı hafta sonu, bizimde çalışma atölyemiz gerçekleşiyordu.

Öncelikle size, bu süreçte kullandığımız metodolojiden bahsetmek istiyorum. Az önce Monica'nın bahsettiğine benzer bir şey, biraz bir kadın paktı oluşturmak gibi bir şeydi. Ancak biz interaktif çatışma çözümü (ICR) adı verilen belirgin bir çatışmaya müdahale tekniği kullandık. Bu teknik, kimlik ve değer üzerine kurulu olan ve kökleri derinlere dayalı çatışmalar için uygulanır. Bu tür çatışmaları çözmek ve bunun için alışılmış müzakere teknikleri kullanmak zordur. Bu sebeple sorunların derinliğine inmek, tarafların psikolojik, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını değerlendirmeden geçirmek gerekir. Bunu yapmak için bu kesimlerin ihtiyaçlarına, korku ve kaygılarına eğilmek, daha sonrada problem çözüme aşamasına geçmek gerekir. Bu metod sosyal ve siyasal psikoloji, bunun yanısıra belli bir oranda antropoloji alanında çalışan akademisyenler tarafından geliştirilmiştir.

ICR müzakereler için, tamamlayıcı bir metod olarak kullanılmaktadır ve çatışma içindeki taraflardan temsilcileri, güvenli bir ortamda iki ya da üç gün gibi bir süre ile biraraya getirmeye dayanır. Çalışma atölyesi için hazırlanmış olan gündeme dayalı program, çatışmanın psikolojik dinamikleri üzerine eğitim almış uzman bir kolaylaştırıcı tarafından uygulanır. Bu çalışma atölyesinin amacı ortaklaşa bir şekilde çatışmanın dinamiklerini analiz edip anlamak ve her iki tarafında kabul ettiği bir çözüm bulmaktır. Bu çalışma atölyeleri alışlagelmiş müzakere çabalarından farklıdır çünkü bu çalışmanın analiz bölümünün amacı ihtiyaç, korku ve kaygıların derinliğine inmek ve bu sayede karşı tarafın bunu kabul edip anlamasını garanti

altına almaktır. Yani amaç tek bir tarafın kendi ihtiyaçlarında bahsetmesi değil, kolaylaştırıcı sayesinde karşı tarafında bu ihtiyaç, korku ve kaygıları anlayıp kabul etmesidir. Kökleri derinlere dayalı bu ihtiyaç, korku ve kaygılar tespit edildikten sonra, sorunun çözülmesi aşamasına geçilir ve bu sorunlara yanıt olabilecek önerilerin geliştirilmesine çalışılır.

ICR çalışma atölyesi aşağıdaki aşamaları içerir:

1- Çalışma atölyesi öncesinde, her bir kesimle bir araya gelinerek hedefler anlatılır. Katılımcıların süreçten ne beklemesi gerektiği, onlardan beklenenin ne olduğu, diyalog üzerinden eski tecrübelerin anlaşılmaya çalışılmasının gerektiği ifade edilir. Bireysel olarak ifade etmek istedikleri belirgin bir kaygı veya gündeme getirilmesini istemedikleri herhangi bir konu var ise bunun ifade edilmesi söylenir ve çalışma atölyesi sırasında yanıt olunması gereken özel bir konu, çözüm bekleyen mesele varsa, bunların neler olduğu öğrenilir. Çalışma atölyesine çok farklı kesimlerden kadınlar katılıyorlardı. Mesela ana mezheplerden birini temsil eden bir rahibe kadın, Katolik bir rahibe, Mormon mezhebinden bir kadın, Suudi Arabistanlı sünni müslüman bir kadın , İranlı bir kadın gibi. Daha sonra bir toplantı gündemi belirleyip kadınların katılacağı ortak oturumlara başladık.

2- Sırası zaman zaman değişse de ortak oturumlar, genelde aşağıda ki formatta devam etmiştir:

- Tanıtım sonrasında, herkes sürece dahil olmanın

gerekçelerini açıklamaktaydı. Açıklamalar, beklenti ve umutların anlaşılmasına yardımcı olmuştur.

- Temel kurallar genelde kolaylaştırıcı tarafından belirlenir ve herkesinde bu iletişim kurallarına uyması gerekir.
- Her katılımcı kendi açısından mevcut durum hakkında konuşmaya başlar. Katılımcılar birer toplum temsilcisi oldukları için, rollerinin gereği olarak kendi toplumları içindeki farklı görüş ve yaklaşımlardan da bahsederler. Bir yanda, toplumun bir temsilcisi olarak kendi görüşlerinden ayrı olarak görüş ifade ederken, öbür yanda rollerini değiştirip kendi görüşlerini ifade ederler ve bu iki rol arasında gidip gelirler.
- Herkes mevcut durumdan bahsedip, güncelleme yaptıktan sonra, çalışma atölyesinin diğer aşamasına geçilir. Bu aşamada, her toplumun sahip olduğu ihtiyaç, kaygı ve korkulara derinlemesine inilir. Bunun sebebi sorunları tespit etmek ve diğer toplumlardan insanların bunları tam olarak anladığından emin olmaktır. Kolaylaştırıcı bu aşamada bunun bir tartışma veya birbirini eleştirme platformu olmadığı konusunda ciddi bir çaba sarfeder. Eğer birisi aşamanın bu yöne kaydığına dair kaygı ifade ederse, bu durumda sohbet yeni bir çerçeveye oturtularak kurallar uygulanır.
- Bu çalışma atölyesi, diğer ICR çalışma atölyelerinden farklıdır. Çünkü buraya sadece kadınların katılımı sağlanmıştır. Biz bu arada, toplantı gündemimize küçük bir

ekleme yaparak, katılımcıları kendi toplumlarında kadın olmak ve bunun toplumlarının sahip olduğu kaygı, ihtiyaç ile korkular noktasında, farklı etkilerinin olup olmadığı üzerine konuşmalarını da istedik. Bu sayede, biz toplumsal cinsiyet yaklaşımını geleneksel ICR metodolojisi içine yerleştirmiş olduk.

- Konular belirlenip taraflarca anlaşıldıktan sonra, çalışma atölyesi, sorunun çözümü aşamasına erişir. Bu aşamada taraflara alternatif bir toplumsal ilişkinin, onlara nasıl görüneceği, bunun korkuları ortadan kaldırmaya yetip yetmeyeceğine dair görüşleri sorulur.
  - Kaygıların üstesinden nasıl gelebilir, arzu edilen ilişkiyi nasıl yaratabiliriz?
  - O noktaya varmamızı engelleyen nedir? Kısıtlamalar nelerdir? Bunların üstesinden gelmek için birbirinize nasıl yardım edebilirsiniz?
  - Bu kısıtlamaların üstesinden gelebilmek için gelecekte nasıl bir grup aktivitesi oluşturmak yada ne tür bir aktiviteye katılmak istersiniz? diye sorulur ki bu aslında hareket planı aşamasıdır.
3. Değerlendirme aşaması: Fikirlerin değerlendirilmesi ve hareket planı için, gerekli öncelik sırasının belirlenmesi.

Melek Ulağay Taylan, Yeter Akın, Kerim Yıldız, Canadian Ambassador John T Holmes, Neslihan Özgüneş, Işın Elçin, Deniz Cenk Demir, Verda Özer, Cansu Çamlıbel, Prof. Dr. Binnaz Toprak, Özlem Gürses, Şirin Payzın, Prof. Dr. Hidayet Şefkatli Tuksal, Nur Kırmızıdağ

Sadece kadınların katıldığı bu tür çalışma atölyelerinin yapılmasının getirdiği avantajlardan da bahsetmek istiyorum:

- Neden Kadın? Yerel ve ulusal boyutta, din sebebi ile başlayan anlaşmazlıkların önemli bir bölümü, kadınlarla ilişkilidir. Ancak, bu süreçler, çok az bir oranda kadınları içermekte veya politika belirleme alanında onların seslerini temsil etmektedir. Doğum kontrolü, kürtaj, çocukların okula yerleştirilmesi, kadınların çalışma hayatında yer alması ve çocuklar gibi konularındaki sorunlara, kadınlar tarafından yanıt bulunması gerekir. Çünkü kadınlar için, önemli olan bu konular hakkında, genellikle kararları erkekler vermektedir.

- Bunun yanısıra toplumsal sorunlar, dini bir topluluğun kendi arasında tartıştığı sorunlar olmaktan çıkararak, toplum lideri kadınları bir araya getirip, tartışabileceği bir şekilde yapmak istedik. Onları, dini çoğunluk ya da azınlık olmanın ne olduğunu, bunu kadın olarak nasıl tecrübe ettiklerini konuşmaya davet ettik. Bunu, dini inançlar hakkında sohbet değil, dini vecibeleri yerine getiren kadınların, kendi toplumları içinde yaşadığı tecrübelerle dair sohbet hissi şeklinde verdik. Kadın olmak, azınlık ve çoğunluk olmak, birbirine teğet geçen dini sınırlar sebebiyle, ortaya çıkan ihtiyaç ve korkuları bir çerçeve içine aldık.
- Kendi toplumları içinde dini vecibeleri takip eden kadınlar olarak, mezhep ve dinsel açıdan birbirine benzer engeller yaşadıklarının farkına vardılar. Çocuklar, okul sorunları, güvenlik, istihdam ve günlük sorunlar konusunda benzer kaygıları ifade ettiler. Bütün dinlerin, ataerkil dini kurumları ile erkeklerin nasıl onların dini faaliyetlere katılımın konusunda sınırladığındanda bahsettiler. Böylece kadınlar, ortak amaçlar etrafında kümelenebildiler. Çok kısa bir süre içinde, dini farklılıklarını bir yana bırakıp, toplumsal cinsiyet kimliklerini ve ortak toplum üyesi olma özelliklerini öne çıkararak, sorunun çözümü aşamasına geçtiler. Bu sayede onları birbirlerinden ayıran dini kimlikler üzerinden değil, birleştiren toplumsal cinsiyet kimliği üzerinden kendi kimliklerini yeniden tanımladılar. Bu çerçevede

ortak bir grup kuruldu.

- Toplum içinde çoğunluk ve azınlık olma teması sonrasında, dinler arası bir pakt oluştuğunu görmek ilginçti. Örneğin Müslümanlar, kendilerini azınlık bir toplum olarak görürler. Ancak, hiçbir zaman Mormonların da Hristiyanlar tarafından aynı muameleye maruz bırakıldıklarının farkında değiller. Mormonlar, pek çok konuda, Müslümanlara benzer şekillerde algılanırken, her iki kesime karşı geliştirilen önyargılar arasında, ciddi benzerlikler de vardır.
- Birbirlerine güvenerek, kendi toplumlarındaki korku, ihtiyaç ve kaygılar hakkında geniş bir şekilde konuştular.
- Önyargılar ile mücadele için bir ortak hareket planı hazırlandı. Bununla, bir süre önce bir gazete tarafından dağıtılan ve İslam hakkında aşağılayıcı bilgiler içeren bazı DVD'lere yanıt verilmiş oldu. Bu çatışma süreçlerine kadınların dahil edilmesinin, neden önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü, eğer bu olmasaydı verilen mesaj, bütün evlere ulaşmaz, yerel politikacıların dikkatini çekmezdi. Çalışma atölyesine katılan kadınlar, bundan sonra nefret konuşmaları ve yanlış bilgilendirmelerle mücadele etmek için, bilgilendirme oturumları düzenlemeye karar verdiler.

- Güç sorununda değindiler. Burada etkileyici olan, bütün kadınlar gücü aynı yoldan tarif etmesiydi. Kendilerine eşit davranılması yolu ile güç sahibi olmak isterlerken, kadınların güç sahibi olmamasının kendi toplumlarını nasıl etkilediğini de tartıştılar.
- Ve nihayetinde ortak şekilde yapmak istedikleri bir eylem listesi hazırladılar. Dışardan, diğer dini gruplar üzerine kurulan sempatik olmayan şeklindeki tabuda böylece kırılmış oldu. Kadınlardan biri, bir faaliyet listesi hazırladığını ve iki günün sonunda bunu, kendi toplumlarında uygulamak istediğini söyledi. O sırada, Mormon mezhebinden olan kadın, kendilerine şimdiye kadar müslümanlara karşı sempatik olmama yönünde bilgi bombardımanı yapıldığını, ama geçirdiği bu hafta sonunun, ön yargılarının üstesinden gelmede kendisine gerçekten yardımcı olduğunu söyledi.

Bu çalışma atölyesindeki bir başka gözlemimi, Ayşe Betül Çelik'in ifade ettiği bir konu ile ilişkili olduğu için ifade etmek istiyorum. Kadınlar, olgu ve sonuçlar üzerine yoğunlaşan erkeklerden farklı olarak, genelde süreç ile ilişki sorunları üzerine yoğunlaştılar. Bu çok açık bir durumdu. Bu durum, çalışma atölyesi çevresinde çok güçlü ağlar oluşturdu. Soru ve cevap bölümünde, bu sürecin detayları, neler yaptığımız ve bu sürecin kimlik inşası sürecine farklı yönlerden nasıl katkı sunduğu konusunda, daha geniş konuşmak isterim.

Feray Salman: Yuvarlak Masa toplantımıza katıldığınız için tekrar çok teşekkür ediyoruz. Böylece birinci bölümün sonuna geldik. Bir sonraki bölümde, bu konuları daha detaylı olarak konuşmaya devam edeceğiz.

Bejan Matur, Issabelle Dumont, Filiz Bedirhanoglu, Tuba Candar, Kezban Hetami, Belkis Kılıçkaya, Prof. Dr. Binnaz Toprak, Can Zeynep Sungur, Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik, Ayla Akat

Antonia Potter Prentice, Prof. Monica McWilliams, Can Zeynep Sungur, Ayla Akat, Eleanor Johnson, Deniz Cenk Demir, Belkis Kılıçkaya

Gülten Kaya, Neslihan Özgünes, Emel Kurma, Rakel Dink, Zeynep Tanbay

Antonia Potter Prentice, Nebahat Akkoç, Melek Ulagay Taylan

Sıdıka Çetin ve Sibel Eraslan

Yeter Akın, Antonia Potter Prentice, Ayla Akat, Kezban Hatemi, Deniz Cenk Demir, Kerim Yıldız, Verda Özer, Nur Kırmızıdağ, Issabelle Dumont, Belkis Kılıçkaya, Kibriye Evren

Antonia Potter Prentice, Prof. Monica McWilliams, Işın Elçin, British Ambassador David Reddaway, Eleanor Johnson, Tuba Çandar

Zeynep Tanbay, Prof. Dr. Mesut Yeğen, Kezban Hatemi, Belkıs Kılıçkaya, Melek Ulagay Taylan, Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik, Ayla Akat, Catriona Vine, Can Zeynep Sungur

Sibel Eraslan, Bejan Matur, Kerim Yıldız

İKİNCİ BÖLÜM : SORU – CEVAP VE TARTIŞMALAR

Prof. Monica McWilliams, Antonia Potter Prentice, Moderator Yılmaz Ensaroğlu, Bejan Matur, Catriona Vine

Moderatör – Yılmaz Ensaroğlu¹⁰: Tekrar hoşgeldiniz. Eminim, bir önceki bölümde sunum yapan konuşmacılarımıza, sorular yöneltmeyi ve karşılıklı tartışma yürütmeyi sabırsızlıkla bekliyorsunuz. Bu sabah ki bölümde yapılan konuşmalardan, hem bölgesel, hem yerel, hem de uluslararası boyutta kadınların çatışmalarda oynayabilecekleri çözümleyici rollere ilişkin, çok değerli bilgiler edindik.

Şu an, ülkemizde özgürce konuşmanın çok zor olduğu bir döneme tanıklık ediyoruz. Ancak hem bu ülke topraklarının tarihi, hem de dünya geneline baktığımızda, özgürce konuşmanın kolay

---

¹⁰ Halen Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)'da, Hukuk ve İnsan Hakları Koordinatörü olarak görev yapmaktadır. İnsan Hakları Ortak Platformunun Yönetim Kurulu Üyeliğinin yanı sıra, İnsan Hakları Gündemi Derneği ve İnsan Hakları Araştırmaları Derneğinin üyesidir. İnsan Hakları İçin Diyalog Dergisinde Genel Yayın Yönetmenliğini yapmaktadır.

olduğu bir dönem olmadığında görürüz. Zor zamanlar bizi umutsuzluğa sürükleyebilir. Ama aklımızda tutmamız gereken, önemli olan bu tür zor zamanlarda birbirimizle konuşup, fikir alışverişinde bulunmak ve tartışmayı belirgin kılmaktır. Bu toplantıyı organize ederken, elbette sıkıntılı bir dönem olmasını arzulamamıştık. Umut ediyorum, zor zamanda yapacağımız tartışma ve analizler barışa katkı sunar.

Kürt sorunu sürekli olarak aklımızın bir köşesinde. Çünkü, bir bütün olarak Türkiye'nin geleceğinde, önemli bir rol oynamaktadır. Akılda tutmamız gereken bir diğer konu, bu toprakların farklı etnik toplulukları barındırdığı, daha başka bir dizi etnik, dini, kültürel ve toplumsal cinsiyet eksenli sorunların yaşandığıdır. Çatışmanın çözümü konusunu düşündüğümüzde, genellikle aklımıza silahlı çatışma gelir. Ancak, bunun ötesine geçerek düşünmemiz, kalıcı bir barış için, her türden çatışmayı aklımızda tutmamız gerekir.

Tarihte çözümü bulunamamış hiç bir çatışma yoktur. Türkiye'de ki çatışma da nihayetinde sona erecektir. Bu toplantıda tartışmamız gereken, en az bedel ödeyerek bir çözüme nasıl ulaşabileceğimizdir. En iyi moderatörler az konuşan ve tartışma konusunu mümkün olduğunca az bilenlerdir diye düşünüyorum. Bu sebeple, sözü siz değerli katılımcılara bırakmak istiyorum. Söz almak isteyen katılımcılarımızın kendilerini tanıtmalarını ve akabinde görüşlerini ifade etmelerini rica edeceğim. Ben Yılmaz Ensaroğlu. Temel olarak insan hakları ve sivil toplum alanlarında çalışıyorum. Şu anda SETA Vakfında, İnsan hakları ve hukuk

direktörü olarak çalışmaktayım. Aynı zamanda Demokratik Gelişim Enstitüsü Uzmanlar Kurulu üyesiyim. Önceki bölümde konuşan panelistleri ise daha önce tanıtmıştık. Şimdi, sizlere söz vermek istiyorum.

Katılımcı: Çok teşekkürler. Tartışmanın öneminden bahsediyoruz. Ancak ben, konuşma, tartışma ve anlamamanın önemine vurgu yapmak istiyorum. Belki yeterince konuşmuş olabiliriz. Ama yeterince anlaşılmamış olabiliriz. Kendimizi, karşı tarafın yerine koymalı ve diğer insanların ne dediğini can kulağı ile dinlemeliyiz. Eğer bunu yapabilirsek, anlamaya çalışırsak, sorunların arkasındaki gerçek sebeplere eğilebilirsek, işte o zaman çözümlere bakmaya başlarız.

Ben yaklaşık 1,5 yıldır siyasetçiyim (Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekiliyim) Türkiyedeki bu çatışmaya, siyaset alanında çözüm bulunacağına inanıyorum. Bugün içinde bulunduğumuz tabloda, karşı tarafta olanların nasıl hissettiğine dair, yeteri kadar bir algılamamanın olduğunu sanmıyorum. Bana göre, her siyasi partinin geçici bir süre, ideolojik duruşlarını biryana bırakıp, diğer tarafta olmanın nasıl birşey olduğunu anlamaya çalışması gerekir. Karşı tarafın yerinde olmamız, kadın olmamız gerekir. Diğer insanların acısını hissetmemiz, beklentileri üzerine yoğunlaşmamız lazım. Çatışmanın çözümünde işte bu noktadan itibaren başlamalı.

Partimiz, diğer partilerle Kürt Sorununu müzakere etmek üzere, bir araştırma grubu kurmuştur. Bir yandan, mümkün olan

çözümlere, diğer yandan sivil toplum örgütleriyle bir diyalog süreci başlatma imkanına bakıyoruz. Bunun bir farklılık yaratıp yaratmayacağına bakıp zamanla göreceğiz.

Başarılı çatışma çözümü örneklerini görmek açısından, bugünkü toplantı benim için çok önemli. AKP, BDP ve CHP bir araya gelip, birbirini anlama sürecini başlatabilirlerse, belki çözüm aramaya başlarız. Çok teşekkürler.

Mehveş Evin, Isabelle Dumont, Ayşe Böhürler Zeynep Tanbay, Rakel Dink

Yılmaz Ensaroğlu: Bir sonraki konuğumuz lütfen

Katılımcı: Teşekkürler. Öncelikle değerli konuşmacı ve katılımcılara bu merak uyandırıcı tartışma için minnetlerimi sunmak istiyorum. Özellikle Sayın McWilliams'ın belli tecrübelere dayalı konuşmasını, büyük bir zevkle dinledim. Uzun yıllardır Kürt sorununu takip eden bir avukat olarak, Hayırlı Cuma anlaşmasından önemli oranda etkilendiğimi ifade etmek istiyorum. Bugün tartıştığımız konunun Türkiye'nin yaşadığı sorunlar ile büyük bir ilişkisi var. Kuzey İrlanda'nın geçirdiği

tecrübeyi hatırlamanın çok önemli olduğunu düşünüyorum. Taşıdığımızın yaraların, bu çatışmanın tarihine dayanan derin kökleri var. Bu sebeple, çatışma çözümü metodlarını çok ciddi bir şekilde analiz etmemiz gerekir. Bir önceki konuşmacı, birşey yapmanın mümkün olup olmadığını sorguladı. Ben buna katılmıyorum. Bizim birşeyler yapıldığından, emin olmamız ve yapmamız gerekir.

1996 yılında Yeni Türkiye konulu bir dergiye yazdığım makalede, tepkiler ne olursa olsun Türkiyede bir Kürt Enstitüsü açılması gerektiğinden bahsettim. Amerika Birleşik Devletlerinde bile Kürt Enstitüsü varken, neden Türkiye’de bir Kürt Enstitüsü yok?

Bizim sorunumuz mevcut koşullar altında Türklerin ve Kürtlerin bağımsızlığı. Çünkü, şu anda ne mevcut hükümet bağımsızdır, ne de Kürtlerle Türkler.

Sorun, Kürtlerin hakları sorunu değildir. Kürt açılımı kapsamında Kürtlere bazı haklar verildi. Ancak Kürtler, bu kültürel haklara rağmen, bir devlet kurmak istiyorlar. Buna karşılık Türkiye, eski devlet mekanizmasını korumak istiyor ki, bu da emperyalizmdir. Emperyalistlerin böl ve yönet politikasını arkalarında bırakmaları mümkün değildir. Emperyalizm bu metodu uzun yıllardır kullanmaktadır. 1915 yılında ki Ermeni tehcirine bakarsanız bu tekniğin kullanıldığını görürsünüz.

Hrant Dink¹¹, bir araya gelip konuşalım dedi. Başka bir şey istemiyordu. Gelin sorunlarımızı tespit edelim dedi. Peki,
11 2007 yılında bir Türk Milliyeçisi tarafından yapılan silahlı saldırıda hayatını kaybeden Ermeni gazeteci, yazar ve aktivist

karşılığında ne bedel ödedi? Onu öldürdük. Bu fikirlere bile toleransımız yoktu. Öldürmeye devam ediyoruz. Hatırlayalım, 1915 yılında Kürtler, Ermenilere karşı kullanıldı. Onları tehcire zorladık. Şimdi ise Suriye’de ki Ermeniler katliam korkusu ile yaşıyorlar, bundan haberimiz var mı? Peki ya müslümanlar? Onlar bu tablonun neresinde yer alıyorlar? Aynı zamanda PKK ile Kürt halkını ayırmamız lazım. PKK içinde yakınları olanlar var, ama bu onları PKK yanlısı yapmaz. Avukatlarda dahil olmak üzere, şu masanın etrafındaki insanlar olarak kaç tanemizin cezaevlerinde yakınları ve arkadaşları yok ki? Yakınlarımız, arkadaşlarımız, meslektaşlarımız sadece gösterilere katıldıkları için cezaevindedeler. Az önce Ayla Akat ile konuşurken, cezaevlerindeki bazı insanların açlık grevinde olduğunu öğrendim. Peki bundan haberdar mıyız? Bugün sekizinci gününe girmişler açlık grevinde. Peki buna karşı nasıl bir duruş sergilememiz gerektiğini biliormuyuz?

Başka bir soruna eğilmek istiyorum: Türkler ve Kürtler bazı yaklaşımları sebebiyle emperyalizmin müttefiki oldular. Ancak, gerçekte birbirlerinin kuyusunu kazdılar. Uğur Mumcu¹² işte bunu ortaya koyduğu için süikaste maruz kaldı. Bunun farkında olmamız lazım. 1992 yılından bu yana, buna bugünkü hükümet dahil olmak üzere, bütün hükümetler Diyarbakır’da katliamlar gerçekleştirdi. Devlet tam bir işkence makinasına döndü. Bütün bunlara karşı sessiz kaldık.

Ayrıca, Müslümanlar ile Hizbullah isimli örgütü kuran Sünni Türkler arasında, ciddi bir fark olduğunu bilmemiz lazım. Bir

12 1993 yılında arabasının altına yerleştirilen bomba ile öldürülen Cumhuriyet gazetesi çalışanı araştırmacı gazeteci ve yazar

kadın insiyatifi olarak, bu masada kalmak istiyor isek işte bütün bu sorunları tespit etmemiz lazım. Bunlar sadece kadınlara dair sorunlar değildir. Evrensel sorunlardır. Hem kadınları, hemde erkekleri ilgilendirirler. 1992 yılından buyana, devletin uyguladığı işkenceler insanları devletten uzaklaştırmıştır.

Sayın Erdoğan emperyalistler tarafından Türkiye'nin başına geçirilmiştir. Bunun sonucunda emperyalizm yanlısı AKP hükümeti, ülkenin kontrolünü ele geçirmiştir. Böylece batının daha fazla Irak'taki petrole erişimi sağlanacaktı. Ancak malesef bu hesap hemen gerçekleşmemiştir. 2006 yılında Türkiye'nin her yanında Cumhuriyet mitingleri yapıldı. Ancak sonraki seçimlerde Türkler ve Kürtler AKP'nin hükümette kalmasına karar verdiler. Emperyalizme yaklaşım açısından, bu çok ciddi bir durumdu. 2008 yılında, AKP bir başka saldırı ile karşı karşıya kaldı. Ancak hükümette kalmayı becerdi. Mavi Marmara olayı¹³ ise Kürt sorununun yeniden ortaya çıkacağını göstermiş oldu. Ne yazık ki Türkiyedeki hükümet iktidarda kalmak için, ABD'ye daha bağımlı hale geldi. Bildiğiniz gibi onlarda bunun sonucunda Büyük Ortadoğu Projesinin sorumluluğunu Türkiye'ye verdiler.

---

13 2010 yılında İsrail'in Gazze'ye giden Mavi Marmara isimli yardım gemisine yaptığı baskın

*Belkıs Kılıçkaya, Ayla Akat, Filiz Bedirhanoglu, Nebahat Akkoç,
Emel Kurma, Gülseren Onanç, Yeter Akın*

Bu sorunları anlamadan, bu konular üzerine kadın yaklaşımı almadan, baş örtüsünü ortadan kaldırsak dahi, sorunları çözemeyiz. Bu sorunları aralarındaki ilişkiye dikkatlice bakarak tespit edebiliriz. Biliyorsunuz, bir Arap baharı süreci var ve Türkiye'nin herkesten daha çok dahil olduğu bir Suriye krizi yaşıyor. Çok dikkatli olmamız lazım. Bunlar benim görüşlerim, elbette siz benden farklı düşünüyor olabilirsiniz. Ya bu sürecin sonunda, Türkiye Cumhuriyetinin sonu gelecek ya da bu sorunları ancak başka güçlerin bağımlısı olarak çözeceğiz. Çok teşekkürler.

Yılmaz Ensaroğlu: Bir sonraki konuğumuz lütfen

Katılımcı: Merhaba. Önceki bölümlerde söylenmiş olanları

tekrarlamadan, kadınların çatışma çözümünde oynayabilecekleri rol konusunda görüşlerimi ifade etmeye çalışacağım. Beni dinlerken, kimliğimi unutmanızı rica ediyorum. Çünkü çoğu zaman kimlikler önyargı yaratabilirler. Lütfen benim dini kimliğimi unutun ve benim başka bir görüş ortaya koymaya çalıştığımı aklınıza getirin. Çünkü, bizim kimliklerden öte bir yanıt bulmamız gerekiyor. Her birimizin kişisel bir tarihi vardır. Birbirimizin geçmişte yaşadıklarını biliriz. Hepimizin acıları, yaşadıkları travmaları vardır. Kimliklerimizi konuşmaya başladığımız andan itibaren, bu yaşanmışlıklar birbirimizi dinlemeye engel olur. Bu sabah ki bölümde yapılan konuşmalar sırasında, kadının çatışmaların çözümündeki rolü konusunda daha çok feminizm üzerinden konuşmalar dinledik. Bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Ayrıca feminist kadının önemine vurgu yapmanın, tek başına yeterli olduğunda düşünüyorum. Benime aynı fikirde olur musunuz bilemem, ancak anladığım kadarıyla sadece feminist yapıtları dikkate aldık. Gerçekte ise kadınlar Kürt, Türk, Ermeni veya başka bir kökenden gelebilir. Bunu çok dert etmiyorum. Fakat feminist yapıtlardan olumlu bir etki geldiğini düşünüyorum. Bu sebeple, bize bir yardımcı olmadığı için, o yapıtları bir tarafa bırakmamız gerekir.

Bir önceki konuşmacımız, kadının bir araç olarak kullanılabileceğinden bahsetti. Belki bu fikre katılabirim ancak, bana çok gerçekçide gelmiyor. Bir yandan kadınların ağlamadığını söylüyoruz, ama diğer yandan barış anneleri gibi bir oluşum var. Onların barışa katkısının çok büyük olduğunu unutmayalım.

Öncelikle kendi toplumlarımızı ikna etmemiz gerek. Kürtleri ve Türkleri ikna etmemiz lazım. Çünkü bunlar bizim içinde yaşadığımız toplumlardır. Bu toplumların yaşadığı bir travmalar vardır. İşte bu yüzden, ortak bir dilden bahsetmedim. Kadınları bir araç olarak kullanmak veya onların dilini kullanmak çok yardımcı olmayabilir. Ben erkeklerin, kadınlara eşit oranda acı çektiğini düşünüyorum. İster PKK, ister CHP, ister başka bir parti olsun, bir örgütten bahsettiğimizde, disiplinli bir yapıdan bahsediyoruz demektir. Her parti kendi çözümünü savunduğu için, bizim ısrarla kendi çözümümüzü savunmamız çok faydalı olmayabilir. Ben örgüt derken bir siyasi parti, kurum, bağımsız yapı ve örgütleri kastediyorum. Hepimizin ortak bir zemin ve ortak bir dil bulması gerekir. Bunun katkı yapacağına inanıyorum. Hepimizin taşıdığı ayrı bir bavul var ve onu geride bırakmamızın faydası olabilir. Sonrada çözümü aramamız lazım. Mantık önemli olsa da, mantıklı çözümler işlemeyebilir.

Geçmişte derin acılar yaşamış toplumlar, kendi sorunlarına nasıl çözüm bulmuşlardır? Bu sorunun yanıtını bilmiyorum. Bunu, sosyal psikoloji uzmanlarının incelemesi gerek. Onlar, bu çözüm sürecine katkı sunabilirler. Çünkü eğer sürekli olarak travma içinde yaşarsanız, bulacağınız mantıklı çözümler bir anlam ifade etmeyebilir.

Öte yandan, bir yandan emperyalist güçler, bir yanda Suriye üzerine analizler yapıldı. Ancak ben, çatışmaların çözümü anlamında, bu tür söylemlerin bir faydası olacağını düşünmüyorum. Sürekli olarak, dışardaki bazı güçlerin çözüm

istemediği şekilde bir söylem kullanıyoruz. Bana göre, bizim kendi problemlerimize yoğunlaşmadığımızı gösteren bir başka örnek. En basitinden dış ve emperyalist güçlere güveniyoruz. Bu dış güçlerin Asya, Ortadoğu ve diğer bütün bölgelerde olduğunu, sürekli orada olacaklarını, onlara karşı mücadele etmeye devam etmemiz gerektiğini ifade etmeme izin verin. Ancak buradaki en önemli soru şudur: Kendi iç sorunlarımıza karşı ne yapıyoruz? Dış güçlerin, olmayan birşeyi yaratmadığını düşündüğümüzde, o zaman bu bizim toplumumuzun temel bir sorunudur. Dış güçler olsa olsa bunu biraz destekliyor olabilirler. Teşekkürler.

Yılmaz Ensaroğlu: Bir sonraki konuğumuz lütfen

Yılmaz Ensaroğlu

Katılımcı: Teşekkürler. Bütün konuşmaları büyük bir ilgili ile dinledim. Özellikle sayın Mocica McWilliams'ın ifade ettikleri önemlidir. Sayın McWilliams, siz, barış sürecini 3 aşamada tarif ettiniz. Sizden, bu aşamaları biraz daha açmanızı rica edebilmiyim?

Türkiyedeki durumu, sanırım birinci aşama olarak ifade etmek gerek. Birinci aşamadan biraz öncesi üzerine bilgi verseniz, bu sayede birinci aşamadaki sorunların nasıl mücadele edebileceğimizi anlayabiliriz. Ayrıca katılımcı bir süreçten bahsettiniz. Bu özellikle Türkiye için çok önemlidir. Bir süreci nasıl katılımcı yaparsınız? Kuzey İrlanda örneğinde, buna dair temel şartlar varmıydı? Sürece kimlerin katılabileceğini, nasıl belirlersiniz? Bu hem Afrika, hemde dünyanın diğer bölgelerindeki bütün barış süreçleri için geçerlidir. Müzakereye başlamamız gerekir mi? Her ne pahasına olursa olsun, müzakereye başlamamız lazım mıdır? Yoksa mesela silahların bırakılması gibi ön koşullar koymak mı gerekir? Bu konular hakkında bize biraz daha bilgi verebilir misiniz? Daha sonra, üçüncü aşamadan bahsettiniz. Birazda şaka yollu olarak, asıl zorluğun o aşamada başladığını söylediniz. Yine Kuzey İrlanda'daki tecrübenize dayanarak, bu üçüncü aşamanın kolaylaştırılması için, birinci aşamada yapılabilecek farklı şeyler olduğunu düşünüyor musunuz? Birinci ve üçüncü aşamada bir sorun ile karşılaşmamayı kastediyorum. Teşekkürler.

Işın Elçin, Can Zeynep Sungur, Tuba Çandar, British Ambassador David Reddaway, Dr. Esra Çubadar, Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik, Prof. Monica McWilliams

Yılmaz Ensaroğlu: Yanıtlaması için sayın Prof. McWilliams'a söz vermek istiyorum.

Prof. Dr. Monica McWilliams: Katılımcılık konusunu yanıtlayarak başlayayım. Bu çok önemlidir. Çünkü Kuzey İrlanda'daki süreç, neredeyse bu yüzden bozulacaktı. Çünkü bazı kesimler, paramiliter grup ve diğer silahlı gruplarla ilişkili olan yasal siyasi partilerin, silahlı örgütler silahsızlanıncaya kadar sürece dahil edilmemesi gerektiğini savunuyorlardı. Bu tür çatışma durumlarında, bir taraf, diğer tarafın teslim olduğunu görmek ister. Bu sıklıkla yaşanan bir durumdur. Müzakerelere katılan hiçbir taraf, teslim olmuş bir şekilde sürece girmek istemez

elbette. Bu sebeple, biz ayrı bir komisyon kurduk. ABD’li senatör George Mitchell’in başkanlığında, silahsızlanma konusuyla ilgilenen bir komisyon kuruldu. Böylece, bu sorunu müzakere sürecinin dışında tutmuş olduk. Bu süreç, müzakerelerin dışında, ayrı bir şekilde ilerleyecekti.

Bu silahsızlanma süreci için, 6 prensip belirlendi. Bizde kadın kolayyonu olarak, bu persiplere katıldığımızı ifade ettik. Bu prensiplerden birisi, şiddete dayalı olmayan yollardan siyasi çözüm bulunması hakkındaydı. Diğerleri, benzer şeyler söylüyorlardı, ama farklı kelimeler içeriyorlardı. Mesela, herkesin şiddeti sona erdirmek için birlikte çaba göstereceği, silahların bırakılması için beraber çalışma yürüteceği gibi. Bunun anlamı silahları olmayanların, silahı olanlar ile birlikte bir çaba içine girmesiydi. Mitchell Prensipleri ismi verilen bu ilkelerin altına imza atmadan, müzakerelere dahil olamazdınız.

Seçimlerden başarı ile çıkan Sinn Fein partisi, silahlı örgüt İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) ile ilişkili olduğu için ve IRA’da ateşkes ilan etmediği için, barış görüşmeleri ilk başladığında bu sürecin dışında bırakıldı. Bu kesimler, bozulan ateşkesi yeniden ilan etmedikleri sürece, müzakerelere katılamayacaklardı. İşte bu aşamada, Güney Afrika çok önemli bir hale geldi. Bazen böyle durumlarda, başka ülkelerden insanları sürecin içine getirmek, iyi olabiliyor. İşte bu aşamada, Mandela ‘barışı ancak düşmanlarınız ile yaparsınız dostlarınız ile değil’ dedi. Az önce konuşan milletvekili arkadaşımızın görüşlerine benzer bir şekilde, kendimizi karşı tarafın yerine koymaktan bahsetti. Ama eğer onlar

ile konuşmuyorsanız, o zaman durum çok zordur dedi. Mandela siyasetçilere vereceği mesajın, sadece bu olduğunu söyledi. Mandela'nın diğer kesimlere, yani silahlı gruplara gönderdiği mesaj ise 'eğer insanları vurmaya devam ederseniz, onların sizinle müzakere etmesini beklemeyin. Ya ateşkeş ilan etmelisiniz, ya da şiddetsizliği beyan etmelisiniz' şeklindeydi. Bütün tarafların, müzakere masasına iyi niyetle, tehditkar olmayan bir şekilde gelmesi, diğer tarafı ya masadan kaldıracakları, yada vuracakları yönünde bir ifade kullanmaması gerekir.

Bu süreç, yaklaşık bir yıl kadar sürdü. O süre içinde, benim partim IRA ile görüşmelerde bulundu. Düşünebileceğiniz en garip yerlerde görüştük. Ya bir arabanın arka koltuğunda, ya kilisede veya köyde görüşüyorduk. Onlarla yaptığımız bu gizli görüşmelerde, müzakerelerde neler yaşandığını anlatıyor, belgeler gösteriyorduk. Aynı zamanda, kendilerine o müzakere odasının etrafında bir hayaletin dolaştığını, o hayaletin odanın dışında kalacağına, odanın içine gelmesi gerektiğini, çünkü bizim o masanın etrafında olup müzakerelere katılmak için harcayacağımız zamanın önemli bir kısmını bu hayalet ile konuşarak geçirdiğimizi söyledik. En nihayetinde biz Güney Afrika'dan eve döndükten sonra ateşkes ilan ettiler ve müzakerelere davet edildiler. Bu çok önemliydi.

Peki Katılımcılık sivil toplum için, ne anlama gelmektedir? Bu da çok önemlidir. Müzakere masası ile kapının dışındaki kesimler arasında bir iletişim ağı kurmamız gerekiyordu. Bu tür süreçlerden en fazla şüphe duyanlar odanın dışında tuttuğunuz

insanlardır. O müzakere odasına girdiğinizde insanlar sizin ihanetçi olduğunuzu, sizin onların kabul etmediği bir şeyi onlar adına kabul edeceğinizi düşünürler. Eğer gizli bir şey ise size nasıl güvenebilirler ki? Bu sebeple gazeteciler çok önemli bir hale geldiler.

*Sıdıka Çetin, Rakel Dink, Zeynep Tanbay, Cansu Çamlıbel,
Verda Özer, Işın Elçin*

Gazeteciler, hem barış sürecini baltalayabilir, hem de koruyabilirler. Gazeteciler bağımsız ve objektif de olsalar, önemli olan onlara insanlara iletebilecekleri kadar bilgi verebilmektir. Benim açımdan en zor zaman , gizlilik ile açıklık arasında karar verdiğim zaman oldu. O odada yaşanan güzel ve zor şeyleri dışardaki insanlara ve sivil topluma nasıl iletecektim? Evet, bir ilerleme sağlıyorduk ve nihayetinde bir anlaşma olacaktı. Ama

ben, bunu dışarıya, üzerinde anlaşılan konulara dair her türlü detayı anlatmadan, nasıl aktarabilirdim? Katılımcılık benim için çok önemli bir konudur ve ciddi şekilde uğraşmanız gerekir. Özellikle de sivil toplumun katılımı çok değerlidir. Başta insan hakları örgütleri olmak üzere sivil toplum kuruluşlarından sürekli olarak yazdığımız önergelerin dillerini gözden geçirmelerini talep ediyorduk. Çünkü yazdığımız bir şey sebebiyle, tehdit altında olmak istemiyorduk. Bu görüşmelere gidip gelirken, hep vurulacağımız, öldürüleceğimiz kaygısını taşıyordum. Çünkü eğer o odanın içindeyseniz ve sizin tarafınızdaki insanlar sizin onları sattığınızı düşünürlerse, en kısa zamanda sizi öldürürler.

Birinci aşamada öğrendiklerimiz, bize üçüncü aşamada yardımcı olmuydu sorusuna gelirse. Kesinlikle. Her zaman dönüp geriye bakarsınız. Keşke şunu şöyle yapsaydık dersiniz. Bana göre, biraz daha arabuluculuk yapmalıydık. Anlaşmayı imzaladığımız zaman, taraflar hala birbiriyle konuşmuyorlardı. Anlaşmayı, tarafların beraber uygulaması gerekiyordu. Ama hala kendimizi, karşı tarafın yerine koyamıyorduk. Nasıl birbirimizle paylaşımında bulunmalı, birbirimizde insanlığı nasıl aramalıydık? Çünkü, bu insanlar hiç beraber bir yemeğe bile oturmamışlardı.

Birinci aşamaya dönersek, bence daha fazla arabuluculuk ve kolaylaştırıcılığa, hatta diğer ülkeler ile tecrübe değişimine ihtiyaç vardı. Bazen kendi ülkemizde medyaya konuşmak veya karşı tarafla birarada görünmekten çok çekiniyorduk. Ancak ülke dışına çıktığımızda, birbirimizle normal insani ilişkiler çerçevesinde biraraya gelmek çok daha kolay oluyordu.

Burada ki durum böyledir bilmiyorum. Söyleyebileceğim daha çok şey var. Ancak bunları açıklamak için sanırım yeteri kadar zamanımız yok. Neleri farklı yapabileceğimize dair, bazı yazılar yazdım. Çünkü her ülke barış sürecini tamamladıktan sonra yaptıkları hataları, çıkardıkları dersleri tespit edebilir. Silahlar sorununu mesela çok büyük bir sorun yaptık ve neredeyse bütün süreci bitirecekti. Ancak kelimelerimiz, konuştuğumuz dil ve nasıl düşündüğümüz silahtan daha önemliydi. Aile içi şiddetten öğrendiğim bir şey var ki, o da kadınların çoğu zaman bir erkeğin yumruğundan çok, onun kafasından geçenlerden daha fazla korktuğudur. Süreçten çok şey öğrendik, çok hatalar yaptık. Anlaşmanın daha pürüzsüz olması ve çabuk sağlanması için, kesinlikle yapabileceğimiz farklı şeyler vardı. Ama en sonunda anlaşma sağladık. Moderatörümüzde ifade ettiği gibi burada önemli olan kendimize inanmaktır.

Türkiye’nde bu noktayı yakalaması, çözümü sağlaması gerekir. Sizin de buna inanmanız gerekir. Eğer bu umudu kaybederseniz, o zaman korku, kızgınlık, başarısızlık ve gerginlik içinde yaşamaya devam edersiniz. Bu tür şeyler sizi bezdirir, kızdırır. Ancak inancınızı korursanız bu sizin yavaştan birbiriniz ile konuşmanıza, güven arttırıcı önlemler almanıza, karşı tarafa ciddi olduğunuzu göstermenize yardım eder. Siz az önce bir araştırma komitesinden bahsettiniz. Eğer o aşamada iseniz, bence oldukça yaratıcı bir yol bulmuşsunuz. Bu bir adımdır ve güven inşa etmeye yardımcı olurlar. Siz de bizim gibi 400 yıllık bir çatışma içinde olsaydınız, belki de bırakın 4 yılı, 40 yılda bu güveni inşa edemeyebilirdiniz. Benim çocuklarım hala karşı

taraftaki insanlara güvenmiyorlar. Çocuklarım, şu anda başka yere göç ettiler orada yaşıyorlar. Siz ülkenizde bunun olmasını istemezsiniz. Umut ederim, bir gün döner gelirler. Ama önemli olan bunun mümkün olduğunu, bizim onlara gösterebilmemizdir. Biz yetişkinlerin onlara istikarın olabileceğini ve bu konuda ciddi olduğumuzu göstermemiz gerekir. Onların yaşamını da kapsayacak bir değişim peşinde olduğumuzu, ülkeyi onların gelip yaşamak isteyecekleri bir yer haline getirmek istediğimizi, bir gün ülkenin onların gurur duyacağı bir yer olacağını onlara gösterebilmemiz gerekir.

Bilmiyorum ama, bu süreci basamak basamak inşa etmek, başka bir şeye bakmadan pragmatik davranmak ve müzakere etmek bence en doğru yoldur. Elbette kaybeceğiniz şeyler olacaktır. O noktada dik durup, evet bunu vermeye hazırım diyebilmeniz lazım. Kendi cepheniz ile de mücadele etmeniz lazım. Liderliğin en büyük sınavı, hergün kendi cephesi ile mücadele içinde olabilmesidir. Ben masada karşı taraf ile sürekli olarak mücadele eden dinazor politikacılar gördüm. Bunun bedelini liderimiz ödemek zorunda kaldı. Ancak, kendisi cesur biriydi ve insanları inandıkları yöne doğru götürdü. Bana göre bu bir liderlik göstergesidir. Elbette her ülke kendi liderini bir süre sonra yitirecektir. Umut ederim sizde o liderleri bir gün burada bulursunuz. Biz Güney Afrika'dan döndükten sonra o liderleri kendi ülkemizde bulduk. Önemli bir kaç şey vardır. Onlarda şunlar: Liderler, kişilikler, kimya, tarihi koşullar, sabır, ısrar, pragmatizm ama bunun yanısıra prensipleriniz. Bunların pek çoğunun bir arada olması gerekir. İşte onlar biraraya geldiği

zaman bir pencere açılır. Bizde yaşanan buydu. Kısa sorunuza bu kadar uzun yanıtladığım içinde ayrıca özür diliyorum.

Yılmaz Ensaroğlu: Verdiğiniz bu değerli bilgiler için tekrar teşekkür ediyorum. Şimdi Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik görüş belirtmek ister.

Ayşe Betül Çelik: Yapılan yorumları dikkate aldığımda, sanırım az önce söylemek istediğimi biraz daha açıklamam gerek. Analar ağlamasın ile ilgili belirlemeyi yaparken, bunun doğru ya da yanlış olduğunu kastatmedim. Eğer, bir anne oğlunu ya da kızını savaşta kaybederse elbette ağlayacaktır. Benim söylemeye çalıştığım ise bu sözcük sahiplerinin kadınlar değil, erkekler olduğudur. Ben bu konuda ders veriyorum ve annelerin sözlerinin çok önemli olduğunu sürekli olarak ifade ediyorum. Ama burada önemli olan, bir kişinin anne olup olmaması değil, anlaşılmanın sağlanması ve acının paylaşılması olduğudur. Sadece anneler değil, aralarında erkekler, gençler ve çocuklar olan biz hepimiz, bu acıyı hissediyoruz. Çocuklar da acıyı hissediyorlar. İfade etmek istediğim buydu.

Şerife Gül Arıman, Gülten Kaya, Kezban Hatemi, Can Zeynep Sungur, Tuba Çandar, British Ambassador David Reddaway, Dr. Esra Çubadar, Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik, Prof. Monica McWilliams, Antonia Potter Prentice, Feray Salman, Bejan Matur, Catriona Vine, Kerim Yıldız

Katılımcı: İzin verirseniz, bir hikayeden bahsederek, sözlerime başlamak isterim. Bir süre önce bir psikiyatrist tarafından yazılan bir makale okudum. Psikiyatrist makalesinde, kendi idrarından korkan bir hastası hakkındaki gözlemlerini yazmıştı. Psikiyatrist, bir şişeye doldurduğu idrarı, adamın tam karşısına koyuyor. Adam şişeyi görür görmez, çılgına dönüyor. Ama psikiyatrist, o şişeyi hergün adamın önüne koymaya devam ediyor. Sonunda adam iyileşiyor. Şişeye dokunabildiği için, artık kendi idrarından da korkmuyor. Bu hikaye, bizim durumumuza çok benziyor. Eğer korktuğumuz için, soruna yaklaşmazsak o zaman sorunu

çözemeyiz. Parlamentoda buna benzer her türden tartışma yapılıyor. Herkes geçmişten bahsediyor, 1930'ları, 1950'lileri bahse konu ediyor. 1920'lerden ve 1930'ardan konuşmayı bir yana bırakalım. Geçmişte her ne olmuşsa olmuş. Türkiye'deki genel eğilim budur. Akademi dünyasının eğilimide böyledi. Elinize bir makale alırsınız. Onu tanımlayamadığınızda, aynı konunun eski zamanlarda, eski Yunan döneminde nasıl ele alındığını düşünürsünüz. Bugüne kadar, insanlar yakın dönem hakkında yazamaya vakti bulamadı. Çünkü geçmişle çok fazla zaman kaybediyorlar.

Oysa, bırakın bugün üzerine yoğunlaşalım. Dünya artık daha küçük. Küreselleşme çağında yaşıyoruz. Hepimiz, bir şekilde birbirimizden etkileniyoruz. Ancak, Türkiye'deki genel eğilim, bizim kendi sorunlarımıza, zaten yeteri kadar çaba sarfettiğimiz yönündedir. İnsanlar bunun böyle olduğunu düşünüyorlar. Ama gerçekte böyle değil. Biz yeteri kadar çaba sarfetmedik. Böyle düşünme eğilimimiz var. Fakat, bu doğru değil. İnsanlar AB'ye girmek için pek çok şey yaptığımızı, ancak AB'nin buna rağmen bizi kendi içine almayı istemediğini söylüyorlar. Buna gerçekten inanıyorlar. Ama bu da doğru değil. Hep kötülük yapan birini bulmaya, dış güçlerin kötü olduğunu göstermeye çabalıyoruz. Oysa bunlar gerçek değil. Uydurulanlardan sorumlu olan biziz. Problemin kaynağı bizde. Her şeyden önce, birbirimizi suçlamayı bırakıp, çözüm üzerine konuşmamız lazım.

Çözüm sürecinde dikkate alınması gereken çok önemli bir şey var: Konuşmak değil anlamak önemlidir. Anlamak zorundayız.

Medya’da görünen tabloya baktığımızda, son derece açık fikirli insanlar gibi görünüyoruz ama, aslında kendi parti fikirlerimizi savunuyoruz. Bunun adı da malesef diyalog olmuyor, monolog oluyor. Herkes kendisi için konuşuyor. Ben kendi arkadaş çevreme, siz kendi arkadaş çevrenize hitap ediyorsunuz. Bunun bir anlamı yok ve bunu durdurmamız lazım. Kürt sorununa gelirse, üzerinde sürekli olarak düşünüyoruz. Terörün kaynağını da, PKK’nin, BDP’nin Kürtlerin de ne istediğini, herşeyi biliyoruz. Vatandaşlık tanımının değişmesini istiyorlar. Örneğin Türkiyede yaşayan herkes resmi olarak Türk olarak adlandırılıyor. Bu yasa maddesinde değişiklik yapılmasını talep ediyorlar. Bu küçük, ancak yakıcı bir taleptir. Türkiye’de ki herkes Türktür demek yerine Türkiyede yaşayan herkes Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır denmesi gerekir. AKP’nin bu görüşe sıcak bakmayacağını biliyoruz. Dediğim gibi küçük bir değişiklik yapmak gerekir.

Diğer ülkelerin anayasalarında muhtemelen vatandaşlık ile ilgili kurallar var, ama vatandaşlık tanımı yoktur. Bizim anayasamızda vatandaşlık tanımı vardır. Ayrıca, Türklerin tanımı da yapılır. Eğer buna karşı gelerseniz, ülkeye ihanet etmiş gibi görülürsünüz.

Kültürel haklar konusuna gelirse: bazıları bu hakların verildiğini söylüyor; ancak bu doğru değildir. Bazı adımlarla belki bir şeyler parça parça verilmiş, ancak bir bütün olarak kalıcı bir şey verilmemiştir. Verilenler ise şu anda oldukça geç kalınmış şeylerdir. Kürtçe eğitimden bahsettik. Ancak bu yeterli değildir. Bu konuda sorunlar vardır ve tartışma devam etmektedir.

Kimse, kesin bir çözüm arayışına girmiyor. Toplumun büyük bir kesiminde bu talebe karşı bir duruşu var.

Ayrıca insanlar, genel anlamda bir aftan bahsediyorlar. Bir genel aftan, Öcalan'ın serbest bırakılmasından bahsediliyor. Otomatikmen, genel bir yönetsel iyileşmeden söz ediliyor. Peki bu nasıl işleyecektir? Federal bir yapı mı oluşturulacaktır? Ülkedeki sistem, bir bütün olarak mı değişecek, yoksa ülkenin belli bölgelerine yerel yönetimler aracılığıyla daha fazla yetki mi verilecek? Bunları biliyoruz. Ancak tartışıyoruz. Fakat, neden somut adımlar atılmadığını bilmiyoruz. Bunları görüyoruz, anlıyoruz, ama toplumda birbirine rakip olan iki siyasi partinin olduğu bir ortamda bunları çözemiyoruz. Bir yanda parlamentoda olan ve çeşitli kısıtlamalar ile karşılaşan bir parti olan Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) var, ki Kürtleri temsil ediyor, diğer yandan da iktidar partisi AKP.

Geçmişte de verilen sözler var. Ancak daha sonra fikir değiştirildi. Burada sadece iktidar partisini kastetmiyorum. Onun yerine, bir başka parti olsa belki yine aynısını yapardı. Muhalefetteyken bir şeyler söylüyorsunuz, iktidara gelince fikrinizi değiştiriyorsunuz. Bu bütün siyasi partiler için geçerlidir.

Vatandaşlık, toplantı hakkı ve ifade özgürlüğü hakkında bir başka noktaya işaret etmek istiyorum: Bu haklar, ne Kürtler, ne de Türkler için mevcut değildir. Türkiye'de kimsenin ifade özgürlüğü hakkı yoktur. Eğer bir şeyi eleştirirseniz, hapsi boylarsınız. Buna benzer, çok sayıda olaya dair dosya mevcuttur. Eski belediye

başkanları, önemli gazeteciler şu anda cezaevindedir. Yüzeysel olarak bu hakların farkındayız ama günün sonunda bu sorunu nasıl çözebiliriz? Durum günden güne daha kötüleşiyor. Ben kadınların bu sorunu tek başına çözebileceklerine inanmıyorum. Ne yazık ki bir insiyatifin halledebileceği bir durum değildir. Bu konuda oldukça pesimistim çünkü kadınlarda nihayetinde bu toplumda bir taraf olmaktadır. Meclistede farklı siyasi partilerde kadın milletvekilleri var.

Daha önce katıldığım bir insan hakları toplantısında, parlamentoda daha fazla kadın olmasının değişim yaratabileceği ifade edildi. İnsanlar böyle düşünüyorlar ama gerçekte, siz bir partiden kadın milletvekili iseniz, o partinin pernsiplerini takip etmek zorundasınız. Kendi başınıza, diğer kadınların sizi duymasını sağlayamazsınız. Diyelim ki AK Parti'nin bir kadın milletvekili birşey öneriyor, diğer partilerden kadınlar buna karşı çıkabilir. O zaman çözüm nedir peki? Ben bunun yanıtını bilmiyorum.

Biz Türkiyede oldukça zor bir durumdayız. Bir nefret ortamı var. BDP milletvekili ve saygın bir politikacı olan sayın Sırrı Sakıkyakın dönemde bir trajik olay yaşadı ve oğlunu kaybetti. Çok travmatik bir olaydı. Çünkü oğlu, gözleri önünde intihar etti. Babasının onu engellemek için hiçbir şey yapmasına fırsat bırakmadan balkondan atladı. Muhtemelen bir babanın yaşayabileceği en korkunç durumdur. Böyle bir şeyin düşmanınızın dahi başına gelmesini istemezsiniz. Ancak televizyonlarda, sosyal medya'da ve gazetelerde insanlar 'ne kadar güzel bir haber', 'umarım bütün

ailesinin kökü kurur' şeklinde yorumlar yapıyorlardı. Gazetelerde bu yönde yorumlarla karşılaşılıyordum. Türk toplumu veya Türkiye toplumu şu anda bu halde. Artık hareket edecek hali kalmamış durumda. Bu olay çok kötüydü.

Kürtler ile Türkler arasındaki sorunlara dair, pek çok şeyi bir arkadaşşımdan öğrendim. Bizim tecrübelerimiz, taraflar arasında ciddi sorunlar olmadığını gösteriyordu. Belki o zamanlar sorun yoktu ama artık var. Belki geçmişte sadece siyasal bir sorun idi. Şimdi insanlar birbirinden nefret ediyor. Bu süreçteki tecrübelerimiz bize bunları gösteriyor. Eminim, bu odada bulunan herkes, nasıl sorunun önüne geçileceğini bilmiyor.

Peki, biz bunlara rağmen birbirimizle nasıl iletişim kuracağız? Bilmiyoruz ve bunun üzerine konuşmamız lazım. Sayın Monica McWilliams bize Mandela ile ilgili örneklerden bahsetti. Mandela'nın kendi yönetimizi bulun dediğinden bahsetti. Diğer örneklerin bizim meselemize yol gösterici olması söz konusu olamaz. Biz bunun Türkiyede işlemediğini biliyoruz. Artık yorulduk. Şimdilerde artık ne umudumuz kaldı, ne de elimizde bir çözüm var. Ben bu konuda hem çok üzgün, hemde çok pesimistim. Teşekkür ediyorum.

Yılmaz Ensaroğlu: Bir sonraki konuğumuz lütfen

Katılımcı: Bizim şöyle bir sorunumuz var: Burada ifade edilenlerden reddebileceğim veya itiraz edebileceğim birşey yok.

Sağ tarafında rahmetli Ahmet Kaya'nın eşi oturuyor. Bundan 10 sene önce bu ülkede, Türkiye'de Kürt yoktur diyerek Ahmet Kaya'ya çatal ve bıçak atıldı. Bu işte resmi ideolojidir. Eğer Freudçu yaklaşımı takip etmez, geçmişimizi analiz edip yanlışlarımızın farkına varmaz ve onlar üzerine konuşmazak, yanılığa uğrarız. Cumhuriyet Halk Partisinin yaklaşımına bakarsak, bir yanda niyet var, diğer yandan Kürt çocukları ölüyor. Sonra aynı CHP çıkıp, AKP pazarlık yaptı diyor. Bunun belgeleri bizim elimizde var diyorlar. Evet hükümet barışı sağlamak için, herkesle müzakere yapabilir. Siz CHP'yi temsil ediyorsunuz o sebeple bize bu Freudçu yaklaşımla gelmeyin. Herşeyi tartışabilmeliyiz. PKK'yi tanımlayabilmeli, oturup adam akıllı Ermeni sorununu konuşmalı, Kürt sorunu tartışmalıyız. Ben Kürtlerin kültürel haklarının verilmesi ile sorunun kökten çözülmüş olacağını söylemiyorum. Farklı bir eğilimin ortaya çıktığını ifade etmek istiyorum. Kürt siyasetinin başka bir damarı ise başka taleplerde bulunuyor. CHP'li milletvekillerinin 1930'lı yılların dosyasını kapatalım diyemeyeceğini düşünüyorum. Şizofrenik bir toplum haline geldik bu dosyaları kapatmamız mümkünde değil. Biz Kuzey İrlanda yada Mandela'nın ülkesi gibide değiliz.

Yılmaz Ensaroğlu: Biz insanların biraraya geldiği, kadınların sakin bir şekilde konuştuğu, birbirlerine karşı seslerini yükseltmediği bir toplantı düzenlemeyi hayal ettik. Arkadaşımız ise çok olumsuz bir tablo çizdi.

*Şerife Gül Arıman, Filiz Bedirhanoğlu, Kibriye Evcen, Feray Salman,
Nur Kırmızıdağ, Nebahat Akkoç*

*Eleanor Johnson, Catriona Vine, Neslihan Özgüneş, Kerim Yıldız,
Sibel Eraslan*

Zeynep Tanbay, Yeter Akın, Işın Elçin, Bejan Matur

Rakel Dink, Sıdıka Çetin, Şerife Gül Arıman

Katılımcı: Ben unutmamız gerektiğini söylemiyorum. Geçmiş analiz ederken, bugünüde konuşmamız lazım. Söylemeye çalıştığım buydu. Geçmişte takılıp kalmamamız gerektiğini düşünüyoruz.

Yılmaz Ensaroğlu: Çok teşekkürler. Bir sonraki konuğumuz lütfen.

Katılımcı: Bugün burada olduğum için çok mutluyum. Öncelikle, beni davet ettiği için, Bejan Matur'a çok teşekkür etmek istiyorum. Bu arada bir öneri yapmak istiyorum. Bir email grubu oluşturabiliriz diye düşünüyorum. Dolaştıracığımız bir kağıda emailerimizi yazabilir, ileride birbirimizle haberleşebiliriz. Monica McWilliams'a, burada olduğu için çok teşekkür ediyorum. Sizi aramızda görmek ve bu kadar zor günler geçirdiğimiz dönemde size dinlemek bizim için bir ayrıcalık. Siz 15 yaşında iken ülkenizdeki sıkıntılı dönemler başlamış ve 45 yaşınıza vardığınızda barış anlaşmasını imzalayanlardan biri olmuşsunuz. Ben 45 yaşındayım ve az önce konuşan bir diğer katılımcı gibi pesimist olduğumu ifade etmek istiyorum. Bu masanın etrafındaki diğer insanlara dönüp sormak istiyorum. Acaba onlar bu tür barış anlaşmasının burada imzalanacağını tahayyül edebiliyorlar mı?.

11 yaşında bir oğlum var ve onun böyle bir ortamda büyümesini istemiyorum. Eğer o, kırklı yaşlarına vardığında biz bir anlaşma zemini yakalayabilirsek, o zaman şanslıdır diyebilirim. İşte o sebeple, bizim elimizden gelen herşeyi bir an önce yapmamız lazım. Bugün neredeyse kendimi bir erkek gibi hissettim.

Konuşmacılardan birisi, kim olduğunu hatırlamıyorum ama, kadınların barışa daha fazla ilgi gösterdiğini söyledi. Ben bu aşamada sonuç görmek istiyorum. Bir önceki konuşmacıyı dinlerken bir yandan pesimist, bir yandan ise umutluydum. Bu nasıl olur peki? İşte bu histir Kürt sorununun özü. Bir insan manik depressif olabilir mesela. Bazan çok umutlu, bazan çok intihara yatkın olabilir. Sanıyorum, buradaki batılı arkadaşlarımızın kafası karıştı biraz. Ancak, şunları duymak benim açımdan çok önemliydi: Çözdüğümüzü düşündüğümüz sorun aslında çözülmedi. Eğer bir sorunu pratikte çözemez ve çözdük dersek ileride karşımıza çıkmaya devam eder. Bu sorunlu bir durumdur çünkü toplum olarak dönüp daha da ne istiyorsunuz? sorusunuda sorabiliriz. Bir problemin çözüldüğünü düşünmek bizi pesimizme götürebilir. Daha ne istiyorsunuz gibi soruların sorulduğu bir ortam var ise demekki sorunlar çözülmemiştir. Eğer bu durum anlayabilirsek sorunu çözme aşamasında bir sonraki noktaya erişmiş oluruz. Güzel günlerin yaşandığıda oluyor ama cenaze haberleride alıyoruz. Bu sebeple bizim barıştan konuşmamızın büyük bir cesaret olduğunu düşünüyorum.

Monica McWilliams çok güzel bir şey ifade etti. Liderlik konusu ile ilgili konuşurken, liderlik özelliği, kişinin kendi toplumu ile de mücadele etmek demek olduğunu söyledi. Bu liderlerin kendi toplumlarını bu yeni yöne doğru götürmeleri gerekir. Bizde eksik olan budur. Biz, işe genelde kendi mahallemizin ne istediği ile başlıyor, diğer insanları yani üçüncü tarafları suçluyoruz. Aynı olmak gibi bir sorunumuzda var. Bu büyük bir sorun diye düşünüyorum. Herkes biz aynı insanlarız diyorlar hatta çok

berbat bir seçim şarkısında yapılmış bunun için. Bu aynı olmak söylemi beni sinirlendiriyor, nasıl bir kafese hapsedildiğimizi hissettiriyor. Çok fazla ortak noktamız yok, birbirimizle sürekli yarış halindeyiz. Hepimizin aynı olduğunu söylemek ne kadar korkunç ise birbirimizden çok farklı olduğumuzu söylemekte o kadar korkunçtur. Peki bu anlamsız duruma nasıl bir çözüm bulacağız? Umarım Monica ve sayın Adalet Ağaoğlu bizi bu anlamda desteklerler çünkü onlar hala bunun olabileceğine inanıyorlar ve bu oldukça cesaret verici bir şey. Keşke Ankara'da ki insanlarda bu kadar cesaret verebilseler. Monica belki sen benim sorularıma yanıt verebilirsin. Çözüm hangi aşamada gelir? Çözümü kim getirir? Toplumun mu talep etmesi lazım çözümü? Yoksa politikacılara mı sormamız lazım çözümü? Yoksa tarafların mı çözümü talep etmesi gerekir? Çözüm ne zaman gelecektir? Bu kan ve şiddet ortamı beni farklı çözüm seçeneklerine daha yakından bakma noktasına getirdi. Gelecekte kimsenin çocukları ölmesin istiyorum. Sivil insanların üstüne bir asker elbisesi giymesi onları asker mi yapmış olur? Üstündeki üniforma insanları teröristmi yapmış olur?

Burada bulunan herkes kadın sorunları ile yakından ilgilenen insanlar. Aile içi şiddet mağdurlarına bakın mesela. Hep dayak yedikleri halde aynı evde kalmaya devam ederler. Ne zaman çözümden anlıyor olacağız? Birisi öldüğünde mi aklımıza gelecek? Eğer bu kadınlara kalabilecekleri sığınaklara bulamazsak onlarda şiddet gördükleri o evlere hapis olmuş şekilde kalacaklar. Sabahtan akşama kadar dayak yedikleri kocaları ile aynı yatakta yatmaya devam edecekler.

Mehveş Evi and Emine Eroğlu

Bence Ankara'dakilerin daha fazla şey yapması gerekir. Örneğin başörtüsü sorunu üzerine daha fazla şey yapmalılar. Başörtüsü sorununun çözüldüğünü mü düşünüyorsunuz? İnsanların Sırrı Sakık'ın oğlu hakkında o berbat yazıları yazdıklarını görmek zorunda mıyız? Belki bu insanlar hiç ikna edilemeyecekler. Kafam bu tür sorular ile meşgul. Çok teşekkür ediyorum.

Yılmaz Ensaroğlu: Hislerinizi bu kadar samimi bir şekilde bizimle paylaştığınız için çok teşekkür ediyorum. Görüş ifade etmek isteyen bir diğer katılımcımıza söz vermek istiyorum.

Katılımcı: Bende kendi hislerimden başlayarak konuşmak istiyorum. Feminizm bana, gerçekleri hisler yolu ile ifade etmeyi

öğretti. Hayatımın bir noktasında bu artık böyle gitmez, yeter artık dediğim bir noktada şiddetin getirdiği olumsuzlukları güzel bir şeye çevirdim. Bunun bir sonucu olarak KAMER'i açtık. Şimdi bu sayede binlerce kadına ulaşıyoruz. Çatışmanın hepimizi üzdüğünü, son zamanlarda daha fazla hissettim. Yakın bir zamanda asker taşıyan otobüsün saldırıya uğradığı Bingöl'de bir aya yakın bir zaman geçirdim. Nelar olabileceğinin farkında olmadan o patlamaya yakın köylerden birini ziyaret etmiştim. Bu olaydan bir gece önce bir başka patlama olmuştu. Aklımdan bu şehirde birşeyler olacak diye geçirmiştim ki ertesi gün gün patlama oldu. Nerede bir sorun varsa oradayız diye bir his var içimde.

İçim çok çeşitli hislerle dolu ve onları rahatlıkla ifade edemiyorum. Birşeyler yapmamız, birbirimizi anlamamız lazım. Burada toplanan insanlardan istediğim bu. Kadınların söz söyleyecekleri, kuracakları insiyatifler çok önemli. Şiddet ve ayrımcılık toplumsal cinsiyet rollerinin sonucunda ortaya çıkar. İnsanlar bunu anlayıp kavradıkları zaman, kadın ve erkeklerin günlük yaşamının sorunlara karşı gereken yanıtı ortaya çıkaracağını düşünüyorlar. Doğrudur, biz günlük hayatımızda toplumsal cinsiyet rollerinden haberdar oluyoruz, farkına varıyoruz. Ancak başka şeylerinde farkına varıyoruz. Sosyal yaşam davranışlarını bir bütün olarak analiz etmeye başladık. Hangi söylemin, hangi davranışın cinsiyetçi olduğunu, hangi tür davranışların günden güne şiddeti yeniden ürettiğinin farkına vardık. O küçük evlerin içindeki o küçük siyasetlerin, dünya siyaseti ile elbette bir ilişkisi var. Yavaşça da olsa, bu ikisi arasındaki ilişkiyi kavriyoruz. Eğer

baş örtüsü takan arkadaşlarımızın yaşadığı acıların farkına varır, Roman arkadaşlarımızın yaşadığı acı ve tecrübelerin farkına varır, bununla birlikte devletin resmi ideolojisininide analiz edersek ne tür bir kimliğin içine hapsedilmiş olduğumuzun farkına varmış oluruz.

Ben 1994 senesinde, bu konulara ilgi göstermeye başladım. Kafamızdaki pek çok soruya yanıt aramaya başladık. Burada, eski dönemlerde çok sayıda arkadaşım var. Son 22 senede, ne yaptığımı biliyor musunuz peki? Ben bir feminist olarak doğmadım. Ben Diyarbakırda bir sendikanın başkanıydım. Öğretmenlerin öldürüldüğü yıllardı o yıllar. Bana gelip, 8 Mart Emekçi Kadınlar günü için etkinlik yapmamı talep ettiler. Ben de şaka yapıyorsunuz herhalde? diye yanıtladım. Ama acıyı direkt yaşamaya başladıktan sonra kadın ile çatışma arasındaki ilişkiyi kavramaya ve birşeyler yapmak için kafa yormaya başladım. Birbirimizi anlamamız lazım, bunu yapmak şart. Ateşin bizim evimize sıçramasını mı beklemek lazım birşeyler yapmak için?

Şiddet ve ayrımcılık ile onları doğuran cinsiyet rollerinin farkına varmamız lazım. Ben, Türkiye siyasetindeki tavrı eleştiriyorum. Eğer böyle devam ederse, bir çözüm elde edemeyiz. Elbette bu tabloyu bir gecede değiştirmek mümkün değildir. Bu sebeple siyasi partileri yakından izliyorum ve söylemlerindeki yanlışları takip ediyorum. Barış sürecini hangi siyasi partiler yaratabilir? Biz, bu sorunun yanıtını neredeyse hergün tartışıyoruz. İzin verin, yakın dönemden bir kaç örnek vereyim. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) lideri Kemal Kılıçdaroğlu yakın dönemde idam

edilen eski başbakan Adnan Menderes'in mezarını ziyaret etti. Bu önemli bir noktaydı. Ama aynı zamanda Oslo belgelerinden de bahsetti ki bu nokta onun için olumsuzdu. Başbakan ise çatışmalarda ölen insan sayısı üzerinden konuyu siyasetin gündemine taşıyor. Başbakan ateşkes olursa askeri operasyonlar durabilir dediğinde çok şaşırдық. Bu benim için umut veren bir söylemdi. Feminist olmak demek sadece aile içi şiddetten konuşmak demek değildir. Biz barışın dilini biliyoruz. Çünkü bataklığın içinden gelen insanlarız. En kötü tecrübeleri yaşadık. Barışı hangi türden bir dil getirir? Yıkımı hangi türden bir dil getirir? Barış bizim olmadığımız bir masada sağlanamaz.

Ben, bütün grupları ve siyasi partileri takip ediyorum. Üçüncü cümlelerinde onların cinsiyetçi, dördüncü cümlelerinde militarist olduklarını farkedebiliyorum. İşte bu sebepten dolayı, kadınların sürece katılması önemlidir. Çünkü biz, hafızaya yerleşmiş söylemi rahatsız ediyoruz. Örneğin, biz Kürt sorununu başka insanlar tarafından yazılmış şablonlarla ifade etmiyoruz. Benim Kürt sorunun nedir diye bir soru soruyoruz. PKK'nin kürt sorunu elbette farklıdır. Ama benim kürt sorununun içeriğinde aile içi şiddet sorunu da, hayat kadınları da var. Herkesin kendi Kürt Sorunu vardır. Her kadının da yaşam ve kökenlerine bağlı olarak, kendi Kürt Sorunları vardır. Feminizm için, kendiniz olmak çok önemlidir. Eğer dünyada milyonlarca feminist varsa, feminizmin de milyonlarca tanımı var demektir. Herkes kendi feminizminden sorumludur. Feminizm bana, büyük siyaseti görme imkanı sağladı. Kadınlar ev içi hiyerarşiyi farkettilerinde, dış dünyalarındaki hiyerarşiyi de farkettiler. Ayrımcılık

yaşadıklarında, dünyada devam eden ayrımcılıkları görüp, bunun sona erdiği bir dünya hayal ettiler.

Gizlilik ve saklılık meselesine gelirsek: Kimin neyi öğrenmeye hakkı olduğuna dair bir tartışma sürüp gidiyor. Herşeye rağmen, biz açıklığın ne olduğunu öğrendik. Çünkü aile yaşamında sınırlar vardır. Sistemin kendisi size feminist yapar. Çatışma çözümünü bir örnek olarak ele alalım. Eğer, sadece siyasi şiddetten bahsediyor, evimde yaşadığım bireysel şiddeti görmeyi reddediyorsanız, o zaman siz bir yalancı ve ikiyüzlüsünüz. Çünkü benim yaşadığım şiddeti görmemiz gerekir.

Yaşamımız böyle geçti. Sokağa çıkar slogan atar yürürdük, evde ise koca dayağı yerdik. Bunun üstesinden ancak erkek egemenliğini, toplumsal cinsiyeti tartışarak gelebiliriz. Son bir şey daha belirtmek istiyorum, müzakere masasının etrafında bulunan kadın, eğer toplumsal cinsiyet sorunlar konusunda bilinçli değilse, o zaman, o masada kadınların tarafından biri olarak bulunmamaktadır. Orada, ataerkil bir dil kullanacaktır. Ben biyolojik olarak, kadın olmak durmundan bahsetmiyorum. Bugün, bahsi geçen başka bir konuda görüş ifade etmke isterim: Türkiye’de bir kadın koalisyonunu nasıl kuracağız? Ben bu soruyu duyduğumda rahatsız oldum. Çünkü şu anda Türkiyede çok önemli kadın koalisyonları var zaten. Ben de bunlardan birinin üyesiyim. Diyarbakırda Cynthia Cockburnve Cynthia Enloe’u konuk ettik. Pekçok şeyden ve çalışmalardan bahsettik, neyi nasıl yapacağımızı konuştuk. Ancak, bir tek ortak noktada buluştuk: O da herkesin kendi modelini oluşturmasıydı.

Değişmeyen tek şey, toplumsal cinsiyet rollerinin farkında olmaktır. Cinsiyet sorunu bizim ortak söylemimizdir ve bu olmadan bizim ilerlememiz mümkün olamaz. Bu bir başlangıç noktası olabilir, herkes kendi sorunlarını tarif edebilir. İşte feminist olmak böyle bir şeydir. Herkes kendi feminist tanımına sahip olabilir. Ancak Türkiye'deki en büyük sorun, şiddetin toplumsal cinsiyet rolleri ile yaratıldığı, bu rolleri sistemin yarattığıdır. Kadınların yaptığı en büyük hata, aile içi şiddeti, devletin yarattığı bu şiddet ile ilişkili olduğunu anlamamaktır.

Umutsuz olmak için, bazı sebepler var elbette. İrlanda tecrübesi, uzun yıllara dayanmaktadır. Bizim tecrübemiz yenidir. Bizim yürüyeceğimizin yol uzundur. Belki, bizi müzakere masasına çağırmasınlar. Bırakın çağırmasınlar. Biz kendi hareketimizi kurar, ayak seslerimizi hissettiririz. İçinde bulunduğumuz tablo bu.

Biraz önce konuşan katılımcıya bir şey söylemek isterim. Neden kadınların, tek başına sorunu çözemeyeceğini ifade ettiniz? Yaşadığımız şiddetten size bahsetmek isterdim. Ancak, sizin tepeden yaklaşımınızın yanlış olduğunu söylemek isterim. Egonuz beni rahatsız etti. Kendinizi yeniden yaratın. Çünkü, yeni insan modeline ihtiyacımız var.

Biz yeni bir dünya düşünüyoruz. Eğer bunu becerabilirsek, yeni bir dünya yaratabiliriz. Birşeyler elde ettikten sonra da, ördüğümüz kendi karizmamızı ortadan kaldıracacağız. Teşekkür ediyorum.

Sibel Eraslan, Prof. Dr. Binnaz Toprak Özlem Gürses, Emel Kurma

Yılmaz Ensaroğlu: Bir sonraki konuğumuz lütfen

Katılımcı: Feminizmin tarihini çok yakından biliyorum. Zaten feminizmden sizin öğrendiğinizden farklı bir şey de öğrenemedim. Ancak sizin bu inancınız bizi sürekli olarak etkiliyor. Kadınların çözüm için çok önemli olduğuna inanıyorum. Ama Kürt sorununun çözümünde ne kadar etkili olabilirler? Bu konuda bazı şüphelerim var. Örneğin BDP bir kadın kotası uygulamaktadır. Peki onların şiddeti tek başına durdurması mümkün müdür? Bu tartışmaya açık bir konudur. Çatışmanın alanı Kürt sorunudur ve bu açıdan bence kadınların görüşleri çok önemlidir ancak aynı sorun kadınlar ile kadınlar arasında bir çatışmanın da zemini olabilir.

Katılımcı: Ben kadının süreçteki varlığından bahsederken toplumsal cinsiyet yaklaşımının yansımasından bahsediyorum. Biyolojik olarak kadından bahsetmiyorum.

Katılımcı: Müzakere masasına kimliksiz gidilmesi konusunu aklıma getiriyorum. Müzakere masasında iken her türden kimliğinizi bırakmanız gerekiyor çünkü eğer müzakere masasına kadın kimliğiniz ile giderseniz süreci zorlaştırabilirsiniz. Çünkü bu tür müzakere masaları erkeklerin himayesi altındadır. Eğer bu hakimiyet durumu devam ederse daha öte adımlar atılacağına garantiside yoktur. Bu türden yeni bir çatışmanın önlenmesi için bazen feminist söylemi bırakmamız gerekebilir. Feminizm söyleminden ziyade daha duygusal bir dil kullanmalıyız. Eğer siz o masada feminist hareketin bir temsilcisi olarak bulunuyorsanız, o zaman orada kendi görüş ve düşüncelerinizi rahatlıkla savunabilirsiniz. Ben kadınların kullanması gereken dilden bahsederken yapıcı, anlaşılmayı sağlayan ve empatik bir dilden bahsediyorum.

Erkek egemenliği ile himaye arasında bir bağlantı vardır ve bizim bununla mücadele için birşey yapmamız gerekir. Sözlerimi bitirmeden önce birkaç şey daha eklemek istiyorum. Sudan'da iki örnekle karşılaştım. Ülkede Hristiyan ve Müslüman kadınları içeren 70 kadın derneği vardı. Onların bir toplantısına katıldım. Bu, farklı dinlerden kadınların oluşturduğu bir barış inisiyatifinin toplantısıydı. Bizim ülkemizde bu türden bazı inisiyatifler mevcut olsa da, ben yine de benzer bir inisiyatifin bizim ülkemizde etkili bir rol oynayacağına inanıyorum. Ancak bu tür inisiyatifler bir

süre sonra yanlı bir dile kayıyorlar ve bir süre sonra da iki yönlü bir süreç başlamış olabiliyor. Bir diğer çatışma bölgesinde ise farklı bir kadın örgütüyle tanıştım. Bu örgütten insanlar iki temel hedefleri bulunduğunu, bunlardan birinin İsrail'e karşı direniş, diğerinin ise kadına yönelik aile içi şiddet olduğunu söylediler bana. Bu sebeple bizim mücadelemizin iki yönü var. Bunlardan birisi özgürlük, diğeride kadının özgürleşmesi. Belki de bu tür değerlendirmeleri dikkate almamız, bu tür çatışma bölgelerindeki tecrübelerden faydalanmamız gerekir. Türkiye'deki kadın örgütlerinin bir birlik sistemi içinde olduklarını söylemek mümkün değildir.

Yılmaz Ensaroğlu: Şimdi görüşlerini ifade etmek isteyen başka bir konuğumuza söz vermek istiyorum.

Katılımcı: Herkese saygılarımı sunmak istiyorum. Bu yuvarlak masa toplantısını düzenlemek için değerli zamanını harcayan herkese de ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Amerika'yı yeniden keşfetmeye gerek yok. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce de sonra da Ortadoğu'da sorunlar yaşanmıştır. Zamanın güç odağı devletlerin yaptığı anlaşmalar sonucunda Kürtler dört ayrı parçada yaşamaya zorlanmıştır. Milyonlarca insan bir statüsü olmadan yaşamaktadır. Beş ayrı bölgede yaşayan Kürt halkının her yaşadığı bölgede birbirinden farklı talepleri vardır. Bu taleplerin tek bir başlık altında toplanması mümkün değildir.

Tarihte yaşanan Kürt isyanlarının öldürülen liderlerini ve çocuklarını aklımıza getirelim. İnsanlara yalan söylendi. Sorunun

çözüldüğü söylenerek yalanlar üzerine bir Cumhuriyet kuruldu. Başbakan Diyarbakır'a gitti ve Kürt sorunu bizim sorunumuzdur dedi ve yeni bir süreç başladığını söyledi. Bu toplantıda başbakan yeni bir açılım sürecinin başlayacağını da söyledi. Bu da insanlarda umut yarattı. Bu umut üzerinden süreç ilerlerken yolun ortasında bu yaklaşım terk edildi. Şimdi taleplerimizin farkındalar ancak bu taleplere karşılık vermek istemiyorlar. İşte bu yüzden mevcut durum daha da umutsuzdur.

Sınırlarında çok farklı toplulukları barındırdığı için çatışmalar yaşayan tek ülke elbette Türkiye değildir. Bu sebeple bizim bu fırsattan faydalanıp Kuzey İrlanda örneğini daha detaylı olarak incelememiz gerekir. 2012 yılında artık Türkiye'nin çözümü tartışması gerekir. 2009 yılında çok sayıda kaygı verici durum vardı. Örneğin Habur¹⁴ olayı. Bu yanıştan sorumlu olan kimdir? Bu sorunun yanıtını hala bilmiyoruz. Türkiye toplumu da bilmiyor. Hükümet bunun bir hata olduğunu söylerken muhalefet başka bir şey söylüyor ama hala kimse Habur hakkındaki soruları yanıtlamış değil. O insanları karşılamak için sokaklara çıkan 500.000 insanı kimse tartışmıyor. İnsanlar barışı ve silah

---

14 19 Ekim 2009 tarihinde 8 PKK üyesi silahlarını bırakarak Habur Sınır Kapısı'ndan Türkiye'ye girdiler. Bu adının silah bırakmaya kadar uzanacak sürecin ilk adımı olduğu düşünülüyordu. Görünen oydu ki, PKK ile AKP arasında daha önce yapılmış bir anlaşma gereği bu insanlar tutuklanmadılar. Habur Sınır Kapısı'na gelen bu militanlara ilişkin herhangi bir hukuki düzenleme yapılmamıştı. AKP bu olayın çatışmayı bitirdiğini düşünüyordu. PKK ise bu süreci devletle ilişkilenerak Kürtlerin geniş kültürel ve siyasal haklarını tartışacağı yeni bir sürecin başlangıcı olarak görüyordu. Türkiye'ye gelen PKK savaşçıları birer kahraman gibi karşılandılar ve kendilerini destekleyen insanlar ile birlikte Güneydoğu bölgesinde turlar atmaya başladılar. Bunun bir diğer yanısıması ise Batı'daki şehirlerde Kürtler ile Türkler arasında yaşanan çatışmalar oldu. Şiddet olaylarının giderek artacağı korkusu ile hükümet daha fazla PKK üyesinin dönüşüne izin vermedi ve daha önce gelenler hakkında ise yakalama kararları çıkarıldı.

bırakmayı kutlamak için oraya toplandı ama biz onun duygusal yansımasını bile kaldıramadık. Eğer meseleye duygusal boyutlar katamazsak, hep yüksek siyaset üzerinden yaklaşırsak işte o zaman bunları tartışmak mümkün olmaz. Herkesin bir masanın etrafında toplanması önemlidir ama peki bu tek başına bir çözüm müdür? Hala insanlara temel hak ve özgürlükleri verebilmiş değiliz. Çok sayıda değişmesi gereken yasa maddesi içinde beş-altı tanesi üzerinde anlaşmışız o kadar. Beklenti içinde olan geniş halk kesimleri var ama henüz kendilerine güvenleri yok. Bu AKP içinde, CHP için de geçerlidir. Toplumun büyük beklentileri vardır. Doğru olsun ya da olmasın yeni bir anayasa yapılması konusunda toplumun beklentisi var, bunun barışı sağlanmasını istiyorlar. Ama bu masanın etrafında toplanan insanların farklı algılamaları olabilir. Yeni anayasanın hazırlanmasında iktidarın öncü bir rolü vardır. Yeni bir anayasa taslağı hazırlamak demek, anayasa üzerinde bazı değişiklikler yapmak demek değildir. Bu ülkede bir çatışma, bir savaş ortamı vardır ve temel hak ve özgürlüklerin kabul edildiği noktada bu çatışma nihayet sona erecektir. İşte bu sebeple dört temel siyasi partinin temsilcilerinin de olduğu ve Sayın Ensaroğlu'nun yönettiği, ki kendisinin bu alanda yirmi yıldan fazla tecrübesi vardır ve çatışma ve şiddete yakından tanıklık etmiştir, bu toplantı oldukça önemlidir. Eğer dört temel konu üzerinde anlaşabilirsek çok daha iyi olacak. Bunlardan birinci konu vatandaşlığın tanımıdır. İkinci konu din ve vicdan hürriyetidir. Üçüncü önemli konu merkezi hükümet ile yerel idareler arasındaki ilişkidir ve bununla bağlantılı olarak demokratik özerklik talabidir ki biz bu konuyu tartışmaya

hazır olduğumuzu daha önce de ifade ettik. Dördüncü konu ise anadil meselesidir. Bizim bu dört konuyu tartışabilmemiz lazım. Buradaki öncelikli konu anadil meselesidir.

Dil meselesinin farklı alanları vardır. Eğitim, savunma hakkı ve okul boyutları vardır. Dört yaşında okuma yazmayı söktüm, beş yaşında da okula başladım. Birgün öğretmenim benden bir şarkı söylememi istedi ben de Zazaca bir şarkı söyleyince beni tokatlayıp ‘bir adaha o dili kullanmayacaksın, şarkıları Türkçe söyleyecek, Türkçe konuşacaksın’ dedi. Kendi dilimden utanır hale geldim ve 11 yaşına dek annemle konuşana kadar kendi dilimi hiç kullanmadım.

Şerife Gül Arıman and Gülten Kaya

Bu noktada çocukların haklarını da dikkate almalıyız. Bu anadil

sorununun üstesinden nasıl geleceğiz? Çok siyasallaştırılmış bir konudur. Eğitimden hukuka kadar farklı boyutları olduğu için üstesinden nasıl geleceğiz? Çocukların hakları kapsamında bakabilirsek üstesinden gelebiliriz. Eğer toplumu buna ikna edebilirsek iyi bir başlangıç yapmış oluruz. Ben kişisel olarak bu alandaki politikaların güçlendirilmesi gerektiğine inanıyorum ama bunun için somut adımların atılması gerekiyor. Şimdi biz çıkıp bu konuları tartışalım desek, başka bir kesim çıkıp bunları nasıl tartışsınız, böyle bir tartışmayı nasıl başlatırsınız, itirazında bulunabilir. Bir komisyon toplantısında bana eğer yeterince gücünüz olsa size ana dil hakkı veririz denildi. Kimin söylediğini belirtmek istemiyorum ama çok açıktan ifade edildi. Söyleyenler milletvekilleriymiş ve kimse de çıkıp nasıl böyle bir şey dersiniz diyemedi.

Bunu biraz da kişisel bir tehdit gibi algıladım. Bu tehditlerin benim için bir anlamı yok. Gerektiği şekilde yanıtını verdim. Bazı arkadaşlarım ve komisyondaki diğer bazı üyeler bir kadın olarak bu konuları hangi cesaretle savunduğumu merak ediyorlardı. Bir tane komisyon üyesi bana sizin grubunuzda kadın gibi milletvekili var mı? diye bile sordu. Çünkü onlara göre kadının yumuşak olması, boynunu eğmesi gerekiyordu. Biliyoruz ki yakın bir dönemde, belki yarın, bir barış sürecinin içine gireceğiz. Ancak biliyoruz ki Mezopotamya coğrafyasında kadınlar daha fazla baskı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunlar arasında Kürt kadınları en fazla baskıya maruz kalanlardır. Biz mücadelemize devam edeceğiz. Evlerimizde, toplumumuzun içinde bu mücadeleye devam edeceğiz çünkü biliyoruz ki bizim

temel hak ve özgürlüklerimiz bu alanlarla birebir alakalıdır. Belki bazı hak ve özgürlüklerin kabulü ile Kürt Sorunu çözüme kavuşturulur ancak bununla kadınların hakları ve özgürlükleri otomatikmen kabul edilmiş olunmayacaktır. Yani Kürt sorunu yarın bile çözülsün, kadınların mücadelesi sona ermeyecektir.

Kota meselesine gelirsek. Kadınların sadece siyasal bir araç olarak görülmemesi gerekir. BDP olarak kadın kotası uyguluyoruz ve bunun sonuçlarını uyguladığımız politikalar aracılığıyla görebilirsiniz. Mesela bir işadamı ile kontrat yapıldığı zaman, eğer o kontratı imzalayan kişi eşine karşı şiddet uyguluyor ise bu sözleşmenin sona erdirilmesi için bir sebep olabilmektedir. Toplu iş sözleşmelerinde de bu kural geçerlidir. Biz demokratik özerkliğin korkulacak birşey olmadığını göstermeye çalışıyoruz.

Sayın Monica McWilliams'ın bahsettiği üzere devletin ne olduğunu aklımızın bir köşesinde tutuyoruz. Toplumun genel algısı bizim Kürtler için faaliyet yürüten bir parti olduğumuz yönünde olsa da aslında böyle değildir. Ben Barış ve Demokrasi Partisi'nin Türkiye'yi temsil ettiğine inanıyorum. Bizim programımızın esasında Kürt Sorununun çözümü olsa da bu bizi etnik bir parti değil bir Türkiye partisi yapar. Eğer Kürt sorununu çözer ise işsizlikten ekonomik sorunlara kadar pek çok sorunu da çözmüş oluruz. Ama bahsettiğim bu talepleri biz olmadan müzakere ederseniz o zaman sorun maalesef çözülemeyecek.

Bir başka konuya değinmek istiyorum. Mevcut koşullarda bir ortak platformu nasıl kurabiliriz? Prof. McWilliams bize bilimsel

analizler yolu ile silahsızlanma sürecini düzenlediğiniz zaman barış sürecini ilerletebileceğimizi gösterdi. Ancak ben Türkiye’de silahsızlanmanın gerçekleşebilmesi için yeterli yöntemlerin olmadığını düşünüyorum. Pek çok uluslararası tecrübeyi ve metodu konuşabiliriz ama bunların Türkiye’deki duruma yanıt olacağını düşünmüyorum. Kürt coğrafyasında farklı kökenlerden insanlar yaşamaktadır ve uluslararası örneklerin bir bütün olarak Kürdistan’a uygun olduğunu düşünmüyorum. Ancak aynen Kuzey İrlanda nasıl Güney Afrika örneğinden birşeyler öğrendiyse, biz de bu örneklerden bazı şeyler öğrenebiliriz. Önce silahsızlanma olacak diyemezsiniz çünkü bu mümkün olan birşey değildir. Öncelikle bunun önünü açacak bir süreci devreye koymalısınız.

Bugünkü tartışmamız ile kıyaslandığında aklıma gelen bir şey var ondan bahsetmek isterim. 2000’li yılların başında kadın grupları bir araya geldiler. Ancak birbirlerine saygı ve anlayış çerçevesinde yaklaşmadıkları için süreç yürümedi. Eğer biz kadınlar olarak bir değişim yaratmak istiyorsak o zaman bunu erkeklerin kullandığı metodlarla değil alternatif yollardan yapacağız. Kendimizi geliştirmek için sürekli olarak metodlarımızı ve kendimizi eleştiriyoruz ancak bu yavaş ilerleyen bir süreçtir. Bir sonucun elde edileceğine dair inancınızın olması lazım. Benim bu inancım var. Diyalogun sağlanması ve müzakere, sadece denenmiş ve kabul edilmiş müzakere metodlarıdır ama öncelikle inancınızın olması lazım. İnsanları, masum insanların hayatlarını kaybetmememesi, şiddetin sona ermesi gibi bir ortak amaç etrafında bir araya getirmemiz lazım. Eğer kendi aramızda

bir email grubu oluşturursak belli ilerlemeler sağlayıp gelecekte bu yönde çabalar sergileyebiliriz. Çoğumuzun bunun mümkün olduğuna inandığını düşünüyorum.

Katılımcı: Siz bir komisyon üyesi olarak böyle bir inisiyatifi başlatamaz mısınız? Böyle bir inisiyatifi neden geçmişte başlatmadınız? Ben bu tür bir kadın inisiyatifinin komisyon üyelerini etkileyebileceğine ve onların barış sürecini desteklemelerini sağlayabileceğine inanıyorum.

Katılımcı: Toplumumuzda bazı hassasiyetler var. Kürt toplumunun küçük bir kesiminde de bazı hassasiyetler var. Bunlara gözümüzü kapatıp, sırtımızı dönmeyiz. Sayın Erdoğan bir uzlaşma komisyonu kurulmasını ve bunun bir bütün olarak anayasa sürecinin parçası olmasını istedi. Ancak 2010 yılında gerçekleştirilen referandum sonrası, iktidar partisinin tercihleri değişti ve belli konulardaki değişim isteğinden vazgeçti. Bu tür bir destek olmadan yapılması gereken reformların hayata geçirilmesi elbette mümkün olmaz.

Bizim bazı toplantılarımız şiddetin devam ettiği bazı yerlerde gerçekleşti. Bu sırada insanların farklı fikirleri vardı. Bazı insanlar beni bir şey söylememem konusunda uyarırken, bazı insanlar da tartışma ile birlikte silahların bırakılması konusunda bir cesaretin ortaya çıkacağını söylüyorlardı. Ancak elbette biz insanların gerçek niyetini her zaman için bilemeyiz. Biz burada oturup sorunlar üzerine konuşabiliriz ancak ne kadar mesafe kaydedebiliriz konusunda şüphelerim var.

Siyasetçi olarak Sayın Başbakan tarafından yapılan açıklamaları takip ediyorum. Bir değeri olan politikalar uygulamaya çalışıyoruz ancak ne yazık ki başkalarınca üretilen politikaları tüketiyoruz. PKK bağımsız bir Kürdistan istiyor ancak biz ortaklığa dayalı, bir sistem istiyoruz. Teşekkürler.

Verda Özer, Sibel Eraslan, Prof. Dr. Binnaz Toprak, Özlem Gürses, Nur Kırmızıdağ, Mehveş Evin

Katılımcı: Komisyon ile ilgili olarak kısa bir belirlemede bulunmak istiyorum. Silahların bırakılmasını istiyorsak bunu sadece BDP'nin yapmasını bekleyemeyiz. Bunu iktidar partisinden beklememiz gerekir. Yine ana muhalefet partisi ve

diğer partilerden de bunu beklememiz gerekir. Ordunun da askeri operasyonlar ile ilgili birşeyler yapmasını beklememiz lazım. Bu sadece BDP üzerine vacip olan bir sorumluluk değildir. Bu artık bir çatışma falan değildir, bir savaşa dönüşmüştür çünkü günde neredeyse 20 tane genç insan hayatını kaybetmektedir. Bu çatışmanın iki tarafı vardır ve sadece bir taraftan beklenti içinde bulunarak bu duruma bir son verme arzusu gerçekçi değildir. Bu sebepten dolayı bizim bir kadın inisiyatifi oluşturup barışın dilini yaratmak için feminizmin dilini kullanmamız gerekir.

Katılımcı: Bizim siyaseti güçlendirmemiz lazım. Şu anda cezaevlerinde binlerce siyasetçi var. Bu tablo cezaevinde olmayan siyasetçilerin sırtına bir yük bindirmekte, onların görevlerini doğru düzgün bir şekilde yapmalarına engel olmaktadır. Çünkü görevlerini yaparlarsa hapse gireceklerini düşünebilirler. Ancak pasif bir siyaset yapamayız. Süreçle daha fazla etkileşim içinde olmalıyız. Teşekkürler.

Yılmaz Ensaroğlu: İzin verirseniz biraz da henüz söz almamış konuklarımıza söz vermek istiyorum. Akabinde de son sözlerimizi alıp yuvarlak masa toplantımızı sonuçlandırmak istiyoruz.

*Melek Ulagay Taylan, Yeter Akın, Prof. Dr. Binnaz Toprak,
Özlem Gürses, Şirin Payzın, Prof. Dr. Hidayet Şefkatli Tuksal,
Nur Kırmızıdağ, Mehveş Evin, Emine Eroğlu*

Katılımcı: Benim özgün bir durumum var. Benim eşim öldürüldü ve öldürenler ödüllendirildi. Yetkinizi kullanmaktan sizi kim alıkoymabilir ki? Sizin komisyon olarak gerekli değişiklikleri yapabilmeniz gerek. Bazen siyasetçiler çok soyut, gerçeklikten çok uzak kararlar alırlar. Ben bir profesör ya da akademisyen değilim. Böyle bir eğitim almadım. Bir konunun hassas olduğuna kim karar veriyor? Bazen ben ülkem için iyi şeyler istemiyorum çünkü ancak belki bu sayede günahlarımıza, hatalarımıza bakar, iyi şeylere karar verebiliriz diye düşünüyorum. Onlar (Hükümet) sadece ‘ulus’ kavramından bahsediyorlar ‘vatandaş’ demiyorlar. Bir lider olarak barışı getirmek için fedakarlık yapabilmelisiniz. ‘Ya Sev Ya Terket’ sözü bugün bu ülkenin başbakanı tarafından tekrar ediliyor. Aynı söz benim eşim öldürülmeden önce ona da söylenmişti.

Katılımcı: DPI tarafından bana bu davet gönderildiğinde, aynı anda bu ülkenin ne kadar şiddet içinde olduğunu gösteren 3 tane ayrı habere bakıyordum. Davetiye emailini okuyana kadar şiddet içeren en az 3 tane haber okudum. Bu şiddet olaylarından kaynaklı olarak bazı insanlar ülkenin diğer bölgelerindeki okullara dahi gitmiyorlar. Bütün taraflar arasında yapılacak bir diyalog için medyanın ortak bir dil bulması gerekiyor. Bu amaç çerçevesinde bir diyalog başlatmamız gerekiyor. Kadınları aynı çatı altında buluşturabilmemiz için demokratik bir yapıya ihtiyacımız var. Peki bunu nasıl yaratabiliriz? Ben bunu sağlamak için bir yol bulmamız için elimden geleni yaparım. Sizin az önce de önerdiğiniz gibi bir email listesi oluşturabiliriz ama bunu bir an önce yapmamız lazım çünkü zamanımız her geçen gün daralıyor.

Katılımcı: Bizim AB'ye üye olmak gibi bir umudumuz vardı ama artık bu konu ne hükümet ne de vatandaşlar için önemli bir konu. Bu hedefimizin farkında değiliz. Başbakanımızı da artık tanıyamıyoruz. Avrupa Birliği'nin en büyük günahı Türkiye'yi Birliğe almaması. Hırvatistan bile alındı ama biz alınmadık, bu da her şeyi daha kötü bir hale soktu. Şimdi ise cehennemde yanıyoruz. Başbakan PKK'yi yenilgiye uğratabileceğini düşünüyor ama PKK gidebildiği yere kadar savaşacak. İşte bu erkeklerin politikasıdır, kadınların değil. Bizim kadın olarak sadece asker annesi olmamız mümkün. Bizim bu ülkede sesimiz yok. Ben bir gruba üyeyim ve yakın dönemde bir toplantı düzenledik. Orada erkekler bana karşı çok saygısızca davrandılar. Ben bir konu

önerisinde bulundum ama onlar tartışmaya bile fırsat vermeden toplarlayıp konuyu kapattılar. Buna karşılık ben bir birey olarak kendi kendime ne yapabilirim sorusunu sordum. Kendim ve oğlum Kürtler ile sosyalleşiyoruz ve herhalde yapabileceğimiz tek şey bu diye düşünüyorum. Bir iç tartışma platformuna dahilim ama orada kadınlar pek bir şey söyleyemiyorlar. Bunun sebebi ise söyledikleri sebebiyle kocalarının işlerini kaybetmesi riskinin olması. Benim oğlum bana konuştuğum insanların gerçek niyetlerini göremediğim için çok saf olduğumu söylüyor. Çocuklarımızın bile bu sorunlar üzerine farklı görüşleri var. Bizim PKK ile Kürt halkını ayırmamız ve genel olarak insanlar arasındaki ilişkileri tamir etmemiz lazım.

Yılmaz Ensaroğlu: Teşekkürler

Katılımcı: Bugün yapılan bütün analizlerin çok iyi olduğunu düşünüyorum. Ancak bütün toplantılarda yaşanan da bundan farklı değil zaten. Yapılan önerilerde Sayın Raket Dink'in yaptığı müdahalenin etkisinin de olduğunu teslim etmek gerek. Türkiye halâ eşitlikçi ve demokratik bir ülke değildir. Çünkü bu özellikte bir devletin kendi vatandaşlarının hizmetinde olması gerekir ama Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre vatandaşların devletin hizmetinde olması gerekir. Ben konuşma yaptığımda devletten bahsettiğimde 'Türk' demem. Eşitlik çok önemli bir şeydir. Kadınların haklarını geniş oranda elde etsek de, Türkiye'nin bir bütün olarak anti demokratik bir ülke olması sorunuyla yüz yüze kalmaya devam edeceğiz. Kadın haklarının insan haklarından ayrı tutulmaması gerektiğine inanıyorum. İşte tam da bu sebeple

Savunma Bakanlığı kapsamında bir insan hakları birimi olması gerektiğini düşünüyorum. Ortadoğu'da, Mısır'da yaşanan olayları ve isyanları aklımızın bir köşesinde tutmamız ve kendi sorunlarımıza çözüm bulmamız lazım.

Katılımcı: 1995 yılında çok sayıda militan, asker ve kadın hayatını kaybetti. Nehir PKK'li ve asker cesetleri ile kaynıyordu. Bu benim için dönüm noktası gibi birşeydi çünkü ondan önce ölen PKK üyelerinin yıkanması gerektiğine bile inanmıyordum. Konuşmanın ötesine geçip artık birbirimizi anlamamız gerek. Biz hepimiz sivil toplum kuruluşları ile birlikte çalışıyoruz yada onların üyesiyiz ama dışımızda sivil toplum ile ilişkili olmayan çok sayıda insan var. Bizim onlara ulaşmamız lazım. Konuşmak için bir tane ağzımız var ama dinlemek için iki kulağa sahibiz.

Ben Ayla'yı ve diğer BDP'li kadınları televizyonda gördüğümde onların erkekleşen birer kadın olduğunu düşünüyordum. İşte bu yüzden insanların yüzyüze olmasını sağlayan toplantılar daha önemlidir çünkü onlara daha fazla aşına olur, onları daha yakından tanırırsınız. Ebelik dünyanın en eski mesleğidir. Ölüm ve doğum çok önemli iki durumdur ve bizlerin artık karşı taraftan insanlar öldüğünde o insanların cenazesine gitmek için çaba sarfetmemiz, zaman ayırmamız gerek. Bu açıdan belkide feminist alışkanlıklarımı güncellemeli, ağıt söyleyebilmeli, az konuşmalı, sözlerimizi sözcüklere ve kelimelere kadar indirgemeliyiz. Birbirimizin gözlerinin içine bakabilmeliyiz.

Yılmaz Ensaroğlu: Çok teşekkürler.

Katılımcı: Ben bir kaç şey eklemek isterim. Matematikte ki sıfırlı toplam teorisini tarif etmek istiyorum. Biz yaklaşık 100 senedir Kürt Sorunu ile ilgili olarak bu sıfırlı toplam teorisini yaşıyoruz. Sosyal veya ekonomik yaşamda eğer karşıtınız kazanır ise sizde kazanırsınız. John Nash matematiği kullanarak bunu bize göstermektedir. John Nash ‘herkesin kaybettiği bir oyun varmıdır’ diye de sorar bize. Bu sorunun yanıtı olarak ‘Eğer kaybedecek şekilde oynarsanız o zaman herkes kaybeder’ sonucuna ulaşır. Bizim yapabileceğimiz şey siyasal güç odakları üzerine baskı kurarak onların herkesin kazançlı çıkabileceği bir formula geliştirmlerini sağlamaktır.

Yılmaz Ensaroğlu: Şimdi sözü tekrar konuşmacılarımıza vermek istiyorum.

Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik: Sorun birazda bizim sürekli olarak insanlar kimliklerini bir yana bırakması uyarısı yapmamızdır. Birbirimizi alt etme hesaplamaları yapmamalı, birbirimizi anlamaya çalışmalıyız. Kuzey İrlanda’da barış sürecini bozmak isteyen kesimler ortaya çıkmıştır ve seslerinide duyurmuşlardır. İnsanların hikayelerini dinleyip onları anlamaya çalışabiliriz. Az önce Rakel Dink konuştuğunda hepimizin gözleri yaşardı. Evet elbette geğmişe dair konuşamaz isek bir gelecek tahayyül edemeyiz ama sadece geğmiştende konuşmamalıyız.

Antonia Potter Prentice: Kadınlar olmadan herhangi bir çözüm sağlanamaz. Kadınların bu tür süreçlere dahil olması zorunludur ama bu onların bu işin üstesinden tek başına gelebilecekleri

anlamına gelmez. Türkiye'deki durum elbette özgündür ancak diğer çatışmalar ile mutlaka ortak özellikler, benzerlikler göreceksiniz. Geçen hafta Birmanya (Burma)'daydım. Onlarda şuan demokratik müzakerelere başlıyorlar. Kadın politikacı Aun San Suu Kyi şu anda dünyayı dolaşıp demokratik barış için destek çalışmaları yürütüyor. Yıllar önce kimse bunu aklına dahi getiremiyordu.

Monica McWilliams: Masada kim var? Masada boş sandalye var mı? Kadınların insan hakları olduğu gibi müzakere hakları da var. Biz Kuzey İrlanda'da sorunun gerçek sebebini tam olarak açıklayamadık. Bazen sorunun sebebini ne olduğuna dair ortak bir açıklama peşinde koşmak gereksizdir. Barış anlaşması imzalandıktan sonra biz bu yeni açıklamalar ile ilgilenmeye başladık. Eğer geçmişi açıklamak için çok fazla zaman harcarsanız o zaman gelecek için ne istediğinize bakmak için çok fazla zamanınız kalmaz. Birbirinizde insani yönleri bulmak, birbirinizin gözleriniz için bakabilmek, cenazesinde bulunmayacağınızı düşündüğünüz insanların cenazesinde saf tutmak gibi davranışlar kendinizi karşı tarafın yerine koymaya yardım eder. Kuzey İrlanda konusunda sorunun çözümü için ilk baskılar sivil toplumdan ve uluslararası yaptırımlar üzerinden gelmeye başladı.

Bazen insanların durumun farkına varması yada uyanması için büyük trajedilerin yaşanması gerekebilir. Umut ederim sizin başınıza böylesi gelmez. Üzüntüler, çazresizlikler ve siyasal partiler üzerinden gelişen bir süreç oldu. Kadınlar sorunun

bitmesi talepleri ile gazetelerde yazmaya, sokaklara çıkmaya başladılar. Sözlerimi bağlarken şunu ifade etmek istiyorum, sizin sürecinizin ne zaman başlayacağını bilmiyorum ama kendinizi hazırlamaya başlayın. Yoksa bu fırsata kaçarsa bir süre sonra insanların ‘Kadınlar neredeydi?’ dediğini duymak zorunda kalabilirsiniz.

Katılımcı: İstanbul’da bir milyon kadın toplansa, pankartlar ile protesto yapsa müthiş olmaz mı? Bir siyasi parti olarak değil ama sadece kadınlar olarak orada olsalar?

Işın Elçin, Ayşe Böhürler, Zeynep Tanbay, Rakel Dink, Sıdıka Çetin, Serife Gül Arıman, Gülten Kaya, Tuba Çandar, Dr. Esra Çubadar, Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik, Yeter Akın, Eleanor Johnson, Neslihan Özgüneş

Bejan Matur: Bütün konuşmacılara teşekkür etmek istiyorum. Ben DPI toplantılarından çok şey öğrendim. İlk gezimize İrlanda ve Avrupa'dan başladık, önümüzdeki dönemde yapacağımız Güney Afrika ziyaretinde sabırsızlıkla bekliyoruz.

Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin aynen Britanya ve İrlanda hükümetlerinin yaptığı gibi nasıl iletişim kurulması gerektiğini kavraması, öğrenmesi gerekiyor. Sadece birbirimizi anlamaya çalışıyoruz ve bunun zor olmaması lazım. Her çatışma en nihayetinde sona erecektir. Bu Türkiye'deki çatışma içinde böyle olacaktır. Ancak bizim görevimiz bu çatışmanın daha fazla genç insanın hayatına mal olmadan, nasıl bir an önce sona erebileceğine bakmaktır. Daha fazla sorumlu aramamıza gerek yok. Hükümetin acilen karar alıp uygulamaya sokması gerekir. Silah kullanmayıda durdurmamız gerekir. Eğer başbakan tarihe geçmek istiyorsa o zaman değişiklik yapıp uygulamaya sokması gerekir. Bugün çok önemli bir noktaya eriştik ve açıkçası bu beni çok mutlu etti.

Yılmaz Ensaroğlu: Bitirirken genel bir değerlendirme yapmak isterim. Bütün çatışmalar kendine özgüdür. Bir çatışma bir diğerrinin benzeri değildir veya birinin çözümü bir diğerrine tam bir model teşkil etmez. Bu sebeple kendi modelimizi geliştirmemiz gerekmektedir. Ortak bir sorunumuz var ve bizim bunun sebeplerini belirleyip onu tanımlamamız lazım. Bu sorunu Türk Sorunu, Kürt Sorunu, Terörizm Sorunu diye farklı kavramlar ile tariff edenler var.

Bizim bu çatışmanın taraflarını iyi analiz edip kimlerin çatışmaya dahil olduğunu tespit edebilmemiz lazım. İktidarı elinde

tutanlar şu ana kadar bunu gerçekleştiremediler ancak yapmaları gerek. Belkide bu çatışmayı durdurabilmek için bazı geçici tedbirleri devreye sokmak ve uygulamak gerekir. Çatışmanın dilini terketmemiz lazım. Eğer taraflar görüşmeler sonunda birbirlerine müşfik davranmazlar ise o zaman daha nasıl yaratıcı olabiliriz onu düşünmemiz lazım.

Bu sorun sadece devlet ile Kürtler arasında ki bir sorunda değildir artık. Bir bütün olarak toplumda dahil olmuştur. Çatışmanın yarattığı en büyük sorunda bu olmuştur zaten çünkü gitgide insanları birbirinden ayrıştırmaktadır. Bu sebeple belki bu aşamada yeni bir anayasa bile mümkün olmayabilir. Tarihte boyunca hiçbir çatışma sonsuza kadar sürmemiştir, bu çatışmada elbette sürmeyecektir. Bir dönüm noktası yaşandığında barış sürecini sabote etmek isteyen kesimlerde ortaya çıkabilir. Buna rağmen barış için diyalogu zorlamalı, barış yanlıs olmalıyız. En aza savaş yanlıları kadar güçlü olmamız lazım.

Bir kuralı tekrar hatırlatmak isterim. Biz bu toplantının katılımcıları olarak burada konuşulan fikirleri, görüşleri alıp yaygınlaştırmalıyız ama kimin tarafından ifade edildiğini açığa vurmamalıyız. Az önce önerildiği gibi bir email grubuda oluşturulması gerektiğine inanıyorum.

Çevirmenlerimize, Londra'da ki DPI ekibine ve Sevgili Bejan Matur'a emek, katkı ve çabaları için çok teşekkür etmek istiyoruz. Son olarak sizlere buraya geldiğiniz ve görüşlerinizi bizimle paylaştığınız için, konuşmacılarımıza da bilgi ve tecrübelerini

bizlerle paylaştıkları için teşekkür etmek istiyoruz. Umarım bu tartışma burada kalmaz. Belki ilerde bu çalışma DPI çatısı altında devam etmeyebilir ama bugün burada olmamızı sağladıkları için onların hakkınıda teslim etmek gerekir. Toplum ve karar veren kesimler üzerinde etkili olabilmemiz için bu tür birleştirici bir araya gelmelerin önemli olduğunu düşünüyorum.

Bu toplantının kayıtları rapor halinde önümüzdeki dönemde DPI'nın websitesinde yer alacaktır. Ayrıca hem Türkçe hemde İngilizce basılı örneklerde hazır edilecektir. Önümüzdeki dönemde yapılacak olan DPI etkinliklerinde sizleri tekrar aramızda görmek dileğiyle diyor, teşekkür ediyorum.

Sonuç

DPI tarafından İstanbul'da düzenlenen Kadınların Çatışma Çözümlerindeki rolüne dair toplantı bu alandaki temel sorunları öne çıkarmış, zaman zaman katılımcılar arasında olumlu anlamda canlı ve hararetli tartışmalar yaşanmasına imkan vermiştir. Toplantı akademi, siyaset, sivil toplum dünyasından insanların yanısıra yazar, gazeteci, diplomat, karar mevkinde bulunan insanlar ve uluslararası uzmanları bir araya getirmiştir. Kadınların Çatışma süreçlerinde oynayabilecekleri roller yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası ölçekte değerlendirilmiş, kadınların barış sürecine dahil olması için nelere ihtiyaç olduğu anlaşılmaya çalışılmış, bu sonucun belli insiyatifler üzerinden nasıl elde edilebileceği sorgulanmıştır. Geniş kesimleri temsil eden kalabalık bir katılımcı grubun yer aldığı yuvarlak masa toplantısı üzerine medyada önemli yazılar çıkmıştır ki bu da etkinliğin olumlu olarak algılandığına önemli bir işarettir. Çok başarılı geçen yuvarlak masa toplantısının bu önemli konu üzerine önemli bir katkı yapmış olduğunu umut ediyoruz.

DPI gelecekte de Türkiye'de ve diğer bölgelerde benzer yuvarlak masa toplantılarını düzenlemeye devam edecektir.

DPI olarak yuvarlak masa toplantımıza katılanlara ve her türlü katkıyı sunanlara bir kez daha teşekkür etmek istiyoruz.

Ekler

DPI Yuvarlak Masa Toplantısı:

‘Çatışmaların Çözümünde Kadınların Rolü’

19 Eylül 2012

Çırağan Palace Kempinski, İstanbul

Türkiye’den Katılımcılar

- Adalet Ağaoğlu, Yazar
- Ayla Akat, Milletvekili, Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)
- Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik, Sabancı Üniversitesi Öğretim Görevlisi, İstanbul
- Ayşe Böhürler, Gazeteci ve TV Programcısı (Kanal 7 TV)
- Bejan Matur, Şair , Yazar , DPI Uzmanlar Konseyi Üyesi
- Belkıs Kılıçkaya, Gazeteci ve TV Programcısı (Habertürk TV)
- Prof. Dr. Binnaz Toprak, Milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)
- Cansu Çamlıbel, Gazeteci (Hürriyet Gazetesi)
- Can Zeynep Sungur, Sabancı Üniversitesi, İstanbul
- Cengiz Çandar, Gazeteci ve Köşe Yazarı (Radikal Gazetesi), DPI Uzmanlar Konseyi Üyesi

- David Reddaway, Birleşik Krallık Türkiye Büyükelçisi
- Deniz Cenk Demir, Şehir Üniversitesi, İstanbul
- Emel Kurma, Helsinki Yurttaşlar Derneği
- Emine Eroğlu, TİMAŞ Yayınları Genel Yayın Yönetmeni
- Dr. Esra Çuhadar, Bilkent Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Ankara
- Feray Salman, İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP) Genel Koordinatörü
- Filiz Bedirhanoglu, İşkadını, Demokratik Toplum Kongresi (DTK) Üyesi
- Gülseren Onanç, Milletvekili ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Merkez Yürütme Kurulu Üyesi
- Gülten Kaya, Ahmet Kaya Müzşk Şirketi Başkanı
- Prof. Dr. Hidayet Şefkatli Tuksal, Köşe Yazarı (Taraf Gazetesi)
- Isabelle Dumont, Fransa Konsolosluğu
- Işın Elçin, Gazeteci ve TV Programcısı (TRT Türk TV)
- John T Holmes, Kanada Türkiye Büyükelçisi
- Kezban Hatemi, Avukat, İnsan Hakları Savunucusu
- Kibriye Evren, Barış ve Demokrasi Partisi Kadın Kolları
- Leyla Susan Barlas-Aslan, Hollanda Krallığı İstanbul Başkonsolosluğu İnsan Hakları Programı ve Matra Sorumlusu
- Mehveş Evin, Köşe Yazarı (Milliyet Gazetesi)
- Melek Ulagay Taylan, Belgesel Yapımcısı (AJANS 21)

- Prof. Dr. Mesut Yeğen: Sehir Üniversitesi Öğretim Görevlisi, İstanbul
- Prof. Dr. Mithat Sancar, Ankara Üniversitesi Öğretim Görevlisi ve Köşe Yazarı (Taraf Gazetesi)
- Nebahat Akkoç, Kadın Merkezi (KA-MER) Başkanı, Diyarbakır
- Neslihan Özgüneş, Danışman (Technical Assistance for Civil Society Organisations -TACSO)
- Nilüfer Bulut, Türkiye İş Kadınları Derneği (TİKAD) Başkanı
- Nur Kırmızıdağ, Araştırmacı (SETA Vakfı)
- Prof. Dr. Özlem Gürses, Gazeteci, İstanbul Bilgi Üniversitesi Basın ve Halkla İlişkiler Birimi Direktörü.
- Rakel Dink, Hrant Dink Vakfı Başkanı
- Şevki Şamiloğlu, Gazeteci (Hürriyet Gazetesi)
- Şerife Gül Arıman, Mazlum-Der Ankara Şube Başkanı
- Prof. Dr. Sevtap Yokuş, Kocaeli Üniversitesi Öğretim Görevlisi
- Sibel Eraslan, Köşe Yazarı (Star Gazetesi)
- Prof. Dr. Sıdika Çetin, Süleyman Demirel Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Isparta
- Şirin Payzın, TV Programcısı (CNN Türk TV)
- Tuba Çandar, Yazar
- Verda Özer, Columbia Global Center
- Yeter Akın, V6/NL

- Yılmaz Ensaroğlu, DPI Uzmanlar Konseyi Üyesi
- Zeynep Tanbay, Sabancı Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Çevirmenler

- Eren Buğlalılar
- Esra Öztürk Çevirmen

Birleşik Krallık Katılımcıları

- Antonia Prentice Potter, DPI Yönetim Kurulu Üyesi, Avrupa Barışın İnşası İrtibat Bürosu Yöneticisi
- Catriona Vine, DPI Direktör Yardımcısı ve Programlar Direktörü
- Eleanor Johnson, DPI Proje Sorumlusu
- Monica McWilliams, Ulster Üniversitesi Öğretim Görevlisi
- Stephanie Guthridge, Asistan, DPI

DPI Yönetim Kurulu

Kerim Yıldız

(Direktör)

Uluslararası insan hakları hukuku ve azınlık hakları alanında uzmandır. Uluslararası insan hakları mekanizmaları ve uluslararası insancıl hukuk üzerine çok sayıda yazılı yapıtı mevcuttur. Çalışmaları sebebiyle bir dizi ödüle layık görülen Yıldız, 1996 yılında İnsan Hakları İçin Avukatlar Komitesi tarafından insan hakları ve hukukun üstünlüğünü koruma alanında yaptığı çalışmalar sebebiyle verilen ödülün yanısıra, 2005 yılında Sigrid Rausing Vakfı tarafından Yerli toplumlar ve Azınlık Hakları alanında yaptığı çalışmalar için ödüllendirilmiş, 2011 yılında da Gruber Adalet ödülüne layık görülmüştür.

Nick Stewart QC

(Yönetim Kurulu Başkanı)

Avukat ve Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (Chancery and Queen's Bench Birimi) İkinci Hakimidir. Geçmişte İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komitesi Başkanlığı (Bar Human Rights Committee of England and Wales) ve Uluslararası Avukatlar Birliği (Union Internationale des Avocats) başkanlığı görevlerinde bulunmuştur.

Prof. Penny Green

Genel Sekreter

İngilterede kurulu King's College isimli üniversitenin Hukuk Fakültesinin Araştırma ve Doktora Programlarının Başkanlığını yapmaktadır. Aynı zamanda King's College öncülüğünde Harvard Humanitarian Initiative ve the University of Hull ile ortaklaşa kurulan Uluslararası Devlet Suçları İnisyatifinde (ISCI) Başkanlığını yürütmektedir.

Priscilla Hayner

Geçiş Dönemi Adaleti için Uluslararası Merkez (International Center for Transnational Justice) isimli kurumun kurucularından olan Priscilla Hayner, Hakikat Komisyonları, Geçiş Dönemi Adaleti İnsiyatifleri ve Mekanizmaları konusunda dünyanın önde gelen uzman ve yazarlarından biridir. Ford Vakfı, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ve daha pek çok kuruluşa danışmanlık yapmaktadır.

Arild Humlen

Avukat ve aynı zamanda Norveç Barosu Hukuk Komitesi direktörüdür. Uluslararası medeni hukuk ve insan hakları gibi yargı alanları üzerine çok sayıda yazısı yayınlanmıştır. Norveç'te ki bir dizi üniveritenin hukuk fakültelerinde dersler vermiştir. Oslo Barosunun Sığınma ve Göçmenlik Hukuku Dava Çalışma Grubu Başkanı olarak yaptığı çalışmalardan dolayı Oslo Barosu Onur Ödülüne layık görülmüştür.

Jacki Muirhead

Cleveland Hukuk Firmasının İş Direktörüdür. Daha önce Counsel's Chambers Limited isimli avukatlık odasında şef katip

ve Avukatlar Fakültesinde (Faculty of Advocates) Pazarlama Müdürü olarak çalışmıştır. Geçmişte Batı Galler Barosunda da çalışmıştır.

Prof. David Petrsek

Geçmişte Uluslararası Af Örgütü Eski Genel Sekreterine başdanışmanlık yapan Prof. David Petrsek, Kanada'da kurulu bulunan Ottawa Üniversitesi'nde Uluslararası Siyasal İlişkiler alanında Profesör olarak görev yapmaktadır. Uzun yıllar boyunca İnsan Hakları, İnsani Hukuk ve Uyuşmazlıkların Çözümü konularında çalışmalar yürüten Prof. Petrsek aynı zamanda bu çalışma alanları üzerine önde gelen bir uzman ve yazardır. 1990-96 yılları arasında Uluslararası Af Örgütü, 1997-98 yılları arasında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, 1998-2002 yılları arasında İnsan Hakları Politikası üzerine Uluslararası Konsey ve 2003-2007 yılları arasında da İnsani Diyalog Merkezinde Politika Bölümü direktörü olarak çalışmıştır.

Antonia Potter Prentice

İnsani durum, kalkınma, barış yapma ve barış inşaatı gibi konular uzmanlık alanlarıdır. Kadın, barış ve güvenlik konularının yanısıra stratejik konularda başta Centre for Humanitarian Dialogue (İnsani Diyalog için Merkez), Avrupa Barışın İnşaatı İrtibat Bürosu (European Peacebuilding Liaison Office), Kadın Barışyapıcılar Küresel Ağı (Global Network of Women Peacemakers), MediatEU ve Uluslararası Federasyon (Terre des Hommes) gibi kurumlara konsültasyon hizmeti vermektedir.

DPI Uzmanlar Konseyi Üyeleri

Prof. Christine Bell

Temel uzmanlık alanları Geçiş Dönemi Adaleti, Barış Müzakereleri, Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları olan Kuzey İrlanda'lı hukuk uzmanı Prof. Bell, aynı zamanda bu konularda diplomat, arabulucu ve hukukçulara eğitim vermektedir.

Cengiz Çandar

Kıdemli bir gazeteci ve köşe yazarı olan Çandar özellikle Kürt Sorunu üzerinde uzmanlaşmıştır. Bir dönem savaş muhabirliğide yapmış olan Çandar, Türkiye eski Cumhurbaşkanı merhum Turgut Özal'a özel danışmanlık da yapmıştır.

Yılmaz Ensaroğlu

Halen Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)'da, Hukuk ve İnsan Hakları Koordinatörü olarak görev yapmaktadır. İnsan Hakları Ortak Platformunun Yönetim Kurulu Üyeliğinin yanısıra, İnsan Hakları Gündemi Derneği ve İnsan Hakları Araştırmaları Derneğinin üyesidir. İnsan Hakları İçin Diyalog Dergisinde Genel Yayın Yönetmenliğini yapmaktadır.

Prof. Mervyn Frost

Halen Londra'da kurulu bulunan King College'in Savaş Çalışmaları bölümünün başkanlığını yapmaktadır. Evvelce

Durban'da kurulu bulunan Natal Üniversitesi'nin Siyaset Bölümünün başkanlığını yapmıştır. Geçmişte Güney Afrika Siyaset Çalışmaları Enstitüsü Başkanlığı görevinde bulunan Profesör Frost, İnsan Hakları ve Uluslararası İlişkiler, İnsani Müdahale, Dünya Siyasetinde Adalet, Küresel Yönetimin Demokratikleştirilmesi, Yeni Savaşlar Döneminde Adil Savaş Geleneği ve Küreselleşen Dünyada Etik gibi konularda uzman bir isimdir.

Dr. Edel Hughes

East London Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk alanında uzman olmakla birlikte özellikle İrlanda'da kişisel özgürlükler, Terörle Mücadele Kanunu/Olağanüstü Hal Kanunu, Uluslararası Ceza Hukuku ve Türkiye'de İnsan Hakları ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş süreci konularıyla ilgilenmektedir. Uluslararası Af Örgütünde araştırmacı olarak çalışmış ve Değişim için İnsan Hakları'nın kurucuları arasında yer almıştır.

Dr Salomón Lerner Febres

Peru Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu eski başkanıdır. Peru Katolik Üniversitesi (Pontifical Catholic University of Peru) Demokrasi ve İnsan Hakları Merkezi Başkanlığı görevini sürdürmektedir.

Martin Griffiths

Birleşmiş Milletler eski genel Sekreteri Kofi Annan'a Suriye konusunda baş danışmanlık yapan Martin Griffiths, İnsani Diyalog Merkezi (Centre for Humanitarian Dialogue) isimli kurumun kurucu başkanıdır. İngiltere'nin diplomasi servisine

verdiği hizmetlerin yanısıra sivil toplum kuruluşlarında faaliyet yürütmüştür. Bir dönem Action Aid isimli sivil toplum kuruluşunun başkanlığında yapmıştır. Birleşmiş Milletlerin Cenevre Ofisinde İnsani Faaliyetler Bölümünde yönetici, Yine BM'nin New York ofisinde Acil Yardım Koordinatörü yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Bu görevlerinin yanısıra BM için Büyük Göller (Great Lakes) bölgesinde İnsani Yardım Koordinatörü, Balkanlarda BM Bölgesel Koordinatörü ve BM Genel Sekreteri Asistanlığı görevlerinde de bulunmuştur.

Prof. Ram Manikkalingam

Amsterdam Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde misafir Profesör statüsünde görev yapmaktadır. Sri Lanka devlet başkanına barış süreci için en üst düzey danışmanlık yapmıştır. Uzmanlık alanları arasında Çatışma, Çokkültürlülük, Demokrasi gibi konular bulunan Prof. Ram Manikkalingam, Laksham Kadirgamar Stratejik Çalışmalar ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün kurucu üyesi ve yönetim kurulu üyesidir.

Bejan Matur

Türkiye'nin önde gelen şair ve yazarlarından biridir.2012 yılının başına kadar Zaman gazetesinde yazdığı düzenli köşe yazılarında Kürt siyaseti, Ermeni sorunu, gündelik siyaset, azınlık sorunları, cezaevi yazıları ve kadın sorunu gibi konuları işlemiştir. Yapıtları 17 değişik dile çevrilen Matur çok sayıda edebiyat ödülü sahibidir. Diyarbakır Kültür ve Sanat Vakfı Kurucu Başkanlığı görevinde bulunmuştur.

Jonathan Powell

Britanyalı eski bir diplomat olan Jonathan Powell, Birleşik Krallık Eski Başbakanı Tony Blair döneminde 1997- 2007 yılları arasında

Başbakanlık Personel Daire Başkanlığı görevinde bulunmuştur. 1998 yılında imzalanan Hayırlı Cuma anlaşmasına kadar süren barış görüşmelerinde Birleşik Krallık adına başmüzakereci olarak görev almıştır. Halihazırda Birleşik Krallıkta kurulu bulunan Inter Mediate isimli, devletten bağımsız arabulucuk kurumunun İcra Kurulu Başkanlığını yapmaktadır.

Sir Kieran Prendergast

İngiltere Dışişleri Bakanlığı bünyesinde aralarında Kıbrıs, Türkiye, İsrail, Hollanda, Kenya gibi ülkeler ve ABD'nin New York şehrinin olduğu alanlarda diplomat olarak çalışmıştır. İngiltere'nin Dışişleri ve Milletler Topluluğu Bürosuna (Foreign and Commonwealth Office) başkanlık etmiş, Güney Afrikadaki Apartheid rejimi ve Namıbya konuları ile ilgilenmiştir. BM Genel Sekreterliği altında kurulu bulunan Siyasi İşler Bölümüne Barış ve Güvenlik konularında siyasi danışmanlık yapmıştır. BM Genel Sekreterinin Barış ve Güvenlik konulu Yönetim Kurulu toplantılarının düzenleyiciliğini yapmış, Afganistan, Burundi, Kıbrıs, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Doğu Timor gibi bölgelerdeki barış çalışmalarına dahil olmuştur.

Rajesh Rai

1993 yılında İngiltere ve Galler Barosuna kaydolmuştur. İnsan hakları Hukuku, Göçmenlik ve Sığınma hakkı hukuku ile kamu hukuku temel uzmanlık alanlarıdır. Çevre ve çeşitli insani sorunlar üzerine hem Birleşik Krallık hemde dünyanın pekçok yerinde Sivil toplum kuruluşları ve şirketlerle yaptığı çalışmalar aracılığıyla önemli tecrübeler kazanmıştır. HIC isimli Kamerun'da kurulu bulunan Sivil Toplum örgütü ile Uganda'da kurulu Human Energy isimli şirketin kurucusudur. Bir dönem The Joint Council for the Welfare of Immigrants – JCWI

– (Göçmenlerin Refahı için Ortak Konsey) isimli kurumun direktörlüğünü yapmıştır. Başta İngiltere ve Galler Barosu İnsan Hakları Komisyonu adına olmak üzere uluslararası alanda özellikle Avrupa, Asya, Afrika, ABD ve Hindistan'da çok çeşitli hukuki konular üzerine seminer ve dersler vermiştir.

Prof. Naomi Roht-Arriaza

Amerika Birleşik Devletlerinde kurulu bulunan Berkeley Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaktadır. Geçiş Dönemi Adaleti, İnsan Hakları İhlalleri, Uluslararası Ceza Hukuku ve Küresel Çevre Sorunları gibi konular uzmanlık alanına girmektedir.

Prof. Dr. Mithat Sancar

Ankara Üniversitesi'nde Hukuk Profesörü olarak görev yapan Prof. Sancar'ın temel uzmanlık alanları arasında Anayasal Vatandaşlık ve Geçiş Dönemi Adaleti yer almaktadır. Uzmanlık alanlarında çok sayıda yazılı eseri bulunan Prof. Sancar ayrıca günlük yayınlanan Taraf gazetesinde köşe yazarlığı yapmaktadır.

11 Guilford Street
London WC1N 1DH
United Kingdom
+44 (0)203 206 9939

info@democraticprogress.org
www.democraticprogress.org

